

Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• VIII. évfolyam • 2016 • 1. (27.) szám •

TARTALOM

ÍRÓK A SZÜLŐFÖLDRŐL

Beke Sándor versei 3

IRODALOMTÖRTÉNET

Bertha Zoltán: Farkas Árpád költészete 8

SAJTÓTÖRTÉNET

Székely Útkereső. Irodalmi és művelődési folyóirat V. 17

A Székely Útkereső és a Székely Útkereső Kiadványok
sajtóvisszhangja 1990 és 2007 között (II.) 17

SZÉKELY ÚTKERESŐ ANTOLOGIA

Székely Útkereső Antológia. V. 60

ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT

Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében XXIV. 86

MŰZSA ÉS LANT

Beke Sándor: Brassóban, a régi várfal alatt 103

Demeter Attila versei 106

P. Buzogány Árpád versei 107

Bertha Zoltán: Ács Julianna 108

Ács Julianna versei 109

Tanítványok emléksorai Ács Juliannáról 113

Csire Gabriella: Regélő napkelet (XIII.) 114

Pálffy Tamás Szabolcs verse 117

Nagy Székely Ildikó versei 118

Kiss Székely Zoltán verse 119

Ráduly János: Félperces történetek (X.) 120

Simonfy József verse 122

G. Szabó Ferenc verse 123

Márton Károly versei	124
Molnos Ferenc: Házszenelés	125
Ráduly János: Haikuk	129
Szentgyörgyi László versei	130
H. Barbócz Ildikó versei	131
HIT ÉS ÜZENET	
Ács Julianna versei	132
ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK	
Ráduly János: Cselédlánynak nem süt a Nap (II.)	133
KÖNYVEINK VILÁGA	
Brauch Magda: Beke Sándor: Ábécéiskola	142
ERDÉLYI TOLL — KÖNYVÉSZETI LEÍRÁS	
Erdélyi Toll. Irodalmi és művelődési folyóirat	144

Erdélyi Toll

• Alapította: **Beke Sándor** • Alapítási év: 2009 •

- Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó
- Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR**
- Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA**
- Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD**
- Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** • Gazdasági vezető: **Beke Klára**
- Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax: 0266-212703
- Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, c. p. 40, jud. Harghita, RO.
- Honlap: www.erdelyigondolat.ro • E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu
- Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó • Nyomda: Erdélyi Gondolat
- A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen
- Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 60 lej, külföldieknek egy évre: 18 EUR
- Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban
- A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette • Borítóterv: Beke Sándor-Olivér
- Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc
- **ISSN 2066 — 8929**

Beke Sándor

Erdély kapujában

Öreg kapuzábén tündöklő csillag,
tulipán, palmetta, inda, szőlőfürt.
Engedj be zsindegyel fődött kapudon,
te élő mítoszt üzenő anyaföld.

Ez a föld

Vagy csak meg van átkozva,
vagy csak áldás az egész,
vagy csak áztat különös varázsa,
vagy csak játszik velem — ez itt a játék.

Vagy csak nem akar elengedni,
vagy csak vonzásköre mágneses,
vagy csak itt lakik az Isten is,
vagy csak nem tehet másként.

Vagy csak szeretve fogja a kezemet,
vagy csak szegény és tehetetlen,
vagy csak szelíden szeret,
vagy csak nekem nyújt kezet másképp.

Hazatérő vendégeknek

Székelyföldi vándorúton
szeretetből tarisznyáltam.
Hitet innen merítettem
a legendák világából.

Hazafelé ajándéknak
másvalamit mit vihetnék?
Székelykapu, fenyves, derék,
maradj velem, székely emlék.

Ünneprontó sorok a Magyar Kultúra Napján

(A félrevezetett vendégek)

I.

Bisztró, papucs, sétatér

„Kevesen voltak kíváncsiak [Székelyudvarhelyen] a csütörtök esti irodalmi estre a Menta Bisztróban, a Magyar Kultúra Napja alkalmából a kolozsvári Sétatér egyesület felolvasóestjén. A moderátor Fekete Vince kézdivásárhelyi költő volt, a meghívott szerzők közül három erdélyi (Dimény-Haszmann Árpád, Király Zotán és Lövétei Lázár László), Szálinger Balázs és Szentmártoni János Magyarországról érkeztek, utóbbi nem mellékesen a Magyar Írószövetség elnöke 2010 óta. A beszélgetésre mintegy 15 érdeklődő volt kíváncsi, de közülük is többen elmentek az est folyamán.

Habár jó hely a Menta Bisztró és ilyen estekre is megfelel, azért egy plakátot nem ártott volna kiragasztani az ajtóra, hogy a vacsorázni betérők ne nézzenek furcsán az asztaltársaságra, ahol mikrofonnal a kezükben emberek irodalomról, főleg versekről beszélgetnek. Az est folyamán az is megtörtént, hogy a szállóvendégek egyike papucsban jött le elfogyasztani a vacsoráját, s melléje még hangosan is diskurált.”

(Katona Zoltán: *A vers olyan, mint a gyermek: születik, de csinálni kell.* 2016. <http://uh.ro/kultura/irodalom/24092>)

A bisztró fölött lakik Ákos,
aki a Magyar Kultúra Napján
papucsban lejött ebédelni
s közben megtisztelni
Lászlót, Balázst meg Jánost.
Evés közben
szóhoz juttatta Lászlót,
de a második fogásnál
már bedugta a fülét:
csillogó ezüstvillával
ette meg a lángost.

A harmadikat, Jánost,
meg sem hallgatta Ákos,
a kultúra napján
sörözés közben

egy hölgyel diskurált, s árulta
a szomszéd asztalnál ülőknek
a telket, az autót, a házat, a várost.

Miután eladott mindent
ez a nagybecsű Ákos,
mindenki felállt az asztaltól,
mert azt mondták:
elég volt a vásárból,
már mindenki álmos.

Kultúránk napján
egyedül maradt
László, Balázs meg János,
ők voltak az írók, a költők,
s a hallgatóság is egyben,
ezért, kedves olvasó,
ne igen csodálkozz.

S mivel farsang is volt,
jött borúra derű,
az egyik költőnek a kezében
rímmel csendült a csengettyű:
sebtében jött a pincér,
bort nyitattott János,
s a meghívott költőkoszorú
csak ennyit mondott:
„Szalmaláng volt, lángos”.

II.

Erdélyi irodalom sördugó-hegyen

„Az öt költő egy-egy vers felolvasása után a »van külön erdélyi magyar irodalom vagy nincs?« kérdéskörét kezdték boncolgatni, s most sem jutottak előbbre, mint az elmúlt huszonöt évben, hiszen két évtizeddel korábban az akkori generációk is erről vitatkoztak.”

(Katona Zoltán: *A vers olyan, mint a gyermek: születik, de csinálni kell.*
2016. <http://uh.ro/kultura/irodalom/24092>)

Van-e erdélyi irodalom?
— egyre-másra kérdezed.

Hát akkor az *Erdélyi szép szó*,
 a sorozat,
 vagy Pomogáts Béla
 erdélyi irodalomtörténete
 értelmetlen kotyvalék lenne?
 Ha nincsen hit,
 s abban sem hiszünk,
 amiben hinni kell,
 kit hibáztassunk,
 gyerekek:
 az írószövetséget,
 mely hitetleneknek kilószámra
 díjat osztogat,
 a kultúrkocsmát az emeleti
 szálloda alatt,
 az erdélyi író,
 ki kitartóan rója
 anyanyelvén a szót,
 vagy az önroncsoló szándékot,
 amely igaztalanságában igaz,
 vagy a részegen tántorgó kérdést
 a sördugó-hegyen:
 van-e erdélyi irodalom,
 gyerekek?
 — ezt kérdezem.

III.

Az erdélyi prérin

„Egy következő környi vers után a folytatódó beszélgetés témája az volt, hogy a pályakezdők hogyan szólaljanak meg — Király Zoltán erre egy nagyon frappáns arany szabályt mondott: nem árt, hogyha egy verseskötetben egy jó vers van. ... Az irodalmi est baráti hangulatban kezdődött és ugyanúgy végződött.”

(Katona Zoltán: *A vers olyan, mint a gyermek: születik, de csinálni kell.*
 2016. <http://uh.ro/kultura/irodalom/24092>)

Kis kocsmákban, bisztrókban,
 mint utolsó mohikán frizurák,
 egymásnak olvasnak fel
 a költők s az írócskák.

Vagdalkozó vikingek,
egymást üdvözlő harsány trombiták,
leperzselt fűvön, erdélyi grundokon
sok kicsi önjelölt kapitány.

Az erdélyi szellem prérijén vágató,
törtető maffióták,
klánok és árnyak és fantomok,
az Apollón szent hegyére áhítózó
tört szárnyú pegazus-figurák.

Erdélyi irodalom:
van-e vagy nincs,
kérdzik balgán,
hová jutott
a sok kicsi kör,
az egymásba fogózó egylet —
feljutott-e a mészkőhegység csúcsára
az erdélyi bérceken?

Mágikus körök erdélyi étlapon,
receptek modorosán
vagy modortalanul.
Erdélyi irodalom éterben,
honlapon,
ha elveszik a villanyt,
már nincs,
nem olvasod, nem olvasom.

Székegyudvarhely, 2016. január 25.

Bertha Zoltán

Farkas Árpád költészete

Az irodalmi legendáknak is vannak törvényszerűségeik. Engedelmeskednek egyfelől a zárttá válás, a fenségessé magasztosulás, a márványos-ünnepélyes megkövesedés önkéntelen erőinek. Másrészt olyan tulajdonságképzeteket is vonzhatnak magukhoz, amelyek megmásító fénytörésében a mű egyes értékei elhomályosulhatnak, mások átszíneződhetnek, esetleg kevésbé igazolhatóak is születnek. A rokonszenvek, hiedelmek, átképzések, jóakarató elvárások odatapadásával, ráarakódásával olykor a burok, az aureola kel önálló életre. Kiemelkedő jelentőségű és hatású életműveknél, alkotásoknál, mint amilyen Farkas Árpád legendás költészete is, mindez teljesen természetes; s ugyancsak nyilvánvaló a megmegújuló elemi igény, az éltető szükség: újra szembesülni, szembenézni magával a művel.

Farkas Árpád lírája szerves tartozéka lett a hatvanas években érlelődő és a hetvenesekben kibomló kulturális nemzeti reneszánsznak. A népi szemléletformákból, a paraszti lét- és lélekmélyiségekből nyert ihletettség Nagy László-i mintája nyomán, a magyarországi „Kilencek” (Utassy József, Kiss Benedek, Kovács István, Mezey Katalin, Oláh János, Péntek Imre, Rózsa Endre stb.) robbanó magatartási és kifejezési mozgalmával párhuzamosan az akkori erdélyi — jelentős részben székelyföldi — fiatal lírikusok, a második Forrás-nemzedék jellegadóit (Farkas Árpád, Király László, Magyarai Lajos, Csiki László, Czegő Zoltán, Kenéz Ferenc, Molnos Lajos, Vári Attila, Tömöry Péter, Bogdán László, Ferenczes István stb. — nevezetes reprezentatív antológiáik: *Vitorla-ének*, szerk. és előszó: Lászlóffy Aladár, Bukarest, 1967; *Kapuállító*, szerk. Jecza Tibor, előszó: Dali Sándor, Sepsiszentgyörgy, 1970; *Kapuállító II.*, szerk. Czegő Zoltán, előszó: Csiki Piroska, Sepsiszentgyörgy, 1982; *Özönvíz*, szerk. Bogdán László, előszó: Dali Sándor, Sepsiszentgyörgy, 2000; nemzedéki interjúkötetük: Gálfalvi György: *Marad a láz?*, Bukarest, 1977) szintén a történelmi és népi értékuniverzumba merülve, a jellegzetes és gyötrő magyarság gondokat vállalva indultak pályájukon. Közöttük Farkas Árpád is lázadó gesztusokkal vallotta meg a nemzeti és közösségi sorshagyományokhoz, érzületvilághoz ragaszkodó elszántságát és gyökerességtudatát, a székely szülőföldhöz való elementáris és energikus kötődés, elköteleződés élményi, erkölcsi és értelmi okait-céljait. Örökölve az első Forrás-nemzedék egyéniségkultuszát, erős öntudatosságát és művészi felszabadultságát is, ugyanakkor visszahajolva az idősebbek — elsősorban Kányádi Sándorék — népi hangvétel-

---

---

ben, dalszerűségben, bölcsességsugárzásban megnyilatkozó tisztaságigényéhez, s kapcsolódva a létszomjúság Nagy Lászlóra jellemző elementáris, izzó, drámai vitalitásához. A felelősség- és sorsvállaló tradíciótisztelet költői kibontakozása a hetvenes években szükségszerűen fonódott össze a felfokozott intonációval, az örökös küzdelemre kész, bajvívó kiállással szinte az egész kárpát-medencei magyar nyelvterületen. A hadakozó kedély, a szüntelen viaskodás, csatározás szabadságharcos indulata, hevülete közvetítette a hagyományos erkölcsi, kollektív értékek visszavételének, elsajátításának, átmentésének lelki parancsait is. Különös kettősség: lázongva kell megvívni a személyiség intim bensőségében adott sors és önismeret jogaiért; szabadságküzdelem céljává, tárgyává tenni a természetes evidenciákat, az önazonosság elrendelt igazságait. Az etnikai önreflexió, a magyar nemzeti érzés, önérzet elfojtására irányuló kommunista-internacionalista merénylet időszakában ez szinte következményszerű reakció.

A személyes és közösségi identitásörzés megkísérlésének eme nagy önerősítő, szinte önszuggesztív szellemi-kulturális folyamatában Farkas Árpád minden egyes kiadott kötete külön eseményt jelentett. Egy élénken rezonáló közegben vagy áramkörben modellszerűvé sűrűsödött egy-egy csomópont, a megszólalás és az üzenetküldés egy-egy alkalma, stáció-foka.

A *Másnapos ének* (1968), a *Jegenyekör* (1971), az *Alagutak a hóban* (1979) vagy a válogatott verseket közlétező *A befalazott szószerék* (1985), de még a lírai töltetű publicisztikákat, olykor csaknem prózakölteményekké intenzifikálódó jegyzeteket összegyűjtő *Asszonyidő* (1983) is mind a nemzeti sorsirodalomnak — a népi írói szellemiségtől a kisebbségi léthelyzet lényegével áthatott modern transzilvánizmusig ívelő — karakteres vonulatába, lelkiismeretfeltáró és -demonstráló széles áradásába illeszkedik. Nem véletlenül kísérték oly lelkes figyelemmel ezt a pályát Féja Gézától Czine Mihályig, Ilia Mihálytól Görömbei Andrásig, Kis Pintér Imrétől Pálffy G. Istvánig, Kántor Lajostól Gálfalvi Zsoltig, Gálfalvi Györgytől Csapody Miklósig, Pomogáts Bélától Szakolczay Lajosig mindazok, akik nem idegenkednek az ilyenfajta tónustól, ízlésvilágtól. Amely alkotói út kezdetét József Attila-s hetykeség, friss, magabízó lendület, szilárd eltökéltség, patetikus hit jellemzi; „panyókára vetett kabát”, „forró” „dal”, tiszta tűzű emberséget hirdető egyenes kiállítás, lobogó kitárulkozás — „sziklák és ősfák fiához illőn” (Féja Géza); „nem kérdelem már / kell vagy nem kell dalom // be nem gombolkozom!” (*Húszévesen*). A folytatás pedig a konok kitartás, a megmaradás a nekigyürkőzés eszményeinek jegyében, a szorító körülményeken győzedelmeskedő remény ígézetében zajlik — a keserű, tragikus megtapasztalások, megbizonyosodások hatalmával is dacoló lázas-szenvedélyes távlatkereséssel. „Értékeket óvó bűvöletben” (a költő szava szerint), az örvénylő kétségekre is választ, „mégis”-t találó, keményen kimondó újrabuzdulások atmoszférájában. S egyre több érzelmi, morális, történelmi létidőmenzió energikus összetömörítésével az egzisztenciális szemléletben és a metaforikus érzékeltetésben. A Püski Sándor kiadójánál megjelent gyűjteményes verseskötet — s ez a beszédes tény is a markáns kultúrtörténeti horizontok össze-

---

---

köttetésére utal —, *A szívárgásban* (1991) azonban nem (az előző kötetek megszabta) időrendbe, hanem témák, gondolati rétegek, motívumok, hangszínek köré, mintegy ciklusokba szervezi, csoportosítja a verseket (alapvetően igazodva az 1985-ös válogatáshoz és annak módszeréhez, de kiegészítve-kikerekítve azt). Pontosabban kitűnnek így Farkas Árpád lírájának meghatározó élménykörei, egymással összefüggő, egymásra épülő világgépi szintjei. De kiderül: ez a fajta elrendezés spontán módon nagyjából mégis követi a kronologikus sorrendet is; közel esik egymáshoz a kétféle beosztás. S ez újra arra vet fényt, hogy mennyire plasztikusan, az időbeli fejlődéssel együtt miképpen gazdagodott fel a szélesebb létezési síkokkal, tágabb esztétikai övezetekkel ez a költészet — ösztönös irányvétellel vagy rejtett tudatossággal. Szülőföldi és szerelmi tematikát, sorsszimbolikává növekvő képzet- vagy motívumláncolatot (betegség, utazás, hó stb.), egyéni, nemzedéki, kisebbségi vonatkozású küzdelemverseket, ideologisztikus programkölteményeket, rapszódiaikat, kulturális inspirációból fakadó portréverseket fog át ez a szférikus bővülés.

S az életmű emocionális alapját, a gondolati szétgyűrűzés forrásvidékét a szülőhazához való sokrétű kötődés képezi. Ihlető közeg, egyszersmind poétikus, eszmei értékminőséggé nemesedő, az eszmélkedés futamait visszahívó, önmagához visszahajlító determináció a táji, természeti, emberi mélységtartalmaiban, erővonalaiiban megmutatkozó erdélyi, székely szülőföld. A paraszti, falusi életér, a természeti környezet megtartó szépségei, formái — folyók, hegyek, rétek, fenyők — szinte beleivódnak a költői én testébe, személyiség-hordozó lényébe: „Arcodra ég hull” (*Dél*); „Áttetsző-könnyű szőlőszem vagyok. / Bőrömmön fény gyúl, legbelülről mégis / arcomat mossák hűvös záporok” (*Őszi szél — Szőlőszem*); „Ne higgy a füvek, a fák, / az erdők csendjének. // Feszes moccanásokban / élnek, / s ha mélyet lélegzel, / belülről érzed / növvő neszeik” (*Ne higgy...*); „Én ébresztem a hajnali / szelet, én röptetem szét a csillagok / piros katicabogárkát” (*Csak csend ne legyen*); „a hegyek bennem élnek” (*Gyöngéségeim*); „Csontjaim között már zöld tüzek sírnak (...) Immár füvek zúgnak bennem, / töredezett dárdák, / csorbuló életüket / idegeimbe vágják, / levelek suhognak / húsomban, mint a penge (...) csatorna karokkal / zörögnek a házak” (*Katarzis*). Ember és természet vegetatív összeforradásából itt robajló energiák keletkeznek; a lélek hallatlan cselekvőkészséget, életerőt, tettvágyat és kidaloló szándékokat nyer, az ösztöni feszültség temperamentumát. Izgatott felismerések, felkiáltásos hűségvallomások keretezik lélek és táj gyökérszerű összetartozásának képeit. Nem a szubjektum degradációja ez: hanem a vitalizmus elemi megfellebbezhetetlenségének megnyilvánulása; mint ahogy az antropomorfizálódó külsőség, a borzongó, síró, őrt álló vagy sétára kelő fák (*Legenda, Eszmélet, A Nagyhatár zsoldáraitól*), a meglóduló, vonatként rohanó falvak (*Vonatok*) is mind az anyaföldnek és tartozékainak a megelevenedő emberi érvényességét és jelentőségét tanúsítják. S ahogy a költő, ugyanúgy rögzülnek testben-vérben a tájékhöz az itt születő, munkálkodó, szenvedő, elhaló emberek: „Itt Erdélyben a suvadásos dombok / a

férfiakban éjjel mélyre szállnak, / reccsenve nőnek meg a pofacsontok, / s a vízmosásos szemekben az árnyak” (*Apáink arcán*). A végleg a földhöz, kövek, „virágok és férgek” közé tért nagyapa alakja természeti-kozmosz szálakból szövődik össze, Plugor Sándor rajzaihoz hasonlatosan: „Összeraklak halkán / virágból és sárból, / egy marék homályból / meg egy fénysugárból” (*Nagyapám sírjánál*); a saját arcát a fiára örökítő édesanya pedig így jelenik meg: „A te gyönyörű orcád régóta rásimult a tájra, / két szemedből szívároga a Nyikó, a Küküllő / homlokod mögött a Hargita / gyorstartlós, málnavészes boltja” (*Egyszer majd arcom is elkészül*). Szikrázó-villódzó asszociációkban vagy elégikus hangulatú leírásokban egyaránt középpontba kerül a költő és az ősök, a családi elődök, az öregek érzékeny is jelölhető-jelképezhető, mert fundamentális kapcsolata; „ha netalán az úrig nem sikerül szállnunk, / s e rögs földre mégis visszatérnénk, / csak lábujjhegyen, halkán! / apáink hűlő, drága arcán járunk” (*Apáink arcán*); „szétporló testünktől köttetik örökkévalóvá majdan / az együvértartozás földje” (*Ha sírokon hajt ki a remény*). De a kötődéseknek ez az ágas-bogas természeti, testi, pszichikai, érzelmi, eszmei szövevénye fonja be a szerelmi vonzalmakat is. A gyermekkor tisztaságából feltoluló emlékjelenetet, amely a szerelem első titkos sejtéseit, lobbanó varázslatát villantja fel, a faluszéli mezők, bokrok, árkok miliője öleli körül (*A Nagyszoros elégiája*), a felnőtt férfi táji tüneményeket pillant meg kedvesében: „Folyók is csoboghatnak benned. / Szemedben smaragd erdőkre, hegyekre látni. / De milyen derűvel lehetnek áldottak a mélyben a rétek, / honnan felém csordulnak most a nevetésed / fehér margarétái? (...) Kalászok csendését, / hegyek ébredését, erdők örvénylését / érezzék ők is, amikor nevetesz, / s a hangodból felzúgó / nagy, zöld vízeséseket” (*A nevetésed*), s a féltékenység, illetve a partnernő régvolt szeretőinek átsugárzó jelenléte, az ebből fakadó önmérsztő gyötrelmek is érzékletes, természetes mozzanatokban fejeződnek ki (*Csikorgó, Fröccsen a föld*), miként a szelíd vagy vad szenzuális viszonyok (*Szempillaerdő, Szerelmek hátországában*).

Nap, szél, hold, csillagok — vas, penge, kés, csattogás — fa, fű, föld, tűz: ilyesféle motívumok, szavak sodrásában duzzad szemléletessé ébredő mindenségszomj, messzire törekvő életéhség, illetve nyilalló maradásvágy kettősségének egybeszorítottsága. Indulásra készen a „véraláfutásos alkonyatban” (*Így*), „dübörgő halántékkal” is engedni kell az otthon „fojtó ölelés”-ének (*Maradok*). Mert a szárnyaló kedvnek, a kőkemény bizakodásnak, a csak fölfelé vezető utaknak, a megnövő áhítozásoknak (*Vaskenyéren, Jegyenekör*) célja a visszatérítő hazai világ egészének megtartása, a biztonságteremtés — s „lakható-tiszta szép paloták” építése a lüktető bordák alatti, szív körüli belső térségekben, „álmokkal, hitekkal, lángokkal” (*Kérelem*).

Ez az összetett — mert szárnyalást és ragaszkodást egyesítő — pátoz kiterjed a tágabb jelentés- és vonatkozástartományokra is. A generációs hovatarozás és együttmozgás vallomásait úgy hatja át a hitelví aktivizmus, hogy a megrendülés mértékét mindig felülmúlják az önpusztítás, a lemondás, az önsajnálát, az el-

térítő kísértések veszélyeivel megbirkózó eredeti esélyek, belső impulzusok: „Marad a láz, ugye fiúk, az ereinkben / bűgő lilium-lángú lárma” (*Köszörű-időben*). Az utazás sem szakítja el a kiindulás helyszíneihez fűződő kötelékeket. Az „Európa kivilágított ablakai alatt” „ácsorgó” költő hazasóvárgását nem gyengíti a nyers realitás ismerete: „nem álmodok magamnak már máshol hazát, / csak ott, / hol testvér is marjamba mar, / nemcsak barát, / hol barbár legelőin szagos füvet harap a nép, / bűze melegít, / s csülökre kél a civilizáció morzsáért! // Ácsorgok Európa tágra nyílt ablakai alatt, / hatalmas huzat kél, hazafújja rólam a holdfényt” (*Idegenben*). S ugyanilyen illúziótlan, de a kiábrándulást a bele nem törődhetés gesztusával elegyítő felhorkanás illeti a segítségvárás céltévesztettségét: „Hej, te békétlen, / mit érne, ha mi itt / kongatni kezdenénk / közömbös Európa / közömbös harangjait?” (*A befalazott szószerék*). Marad a játékos-komoly lehetőség: a szülőhaza, a népközösség megmentésének, elidegeníthetlenségének szimbolikusan interiorizált — tehát nem váteszi, szerepmitizáló — kinyilvánítása, Csoma Sándor-os bizonyágtétele határozás idejében is: „Fut a vonat, krumpliföldek / partján ringó kicsi őzek, / bokrok, dombok, fenyves-ország, / piros-pettyes-csipros-orcák / tejet ivó szuszogása, / kétmillió arcnak ránca, / sorsnak konca — és kölönce / jó velem a bal zsebemben / dohányporral elkeverten, / anyaföldem — minden kincsem / és koloncom — menekítem: / nosza rajta, ha tudjátok, / vámoljátok, vámosok!” (*Határátkelés*).

Közvetlen, bensőséges és dinamikus az egyénnek és a kollektívumnak ez az egymásba áramlása, miképpen a szellem kultúrtörténeti régióiban is a közösséget felelős, azért áldozatot hozó erkölcsiség lüktet elevenen. A megvesztegethetetlen erdélyi méltóság, az erdélyiség specifikus hangulata, tömény levegője övezi a műveltség, a história nagy alakjait idéző veretesen szép portréverseket, az újjáélesztő költői modellteremtéseket. Dózsa, Mikes, Kőrösi Csoma, Bolyai János, Kós Károly, Tompa László, Tamási Áron, Szervátiusz Jenő, Sütő András, Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár, Tőkés László és mások vonulnak itt fel — Petőfi, Ady, Nagy László, Weöres Sándor, Csoóri Sándor társaságában — a pusztító vagy ellenséges körülményekkel, helyzetekkel, hatalmakkal megvívó kérelhetetlenség és értékdemonstrálás etikai magasrendűségét példázva. A valóságos létszituációval, az annak elviselhetetlenségével, kisszerűségével, nyomasztó-megalázó kegyetlenségével, zsarnokságával történő drámai megütközés sorozata az etikai lényegszerűség történelmi folytonosságára és bázisára utal. A személyen túlivá tágult, közösségivé emelkedett küzdelem múlt és jelen elválaszthatatlan sajátja. A vergődés folyamatos, s „elég kín így is az, hogy szomorú / fű nő Segesvárnál, a koponyádból, / s még dül a mélyben az a háború” (*Fehéregyháza, 1849*); „Még zúg a szél körötted”, a „boka-harapdáló történelem”-ben (*A szembejövőknek*); s „megvirrad-e még —?” (*Szól a kokas már*). A szellemi lényük alapvonásaiban, döntő stílusjegyeiben, karakterében megragadott régiek és kortársak — a bolygó, s hazát mégsem lelő nép végzetét fájlaló Kőrösi Csoma (*Kőrösi Csoma Sándor*), a semmiből konokul új világot gerjesztő Bolyai (*A Tökély kieszemeltje*), a szívárvá-

nyos mosolyú Tamási (*Tamási Áron*), a „haramia-himnusz”-t éneklő Nagy László (*Nagy László, az ő tajték-sörényű ménjeivel*), a „megváltó hajszálereket” sürgető, őriző Sütő András (*Az árnyalatokért*), a korokon keresztül járó, időutazó Lászlóffy Aladár (*Az átutazó*) —; a sugallatos színterek, események, emberi viselkedések (*Farkas utca, Parasztháborúk, Táboríták, Lipovánok*): mind elhatározó alkalmat szolgáltatnak, erőforrást, morális normát, mércét kínálnak az engesztelhetetlen költő számára: „Jövők néha, hogy lenne, / ki György vitéz lovának / tenyérből cukrot ad. / Ideje volna végre / már kapni lándzsavégre, / s nemcsak büvölgetni / ama sárkányokat!” (*Farkas utca*); „Nem kell már lant, se cimbalom, / tornázó vágyaknak tora, / csak Ady Endre ostora, / csak Ady Endre ostora!” (*Ostorzúgásban ének*); „a patkányok hagyják el mindenekelőtt / a fedélzetet (...) Volnánk csak jámbor hegedősök / kórérmuzsikával, / pici furulyával, / szorongó torokkal, / elkékülő szájjal, / görcsbe-rándultan is / fújjuk, ugye, Bátyám, / végső pillanatig, / miként ama zenekar / a Titanic / fedélzetén” (*Kányádi Sándornak*).

Történelmi, nemzeti, művészi, erkölcsi, kisebbségi sorsképletek sűrűsödnek, egyesülnek, oszcillálnak e képi alakzatokban, hasonlatokban, melyek széles, a keserű, illúziótlan borongósságtól a szilaj igazságtevésre hívó riadóztatásig ívelő hangskálát hordoznak. S egész képzetkörre dúsul a fenyegetettség látomása, a betegség- vagy a hó-metaphora. A betegség látványa groteszk víziókba csap át, s a bizarr fizikai és lélektani jelenségek élet és halál határzónájára figyelmeztetnek, ott ütköznek elő (*Körmök elharapódzása, Vének tivornya, Együtt, Köhögések*). S ha „jönnek a ’megváltók’, májadba, lépedbe lépnek, / orrodba fröccsentik, agyadba sompiros véred” (*Átgázolások*), s a konkrét és elvont, egyetemes leépülés, a „Szi-várgás” az úr, amely „jonhomat mossa, / nyaldossa sóim, / fenséget kiold, sodor lázat, / szent tartalmaimból kiforgat, / mossa nyelv alól / az ezeréves, barlangfényű szókat, / s a megtartó, illő igéket, / mint a sav a fémet, / hús égéssel kezd”, akkor az egzisztenciális tény is eredménnyé, értékfogalomná, csodává lényegül: „fogyunk-növünk, / fogyunk-növünk, / de vagyunk! (...) s jelöljék májfoltok bár testem: / — lélegzünk!, élünk! ím / Csodák Csodáját / újra és újra megjelentem!” (*A szivárgásban*). A hó, a fagy, a hideg, a tél szintén általában lefokozódásra kárhóztató, félelmes, negatív konnotációkkal bíró fátumszerűség, még ha – mint a „veszély és tisztaság szaga” – egyidejűleg vagy esetenként a havazás lehet „lengőn áldó”, „vigasztaló” „lélegzete a mindenségnek” is, s „méltóságos a pusztulásban” (*Dúdoló*). A megnyomorító világállapotot jelölő fehérségen úgy üt át a „fájdalom pirosa”, „mint gézen a vér” (*Fehérben*), s „vacogó lélek”, „fázó álom”, „didergő elme” — maga az értelmes lét — fulladozik elnémítva, megfojtva a hó alatt, „e Nagy Pólyában”. Az emberi, közösségi ellenállás, összefogás, „arcot archoz” szorító (*Furulyaszó*) szolidaritás eltiporhatatlan készítése, az „Alagutakat a hóban!”, „Milljomnyi, egymást kereső utat!” programja, mentőgondolata, önfeladást, megsemmisülést lehetetlenítő terve, a „mag hó alatt” adys és az „ahogy lehet” Reményik Sándor-os perspektívája metsző allegorikus világossággal és reménykeltéssel formulázódik: „S ha majd e mennyei vatta / szánk-

ból kifordul, / s nem a fagy bandái zenélnek, / viduljon taposó táncra a láb, / olvasszon világ-nagy termeket / körénk az Ének” (*Alagutak a hóban*).

Farkas Árpád agitatív, emblematikusan célratörő, eszményállító felszólításai, beszédfordulatai, direkt megfogalmazásai képi látásmódjának differenciált, érzékeny minőségéből fejlődnek ki. Az idézett példák sokasága is a jelentésárnyalatok, vonatkozásrétegek gazdag és szuggesztív konstruktivitását, összeépülését igazolja. A plasztikus, energikus, impresszív, nem egyszer mellbevágóan érzékletes empirikus látvány, a realitás érdes talajába ágyazott kép metaforikus, allegorikus, szimbolikus távlatokat nyit. A valóságközelség egyszerre lírai kiindulás, költői alapállás és eszmei-gondolati jelentésorientáció: valóban arról van szó, amit a kép jelöl, ábrázol, annak a világnak a sorsáról – még ha áttételekkel, átvetésekkel, közvetítésekkel is. A kép inherens önreflexivitása révén észrevétlenül siklik át helyzet-, sors-, magatartásdefiniáló kifejezésszférákba, mert nem valami helyett áll, nem eszköz, hanem ő bővül, telítődik, emelkedik, lényegül át. Voltaképpen tehát nem jelképi mélystruktúra ez, nem az előzetes jelentésérzésből, világlátó-másból származik a megjelenítő tárgyi szimbólum, hanem egyfajta lírai realizmus, tárgyiasság evokál általánosabb sorshangulatokat, léttörvényszerűségeket — utalások, képzettársítások, síkváltások segítségével. A kép önmagában is sugallatos: nem csak a konkrét (Erdélyhez, a kisebbségiséghez, a nemzeti-történelmi-közösségi kontextushoz tapadó, helytől-kortól függő) értelmezhetőség élteti; sűrű és intenzív, gyöngyszerűen csiszolt és tömörített. Az egyes, egyedi kép is koncentrált asszociatív rendszer, emocionális és intellektuális komplexum. Ez a képi technika emlékeztet a posztimpresszionista jellegű költészetre, közelebbről az amerikai „imagista” költők (Ezra Pound, William Carlos Williams stb.) korabeli műveire. „Elszabadult, barna harangok / konganak az öblös levegőben” (*Harangok*); „kizöldültek a kertsasok... / s az ekeszarvak is kizöldültek. // Megrázta magát a föld / s az emberi verejték / százados gyöngyei / csengve gurultak az ekevasakon” (*Kizöldült ekeszarvak*); „Trágárzöld paréj habosodik, tülekedik récefű, / papsajt; keréknyom csattog az arankás mélyben” (*Parasztudvar*); „Pici zúzódások a madarak / remegő alkonyi csöndben” (*Zúzódások*); „Lángban az égálja, bőgnék a marhák, / lovak nyihognak (...) Harminckét égő szénásszekér / ballag megkötött kerékkel / a láthatáron végig” (*Szénásszekerek*); „Láttam a földet. E füstölgő göröngy kezemben az” (*Itthoni Hamlet*) — és sorolhatnánk megannyi példáját ennek a hirtelen, éles meglátásokra alapozó szemléletességnek, amely a szubjektív és objektív idődimenzió, az egyszerű és mégis szakrális emberi cselekedet, az egyéni és kollektív történelmi sors, test és természet, lélek és bölcsesség, meghatározó tisztaság- és méltóságőrzés, élet és elmúlás, hangulat és atmoszféra egységbe foglalásának olyan remekművét tudta létrehozni, mint a *Mikor az öregemberek mosakodnak* című prózavers: „százados esők csorognak alá fonnyadt tenyérpárnáikról (...) keresztelőjánosok méltóságával a cínezett mosdótál fölé hajolva (...) felsejlenek háromnegyed százados hajoló mozdulataik, botot emeltek a földről, forrásból itták a vizet tenyérrel merve (...) ügető hajolgatással kergettek ellenséget

vagy épp előle futottak (...) úgy mosakodnak az öregemberek, mintha háromnegyed század szennyét kellene magukról lemosniuk (...) mintha utoljára mosakodnának, mintha szennytelen ragyogással szeretnének bekerülni a tiszta búzát termő anyaföldre, melyet szétporladó testük lassan megillet. / Mikor az öregemberek mosakodnak, hatalmas tisztaságszomjjal hajlik a zöld vizek fölé a Huszadik Század”. Nemzeti vagy népi, paraszti, erdélyi expresszív „sorsimagizmusnak” is nevezhető talán ez a képnek (az „image”-nek) feltétlen elsőbbséget juttató, majd azt sorsképzetté növesztő eljárás, stílusirány, amely a (nyugatos-európai hagyományokból eredő) transzilvánista líra (Áprily, Tompa, Reményik, Dsida stb.) sajátossága is, s amelyet Kányádi Sándor „potenciális szimbolizmus”-nak mond, mert ott lappang ebben a „tájszimbolikában” az elpusztíthatóság réme-rettenete, valami „bányalégszerű” sejtelem. De a nyomorúságos, sorvadó kisebbségi létezésből felhullámzó szomorúság, torokszorító rezignáció, baljós előérzetesség hangja, légköre mellett a fenségesség esztétikai minőségén keresztül is megközelíthető ez a lírai beszédmód. Emelkedettség, felülkerekedő nemesség, a valóságos átítatása az ideállal, eszményítő stilizálás, a szépnek és a jónak, az adottság meghaladását megkísérlő igazságkövetelésnek az etikai-esztétikai szinkretizmusa, mint a görög „kalokagathia”-ban: mindez Farkas Árpád írásművészetéből is kiemelezhető — amely a hamisítatlan erdélyi helyek, helyzetek, sorsproblémák, magatartásformák kivetítésén túli egyidejű tragikumtudatos „heroikus pesszimizmusával” és cselekvő patetizmusával („sürgetek sajgó igéket”) vitathatatlanul transzilvánista jelenség (is). Ilyen példa többek között a „rögvalóságba” kapaszkodó, tántoríthatatlan vállalás tételes mintaverse, az *Avaron* (amely Reményik *Avarban* című költeményének rokon üzenetére is rímel). „Orra bukva az avaron, / és menni tovább mégis”, ébreszteni, óvni, serkenten, „mint akit nem vertek még szájon, / mint aki lélegzetet is / e föld gyomrából vesz már”, cipelni, védeni „mindazt, mi mítosztalan már, / de lelkiismeret még”: létevidenciákért folytatott küzdelem ez, az életérdek felértékelése. S éppen ez az, amit a transzilvánizmus újabb (ideológia)kritikája mint lényeges pontot gyakran kifogásol: hogy a kiteljesítő szabadság lehetőség keresése helyett elemi minimumok, szükségletek, nyilvánvalóságok transzponálódnak a vágyott, elérendő értékek, célok síkjára; hogy megszépítő kompenzációval a szenvedés erkölcsi állandósággá, kritériummá, a túlzott otthonmitizálás abszolútummá, a kényszerű adottság emberfölötti predestinációvá, végzetté, viselkedésszabállyá rögzül — a gyötrellem esztétizálása, csaknem élvezete közben.

S valóban, Farkas Árpád sem mindig került el szenvelgő — noha önerősítőnek szánt — gesztusokat, szólamos-verbalisztikus modorosságokat: „Aki itt él, az mind így éljen (...) Legyen fenséges kinnal boldog” (*Csak csend ne legyen*); „pusztítanak tökéletessé (...) fenséges fölényvel látom / gyönyörű fölfalatásom” (*Dózsa-arc*); „Hitem (...) add meg / jussomat a kínhoz — mindenekelett. // Szigorú józanság süt bennem, táplál” (*Vaskenyéren*). Az igazabb, tisztultabb helyzetű adat azonban nem elégszik meg naiv-romantikus vigaszokkal; s különbséget tesz bé-

---

---

nító korlátozottság és felszabadultság között: „Élni a hó alatt is lehet jó, / de csattogó szélben érdekesebb” (*Hófúvás*). S a költő még a végső, nem (vagy több mint) racionális, kétségbeesett, makacs megingathatatlanság, hajthatatlanság elhalását (vagyis a stilizálatlan, megszépíthetetlen realitást) is kénytelen felmérni — megpillantva az elernyedés, a kimerülés, a megtöretés tényleges bekövetkezését: s eszerint parafrázeálja Tompa László híres versét (a *Lófűrösztést*). „Itt fognak állni, örökké, — hogy Imre szorítja, / Áron pedig... Áron nem hagyja magát!” — szól az eredeti mondat; Farkas Árpád változtatásában pedig (az apokaliptikus pusztulás szörnyűségeit festő rémképek után): „s Áron még szorítja, de Imre, / Imre ő egyre jobban elhagyja magát” (*Epilógus a Lófűrösztéshez*).

Ami „mítosztalan már”, „de lelkiismeret még”, az az illúziótlanul személyessé szűrődött hajlíthatatlan ethosz. De hogy honnan és hogyan származnak ezek a kitartást parancsoló belső kényszerek, miképpen hálózzák be a lélek zugait, az a „mítosszal” együtt némileg mintha elhomályosodott volna; a morálfilozófiai jelentéstartomány mögül kiszűrődik a metafizikai háttér. Többen (Borcsa János, Kis Pintér Imre stb.) némi joggal vetették föl e líra öntörvényűségének, poétikai önállóságának bizonyos kérdésességét: a külső viszonyokra, konfliktusokra, küzdelmekre való reagálás elsődlegességét, illetve a motívumátvételek, hangnemhasonlóságok, imitációk sokaságát — olykor a világképi autonómia rovására. Az extraverzió (a „szolgálat-elv”) lélektani egyneműséget vagy legalábbis áttetszőséget jelez, s ehhez képest a versbeszéd olykori göcsörtössége, nehézkessége, meghökkenítő (néha bizarr) logikai ugrásokkal tarkított, zaklatott menete furcsa (ám mindig megkapóan poétikus) disszonanciának tűnik föl; mindazonáltal megragadó a rímes és szabadverses, dallamos és rapszodikus formák, nyelvi, jelentésátviteli egységek, versalakzatok rendkívüli változatossága és különleges stílárís szugesztivitása is.

A roppant horderejű Farkas Árpád-i eszménytartalmak mindenesetre átfűtik ezt az elementáris költőiségű líravilágot, amelynek felrázó aktualitása nem kopik az újabb időkben sem; sőt — az esztétikai összetettség bizonyoságaképpen — az újabb, részben az 1989-es fordulat utáni versek még újfajta finom, elégikus színeket is hoznak — a megélt társadalmi eseményekre reflektáló, leíró, számadó jellegük révén (*Egy diólevél, Fekete karácsony*). Egy megkerülhetetlenül jelentős irodalomtörténeti értékű költői mű áll előttünk; kivívott rangját későbbi, új fejezete sem igen befolyásolhatja. S akár az időtállóan érvényes, elavulhatatlan erények megőrzését, akár újdonságot, meglepetést fog még nyújtani: csak örülhetünk majd neki.

Székely Útkereső
Irodalmi és művelődési folyóirat
V.

A Székely Útkereső
és a Székely Útkereső Kiadványok
sajtóvisszhangja 1990 és 2007 között
II.

Összeállította: Beke Sándor

Lőrincz József:

A szellemi autonómia műhelyei Székelyudvarhelyen

A *Szabadság*ot és a *Híd*öt még a régi, Magyar Népi Szövetségtől örökölt, technikailag meghaladott városi nyomda állította elő. A *Székely Útkereső* című közéleti-művelődési-irodalmi havilap már modern nyomdagépen készül az Infopress kft.-nél. Fejlécét Csutak Levente brassói képzőművész készítette. Felelős szerkesztője Beke Sándor sok leleménnyel, áldozatos munkával tette egyre jobbá, színvonalasabbá a folyóiratot; sikerült kitűnő tollú szerzőket megnyernie munkatársaknak (valószínűleg azért, mert példányai külföldre is eljutnak). A Zenit csíkszeredai részvénytársaság terjeszti — a határokon túl is. A lap szépirodalmat, történelmi, művelődéstörténeti tanulmányokat, néprajzi cikkeket, zenetörténeti írásokat, vallásos anyagot, gyermekirodalmat közöl, általában szerencsésen elkerülve a provincializmus veszélyét. Újabban kéthavonta jelenik meg 20 oldalon, ezer példányban a Beke Sándor létrehozta *Erdélyi Gondolat* kft. kiadásában. Lap- és könyvkiadás összefogózva segíti egymást az egyre romló sajtóviszonyok közepe.

Korunk, 1992. 7. szám

Az ötödik évfolyam 1-2-3. számának a címlapja

Barabás István: **Röviden**

A székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó Kft. (a *Székely Útkereső* című, igen színvonalas folyóirat kiadója) gondozásában megjelent az első könyv: Lőrincz György *Kiment a fény a szememből* című, a társadalom peremére szorult öregek sorsát feltérképező szociográfiája.

A Hét, 1992. június 25.

Barabás István: **Székely Útkereső**

A Székelyudvarhelyen megjelenő irodalmi-művelődési folyóirat harmadik évfolyamába lépett. A most napvilágot látott első félévi összevont szám bizonyossága szerint a szerkesztők (Beke Sándor, Balácsi Dénes, Csomortáni Magdolna, Gyöngyössi János, Kelemen Katalin, Kozma Mária, Róth András Lajos) dicséretes következetességgel tartják az induláskor maguk elé állított tudományos és publicisztikai színvonalat, lapjuk sokszínű, gazdag, megbízható adalék a romániai magyarság önismeretéhez, Ferenczi István a legújabb kutatások eredményei alapján folytatásokban közli a székelyek korai történetéről szóló kompendiumát, Tankó Gyula a gyimesi csángók származástudatának szentel tanulmányt, Balogh Edgár a Kovászna megyei Vargyas példáján mérlegeli falvaink sorsát a mai megpróbáltatások között („Egy nehéz szakasz elmúlt, de az új felemelkedéshez falvaink a belőlük kelt új értelmiség népszolgálatát várják”), Bertényi Iván, a Nemzetközi Heraldikai Akadémia tagja Erdély címerét, Bakay Kornél a Magyar Szent Korona történetét mutatja be, Benkő András folytatja az erdélyi magyar egyházi zene történetének szentelt tanulmányát (4. A középkor), Szócs János a moldvai csángó magyaroknak szentel monográfiát. Kardalus János Párhuzamok című cikke adatokat sorol fel az 1989 előtti Hargita megyei oktatásról, amikor teljében volt a magyar tannyelvű iskolák felszámolásának kampánya. Erre utal az az egykori gyakorlat, hogy a megüresedő katedrákat román nemzetiségű pedagógusokkal töltötték be, így hovatovább a még meglévő magyar osztályokban is a matematikát, fizikát, kémiát, szaktantárgyakat román nyelven kellett tanulni. Az 1989/90-es tanév kezdetén Hargita megyében 41 ezer magyar nemzetiségű tanuló tanult román tannyelvű osztályokban. További szerzők: Cseres Tibor, Horpácsi Sándor, Nagy Olga, Kelemen Katalin, Penckófer János (Kárpátalja); a szám költői: Reményik Sándor, Nagy Gáspár, Jancsik Pál, Beke Sándor, Ráduly János.

A Hét, 1992. szeptember 17.

Székely Útkereső

Megjelent a Székely Útkereső idei 4-es száma. A tartalomról: Tankó Gyula: Szent László a gyimesiek tudatában és legendáiban; Ferenczi István: Gondolatok a székelyek korai történetéről; Horpácsi Sándor: A sátán fattya; Nagy Zoltán Mi-

---

---

hály: Azon a télen; Ferenczi Géza: A hétfalusi csángókról; Bakay Kornél: A magyar Szent Korona védelmében; Benkő András: Zenetörténetünk; Nagy Olga: Hamupipőke igazsága; Szócs János: A moldvai csángómagyarokról; Babits Mihály, Beke Sándor versei.

Hargita Népe, 1992. október 30.

Barabás István: **Székely Útkereső (1992/4)**

Az Erdélyi Gondolat Kiadó kft. (Székelyudvarhely) igen színvonalas irodalmi-művelődési kéthavi folyóiratának most megjelent legújabb számában túltengenek a magyar történelemmel kapcsolatos tanulmányok: Tankó Gyula: Szent László a gyimesiek tudatában és legendáiban; Ferenczi István: Mi köze Csaba „királyfi-nak” a székelyekhez?; Szócs János: A moldvai csángó magyarokról; Ferenczi Géza: A hétfalusi csángókról; Bakay Kornél: Küzdelem a Szent Korona méltóságáért. Nagy Zoltán Mihálynak A sátán fattya című regényéből közölt részlet bepillantást nyújt a kárpátaljai magyarok történetének egy tragikus fejezetébe, a sztálini munkatáborokban elszenvedett megpróbáltatásokba. Nagy Olga a magyar népmesék hőstípusait ismerteti gyermekolvasóival. Benkő András a Kodály Zoltán születése 110. évfordulójának szentelt tanulmányában a középkori egyházi zenének a magyar népzeneire tett hatását vizsgálja. Bevezetőül megállapítja: „A gregorián zene állandó jelenléte, folyamatos templomi gyakorlata és rendszeres iskolai-kolostori oktatása folytán már a középkorban magyar jellegű-eredetű egyházi anyag keletkezését is elősegítette, sőt hatott a világi zenére, a népdalra is. Gregorián ének és magyar népzene gyümölcsöző kapcsolatára már Kodály Zoltán figyelmeztetett, bár akkor még teljességgel hiányoztak az erre vonatkozó előmunkálatok.” A továbbiakban Benkő András meleg szavakkal méltatja Szendrei Janka elévülhetetlen érdemeit, amelyekkel a gyakori pusztítások ellenére sikerült összeállítania a mai legteljesebb magyar kéziratos egyházi gyűjteményt, benne XII. századi gyulafehérvári, XIV. századi brassói, lippai és váradi, XVI. századi csíksomlyói, kolozsvári művekkel, külön marosvásárhelyi gyűjteménnyel. A tanulmány továbbá emléket állít Szabolcsi Bence, Rajeczky Benjamin és Domokos Pál Péter erdélyi, moldvai, bukovinai kutatásainak. A lapszám költői: Babits Mihály, Juhász Ferenc, Beke Sándor, Nagy Irén és Pataki István.

A Hét, 1992. december 25.

Megjelent a Székely Útkereső legfrissebb száma*

Néhány fontosabb cím a tartalomból: Emlékező sorok Vásárhelyi Gergelyről (Hubbes Éva); Pogánykori kultikus és kulturális emlékek a székelyeknél (Z. Szócs Pál); A székelyek származásáról (Ferenczi István); Reményik Sándor — Erdély költőfejedelme (Lőrincz József); Gyimesi csángó népszokások (Tankó Gyula); Beke Sándor, Reményik Sándor, Salamon Ernő versei. A lap kapható a Hídfő

székelyudvarhelyi hírlapboltjaiban és a vasútállomással szemközti Fáraó* üzletben. Megrendelhető a szerkesztőség címén. (...)

*Az 1993. 1-2-3-as szám ismeretése

* Székelyudvarhelyen (szerk. megj.)

Hargita Népe, 1993. november 17.

Székely Útkereső*

Az irodalmi és művelődési folyóirat legfrissebb számának tartalmából: Emlékező sorok Vásárhelyi Gergelyről (Hubbes Éva); Pogánykori kultikus és kulturális emlékek a székelyeknél (Z. Szőke Pál); A székelyek származásáról (Ferenczi István); Megőriz engem az erdélyi táj (Nagy Irén); Könyvespolc: Beke Sándor: Madártemető; Kós Károly: Kiáltó szó; Reményik Sándor — Erdély költőfejedelme (Lőrincz József); Kétarcú esztendő (Deme János); Zenetörténetünk (Benkő András); Megérdemelt győzelem (Nagy Olga); Gyimesi csángó népszokások (Tankó Gyula); Beke Sándor, Salamon Ernő, Reményik Sándor versei. A folyóirat megvásárolható a Hídfő boltokban és a vasútállomással szemközti Fáraó* üzletben.

*Az 1993/1-2-3-as szám ismeretése

* Székelyudvarhelyen (szerk. megj.)

Polgármesteri Közlöny, 1993. november 18.

Metz A. Márton:

Erdélyi Gondolat — Székelyudvarhely

Magánház a Tamási Áron utcában, mondhatni, semmiben sem különbözik a többitől. S mégis van eltérés. Szellemi értéket rejt: itt működik az Erdélyi Gondolat Kiadó. A kezdetben a Székely Útkereső kiadására alakult intézmény hamarosan könyvkiadással is kezdett foglalkozni. Munkatársai között neves erdélyi irodalmárok, személyiségek szerepelnek (Kozma Mária, Benkő András, Cseke Péter, Fodor Sándor, Jancsik Pál, Péntek János stb.).

Hargita Népe, 1994. április 23.

Kádár Melinda: Letűnt lapok nyomában

Noha a *Székely Útkereső* című irodalmi és művelődési folyóirat nem tartozik a letűnt lapok közé, csaknem egyéves kimaradása készítette arra, hogy sorozatunkban erről a folyóiratról is beszámoljunk.

Az Erdélyi Gondolat lap- és könyvkiadó kft. gondozásában 1990 áprilisában jelent meg a *Székely Útkereső* első száma. Havi megjelenés reményében indult, ám 1991-től 1993-ig kéthavonta összevont számok láttak napvilágot.

— Ez a nyomdai nehézségek miatt adódott így — mondta Beke Sándor felelős kiadó. — Az első számokat a saját pénzből finanszíroztam, később támogatók (...) segítségével. Utoljára 1993 szeptemberében jelentek meg a harmadik évfolyam 1-2-3. számai. Az eltelt idő alatt a Művelődésügyi Minisztérium pályázatait elnyert könyvek kiadása foglalkoztatott. Így az idei évfolyam számai (4-5-6.) összevont kiadásban, augusztus végére várhatók, és mindaddig, amíg az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó működik, a *Székely Útkereső* sem szűnik meg. Ma is ragaszkodunk a folyóirat eredeti célkitűzéséhez. A forradalom utáni első évben megjelenő — rokonszenvesnek tűnő — *Szabadság*, majd az ezt követő — szerkesztői tapasztalatlanságot tükröző — *Hídfejő* című lapok megjelenésekor gondoltam egy irodalmi, művelődési folyóiratra. Négyhónapi gondolkodás után, az általam megtervezett formában, meg is jelent a *Székely Útkereső*. A folyóirat megjelenése után nem kísérletezgettem, hanem maradt az eredetileg megtervezett tematika, és a különböző rovatok — ugyanazon a helyen — a legutóbbi számban is megtalálhatók. Főleg azoknak az írásoknak, tanulmányoknak adtam teret, amelyek a múlt rendszerben nem láttak napvilágot. A decemberi fordulat után „kereszteltük” el a lapot Székelynek, mert székelyudvarhelyi, és Útkeresőnek, mert a szellemi útkeresést véltük jelezni általa.

A *Székely Útkereső* augusztusban megjelenő számának tartalmából: Zsigmond Gőző: Felsőboldogfalvi történeti néphagyomány; Ferenczi István: A székelyek származásáról (II.); Horpácsi Sándor és Ráduly János két könyvrecenziója; Cseke Péter: Korfordulós újesztendő (...); Deme János, a temesvári forradalmat ismertető Kétarcú esztendő című riportjának folytatása; Benkő András: Zenetörténetünk; Tankó Gyula: Gyimesi csángó népszokások; Ráduly János irodalmi anekdotái.

Udvarhelyi Híradó, 1994. augusztus 2.

Ráduly János: **Székely Útkereső Antológia**

A *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat antológiája

A cím olvastán az olvasó bizonyára eltűnődik: jogos-e, indokolt-e, hogy a Székelyudvarhelyen, Beke Sándor főszerkesztésében megjelenő Székely Útkereső című folyóirat antológiával jelentkeznek? A válasz igenlő. Az ötödik évfolyamában járó lap már eddig is felvonultatta a romániai magyar irodalom- és művelődéstörténet legkiválóbb képviselőit, teret biztosítva számukra, hogy — Kozma Mária megfogalmazása szerint — „...a székelység és tágabb értelemben az erdélyi magyarság sorsdöntő kérdéseinek” bemutatására vállalkozzanak. S tették mindezt a sokszínű műfaji lehetőségek hasznosításával: nem zárkóztak el sem a közírói-publicisztikai hangvételtől, sem a tartásosabb zene-, történelmi és irodalomtörténeti tanulmányok közlésétől.

Nos, a most megjelent antológia is „hű marad a lap irodalmi és művelődési tartalmi meghatározottságához”.

Fő helyen a jelenkori társadalmi élet alapvető kérdései szerepelnek. Kardalus János és Róth András Lajos írásai elvi síkon mozognak: mindketten a magyarság útkeresésének lehetséges módozatait keresik. „Történelmi entitásunk megkérdőjelezhetetlen” — szögezi le Róth. „Vállalnunk kell önmagunkat” — rímel vissza Nagy Olga, miközben a közép-európai történelmi fejlődés sajátos helyzetéről ír. Más szemszögből közelíti meg a témát Cseke Péter, Balogh Edgár, Bálint László. A „most mi lesz?” kérdésre próbálnak valamilyen lehetséges és elfogadható választ adni. Természetesen a teljesség minden igénye nélkül.

Külön szint képviselnek az antológiában a történelmi múlttal foglalkozó közlemények. Mintegy érzékeltetni kívánják, hogy a múlt ismerete nélkül jelen- és jövőképünk nem lehet szilárd, s elvesz az a nép (nemzet), amely megfelelkezik múltjáról, vagy meghamisítja azt. Egyed Ákos az agyagfalvi székely nemzeti gyűlésről közöl hosszabb tanulmányt, Szőcs István az oly sok vitát kiváltó csíki krónika hamis vagy valódi voltát veti föl ismét, Imreh István pedig a Hatod-perek történelmi tanulságait összegezi. Nemcsak történelmi, de művelődéstörténeti jelentőségű Bakay Kornél eszmefuttatása: ő Szent István királyról és a koronázási palástról ír. Kutatásaiban a következő eredményre jutott: „Ez a csodálatos és Európában is páratlan műkincs eleve koronázási palástnak készült, és sohasem volt zárt, kupalakú miseruha!” A Bákó vármegyebeli, a gyimesi és a hétfalusi csángók eredetkérdését veti föl Szőcs János, Tankó Gyula és Ferenczi Géza. Tankó írása azt sugallja, hogy a történelemkutatásban nemcsak a régi kútforrásokat, hanem a mai recens anyagot is hasznosítanunk kell: bebizonyítja, hogy mennyire mellőzhetetlen a népi tudás, a népi emlékezet a reális kép kialakításában. Kovács Sándor Csíksomlyó „igazi jelentőségét” méltatja, Komoróczy György pedig a magyar, illetve a székely népfogalmak kérdéskörét boncolgatja.

Gazdag az irodalmi anyag is. Lőrincz György novellába hajló szociográfiai „felvétellel” (egyetlen prózai elbeszélő írás), versekkel pedig Jancsik Pál, Beke Sándor, Mészely József, Zsigmond Győző, Tódor Domokos van jelen (ez utóbbit Cseke Gábor mutatja be). Sorshelyzetünket Beke Sándor így érzékelteti: „...átélni / azt / hogy / reggelre / már / nem / gyöngyvirág / a / neved / hanem / egy / idegen / bogáncs...” Az irodalomtörténetet Veress Dániel (*Zágoni Mikes Kelemen bonszeretete*) és Róth András Lajos (*A Korunk székelyföldi fogadtatásáról*) képviseli. Zenetörténeti jellegű írásában Benkő András — Metz Albert kapcsán — az egykori marosvásárhelyi zenei életről ír.

Elszoktunk már attól, hogy antológiában az irodalomkritika is jelen legyen. A szerkesztő (összeállító) leleményére vall, hogy helyet biztosított Szőcs Istvánnak a kritikáról szóló szép és gondolatgazdag esszéjének, valamint azoknak a könyvismertetéseknek, amelyek Lőrincz György, Beke Sándor és Nagy Irén műveiről szólnak. Barabás István rendhagyó lapszemléje mindenképpen továbbgondolásra késztet.

Olyan antológiát tarthat kezében az olvasó, amely sokszínűségével, tartalmi-formai gazdagságával már az érettség biztos jegyeit hordozza magán. A kiteljesedés, az izmosodás (lombosodás) felé vezető út egyik jelentős állomása.

Székely Útkereső, 1994. 1-2-3. szám

Erdélyi Gondolat

— ezt a nevet viseli a székelyudvarhelyi lap- és könyvkiadó vállalkozás, amely fennállásának négy éve alatt tekintélyes művelődési intézménnyé nőtte ki magát. Gondolunk itt elsősorban *Székely Útkereső* című irodalmi-művelődési folyóiratára, Lapszemlénk állandó és szívesen látott „vendégére”. Első számától kezdve jól meghatározott profillal, egyéni hangvétellel igyekezik felvállalni a maga szabta feladatokat, ezek között is első helyen a székelyek történetírásának vitatott kérdéseit, a legnagyobb magyarországi és erdélyi szakemberek bevonásával. Zömében ezeket az írásokat kapjuk kötetbe gyűjtve a *Székely Útkereső* most megjelent antológiájában. A folyóirat négy évfolyamában megjelent legfontosabb, irányadó cikkeket, tanulmányokat Beke Sándor főszerkesztő (egyben az Erdélyi Gondolat kiadó alapító igazgatója) válogatta, láthatólag arra törekedvén, hogy főként az 1990-ig tabunak számító történelmi témákat részesítse előnyben. A szerzők között ott találjuk Egyed Ákost, Imreh Istvánt, Bakay Kornélt, Ferenczi Gézát, Benkő Andrást, Kovács Sándort, Szócs Istvánt, Veress Dánielt, Szócs Jánost stb.

A Hét, 1994. október 7.

Komoróczy György: Erdélyi Gondolat

(Beszélgetés Beke Sándorral — Részlet)

— Lehet-e száműzni a provincializmust a lap- és könyvkiadói munkából?

— E kérdésre talán nehezebben tudnék válaszolni, ha született székelyudvarhelyi lennék, és „ittrekedt” lokálpatriótaként latolgatnám a választ. Három nyelvű — román, magyar, német — városban, Brassóban születtem, ott töltöttem gyermekkoromat, és ifjúságom java részét. Honterus, Coresi és Szemlér városában nemcsak tapasztaltam az európaiságot, hanem meg is tanultam. Adolf Meschendörfer gazdag művelődési hagyományokkal és kulturális értékekkel megáldott *Coronája* tiszteletet nevelt belém, és az együttélő népek szellemi értékeinek a megbecsülésére is megtanított. Tizenöt éves koromtól látogattam a magyar, román és német lapok szerkesztősegeit, tanultam a mesterséget. Később Kolozsváron, Erdély gyönyörű fővárosában ugyanilyen humánus értékekkel gazdagodtam. Székelyudvarhelyen egyből megütött a provincializmus szele. Szinte szélmalomharcot vívtam a vidékiességgel, mely bizony jócskán belengi az itt élő ember életét. Jellemző ez minden területen, a kultúrában is.

— Hogyan sikerült ilyen rangos szerkesztőgárdát toborozni?

4 – 5 – 6.
szám

SZÉKELY

VTKERESŐ

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT • ALAPÍTOTTA: BEKE SÁNDOR • V. ÉVFOLYAM • 1994 • (33. szám) •

• **Komoróczy György: BESZÉLGETÉSEK KORTÁRS
MAGYAR ÍRÓKKAL** •

• **Murádin László: A HOMORÓD MENTÉN** •

• **Ferenczi István: A SZÉKELYEK SZÁRMAZÁSÁRÓL (IV)** •

• **Benkő András: ZENETÖRTÉNETÜNK** •

• **Lőrincz József: SZÉKELY NYELVJÁRÁSI SAJÁTOSSÁGOK,
NÉPKÖLTÉSZETI HATÁSOK MIKES LEVELESKÖNYVÉBEN** •

Nagy Tibor: SÍNEN

Az ötödik évfolyam 4-5-6. számának a címlapja

— A könyvkiadó szerkesztőbizottsága a Székely Útkereső című folyóirat szerkesztői, munkatársi gárdájából állt össze. Hogy garanciát láttak-e munkámban, vállalkozó szellememben, azt talán tőlük kellene megkérdezni. Nekem csupán egyetlen dolgot kell elmondanom: köszönöm Benkő András, Cseke Gábor kiadói tanácsos, Cseke Péter, Fodor Sándor, Jancsik Pál, Kozma Mária főszerkesztő, Nagy Olga, Péntek János és Róth András Lajos bizalmát, türelmét abban a sok erőfeszítést igénylő munkában, melynek igáját mindannyian közösen viseljük és hordozzuk. Adja a jó Isten, hogy úgy dolgozhassunk, hogy örömet, elégtelt találjanak az olvasók.

Erdélyi Napló, 1994. október 12.

Erdélyi Gondolat

A székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Kiadónál a közelmúltban öt közérdeklődésre számot tartó könyv jelent meg. (...)

Az ötödik könyv a Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat antológiája. Összeállítója Beke Sándor költő, a folyóirat főszerkesztője és az Erdélyi Gondolat könyvkiadó igazgatója. A kötetben számos színvonalas tanulmány, irodalmi alkotás olvasható a magyar múlttól és jelenről kiváló, ismert szerzők tollából.

Polgármesteri Közlöny, 1994. október 20.

Székely Útkereső*

A városunkban megjelenő irodalmi és művelődési folyóirat legfrissebb számának tartalmából: Felsőboldogfalvi történeti néphagyomány (Zsigmond Győző); A székelyek származásáról (Ferenczi István); Nagy Irén verseskönyve (Ráduly János); Cseke Péter: Korfordulós újesztendő; Zenetörténetünk (Benkő András); Írók emlékeznek; Gyimesi csángó népszokások (Tankó Gyula); Jékely Zoltán: Enyeden ősz van (vers).

A folyóirat kapható a Hídő Kft. hírlapáru-boltjaiban.

*Az 1993. 4-5-6-os szám ismeretése (szerk. megj.)

Polgármesteri Közlöny, 1994. december 15.

(g-t) Székely Útkereső Antológia

(...) Ennek lapszámaiban jelentek meg például a már említett Ráduly János irodalmi anekdotái, vagy Cseke Péter, Nagy Olga, Egyed Ákos, Imreh István, Benkő András, Balogh Edgár, Veress Dániel, Ferenczi Géza „súlyosabb”, a romániai magyarság végre kibeszélhető, megvitatható sorskérdéseivel foglalkozó, antológiává összeszerkesztett esszéi. (Hagyjuk beszélni a címeiket: *Szellemi lég-*

szomjból ocsúdva; Provincializmus-e? Avagy a gyökerek vállalása; Töprengés Vargyas sorsáról; A gyimesi csángók származástudata...)

Könyvvilág, 1995. január

Székely Útkereső

Megjelent a Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat legfrissebb összevont száma. Súlypontos anyagának Ráduly János folklorista és műfordító recenziói tekinthetők az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó nemrégiben megjelent hat kötetéről, ezek a következők: Nagy Olga néprajzi tanulmánykötete: Barangolásaim varázslatos tájban; Elek apó Cimborája (antológia); Cseke Péter: Korfordulás újesztendő (riportok); Székely Útkereső Antológia; Komoróczy György: Magyar szavaink nyomában (nyelvművelő írások) és a hatodik, Nagy Olga: Népi változatok szerelemre és házasságra. Történelmi, illetve helytörténeti tanulmányt közöl Ferenczi István és Zsigmond Győző, részlet olvasható Veress Dániel Misztótfalusi Kis Miklósról szóló monodrámájából; Benedek Elek-levelet közöl Csire Gabriella, a folyóirat költője Beke Sándor és Éltés Enikő. A lap kapható a Hídfő Kft. hírlapáru-boltjaiban és megrendelhető postán a következő címen: Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, 4150 Székelyudvarhely, Tamási Áron út 87.

Polgármesteri Közlöny, 1995. január 12.

Székely Útkereső

A Székelyudvarhelyen megjelenő irodalmi és művelődési folyóirat legfrissebb száma súlypontos anyagának Ráduly János folklorista és műfordító recenziói tekinthetők az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó nemrégiben megjelent hat kötetéről, ezek a következők: Elek apó Cimborája (antológia), Nagy Olga: Barangolásaim varázslatos tájban (esszé), Székely Útkereső Antológia, Cseke Péter: Korfordulás újesztendő (riportok), Komoróczy György: Magyar szavaink nyomában (nyelvművelő írások), Nagy Olga: Népi változatok szerelemre és házasságra (esszé). A lap folytatja Ferenczi István tanulmányát a székelyek származásáról. Irodalmi alkotást is kínál a folyóirat: részletet közöl Veress Dániel Misztótfalusi Kis Miklósról szóló nagysikerű monodrámájából, címe: A megtévesztett. Benedek Elek-levelet közöl Csire Gabriella. A lapszám költői Beke Sándor és Éltés Enikő.

Hargita Népe, 1995. január 13.

Kozma Dezső:

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó kiadványai

A székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó (alapítója és igazgatója Beke Sándor, a szerkesztőbizottság tagjai ismert írók, publicisták) alig két év alatt tíz kiadványt — kötetet, füzetet — jelentetett meg. (...)

Egy másik antológia a Beke Sándor szerkesztésében öt évvel ezelőtt megjelenő művelődési és irodalmi folyóirat, a Székely Útkereső hasábjairól nyújt át egy csokorra valót: történelmi és művelődéstörténeti közleményeket, szépirodalmat, kisebb-nagyobb írásokat. Miként az előszó írója, Kozma Mária megfogalmazza: „Az antológia a székelység és tágabb értelemben az erdélyi magyarság sorsdöntő kérdéseire kíván rákérdezni — választ adni... Itthoni, a megmaradás útjainak keresése ez, annak a felismerése, hogy a táj dolgozik az emberen, az ember a tájon”.

Szabadság, 1995. január 19.

Barabás István: Székely Útkereső (3.)

A tartalomból: Ráduly János Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó (Székelyudvarhely) 1994-ben megjelent kötetei; Ferenczi István A székelyek származásáról; Veress Dániel A megtévesztett (Misztótfalusi Kis Miklós monológja az ekléziakövetés után — részlet); Zsigmond Győző Felsőboldogfalvi történeti néphagyományok; Éltés Enikő, Beke Sándor versei. Csire Gabriella új adalékokkal szolgál Benedek Elek életművének kutatásához: „A Gyertyafényt böngészem, a romániai szóránymagyarság századeleji lapját. Bräilán látott napvilágot, mint belmissiói és szépirodalmi folyóirat Torró Miklós ref. miss. lelkész szerkesztésében... 1923-ban, február 1 és november 1 között hét (többnyire összevont) lapszám jelent meg. Ezek mindegyike a hitvilág, a művelődési élet témaköre és a helyi érdekeltsgű hírek mellett kiemelt helyen foglalkozik a bräilai magyar nyelvű felekezeti iskolával. Gyakorlati útmutatóval látja el a vasárnapi iskolai tanítókat, tudósít az iskolai ünnepélyekről, a magyar óvoda létesítéséről tett lépésekről, a madarak és fák napján szervezett kirándulásról, az évzáró vizsgákról, a kolozsvári református gimnázium diákjainak Bräilán és Galacon tett látogatásairól, Kovács Berci fogtechnikus mesemondó műsorairól stb. Ebben a kérészéletű lapban bukkantam rá Benedek Elek ismeretlen levelére és versére. A Torró Miklóshoz intézett válaszlevélből kitűnik, hogy a neves író, a Cimborá főszerkesztője mindig talált időt és módot arra, hogy jó szóval s reménnyel ajándékozza meg a gyermekolvasót. A levél és A Megváltó című vers 1923. május 1-jén jelent meg a Gyertyafényben.” A Székely Útkereső közli az eddig ismeretlen verset és a levelet, ez utóbbiból idézzük: „Kedves Miklós öcsém, nagy örömet szerzett nekem a Gyertyafény megküldésével. Elejétől végig olvastam, s mélyen meghatott az igazán Istennek tetsző munka, amit ön, kedves öcsém, s önnel együtt a bräilai magyarság lelkes vezetői végeznek azon a kicsiny magyar szigeten...”

A Hét, 1995. február 3.

Székely Útkereső

A Székelyföld „irodalmi táj”, talán más magyar vidékeknél is több joggal mondható el róla. Udvarhely pedig, a székely világban belül, a költészet városa. Nemcsak költő születési jogán, hanem még inkább a költészet szeretete révén. Németh László figyelte meg erdélyi utazása során, hogy az udvarhelyi gazda bejön a falujából Székelyudvarhely városába, a hetivásáron eladja a portékáját, majd a paksaméta verssel, saját verssel a hóna alatt, bekopog a város hivatásos költőjéhez, Tompa Lászlóhoz, hogy mondana már véleményt újabb írásairól. A parasztköltők aránya talán itt volt mindig a legnagyobb. A többszáz esztendő két középiskola, a római katolikus és a református szelleme szétsugárzott a Nagy-Küküllő mentén, a Nyikó partjain, a legkisebb székely falucskáig. Egyik ilyen népköltő Izsák Domokos Bencéd faluból még verseskötetet is kiadott, Tompa László támogatásával és könyve a *Dalok erdön, mezőn...* jutatta mandátumhoz 1946-ban, mint a magyar Népi Szövetség képviselőjelöltjét. A legújabb magyar irodalmi lexikonban hiába keresem a nevét. Emlékét Cseke Péter szép tanulmánya őrzi. Neki is két esztendővel a bencédi parasztköltő halála után, már ezt a címet kellett adnia írásainak: *Ki hallott Izsák Domokosról?*

Székelyudvarhely 1945 után is egy ideig még próbálta „tartani a lépést”, helyi lapja is volt, irodalmi élete, írói, Tompa László, Tomcsa Sándor, és lappangva élt Tamási Áron tisztelete, de a jellegtelenség tengere hamarosan elöntötte a kis szigetet. Nemcsak a vasút térképén, de a szellemi életben is szárnyvonatra szorult, együtt az egész székelységgel.

De ahol egyszer az irodalom virágzott és a népi élet mélységéig eresztette le gyökereit, ott az igénytelenség és a román nacionalizmus sem tudta tartósan kiirtani a szépség, igazság vágyát a lelkekből. Az 1989-es fordulat, amely

országosan csak a megtévesztés nagy színjátéka volt, a székely világban valóban forradalmat ébresztett. Egyebek között a szellem megújító forradalmát is. Székelyudvarhelyen lapot adtak ki megint, noha ezt a gazdasági cenzúra nem sokára megfojtotta. Folyóirat is indult, *Székely Útkereső* címmel, és ezt a kezdeményezést már nem lehetett eltiporni. Öt éve jelenik meg a kiadvány, időközben *Erdélyi Gondolat* néven könyvkiadó is létesült mellette, és immár elképzelhetetlen lenne nélkülük nemcsak Udvarhely és környéke, de az egész Székelyföld, sőt Erdély magyar irodalmi és szellemi élete.

Mindig kell egy kezdeményező ember, akinek nemcsak ötletei vannak, de bátorsága és kitartása is a megvalósításhoz. Beke Sándornak hívják ezt az embert. Brassóban született, miként annyi sok székely embernek az ő szüleinek is ez a város adott megélhetést. De diplomával a zsebében hazajött ősei szülőföldjére, könyvtáros lett Székelyudvarhelyen, tanár Zetelakán. És költő, író, szerkesztő. Tizenöt éves korában jelent meg első verse a *Brassói Lapokban*, majd egy brassói diáklap magyar oldalát szerkesztette. Verseskötetét, az 1993-ban kiadott *Madártemetőt* igen kedvező visszhang fogadta. Beke Sándor a diktatúra idején „kesergő türelemmel” kereste a nemzeti megmaradás útját „madártemetővé” vált szülőföldjén és arról álmódott, hogy: „...legyünk mi is egy csipetnyi Európa!”

Beke Sándor, a szerkesztő már arra is gondolhatott, hogy kiadja a *Székely Útkereső* első antológiáját. Öt évi megjelenés során kialakult a folyóirat arcéle. Nemcsak szépirodalmi műhely, elsősorban székelyföldi alkotók, fiatalok megnyilatkozási lehetősége. Igen nagy teret kap a kiadványban a tanulmány, az esszé. Történelmi, néprajzi, nyelvészeti dolgozatok egész sora igazolja, hogy az udvarhelyi, az erdélyi elszigeteltségben és a diktatúra nyomása alatt is születtek fontos művek, néha hézagpótló írások a Székelyföld valóságáról, az erdélyi magyar létérzékéről. Az antológia egyképpen figyel olyan helyi történelmi epizódokra, mint a gyimesi csángók származástudata és olyan egyetemes nemzeti történelmi témákra, mint Szent István királyunk koronázási palástja. Vannak a szerzők között nagy öregek, mint Balogh Edgár, aki felesége falujába, Vargyasra kalauzol megint, mióta annyiszor eddig is, vannak jeles kritikusok, mint a történelemtudományban is beavatott Szócs István, induló költők, mint Mészely József, ismert néprajzkutatók, mint Nagy

„Székelyudvarhely rangosan jelentkezett újra a magyar szellemi életben. A Székely Útkereső valamennyiünk számára kutatja a jövő, a megmaradás méltó útját” — jegyzi meg Beke György a *Honismeret* című budapesti folyóirat 1996/2-es számában.

Kántor Lajos: Sajtó és önvizsgálat

Társaink a művelődés és irodalom szolgálatában, a nevüket megtartott vagy az új szándékokat új névvel jelezni akaró hetilapok és folyóiratok, **A Hét**, a **Művelődés**, illetve a **Helikon** és a **Látó** — a hozzájuk csatlakozó új **Kelet-Nyugattal** — a „létezés technika” sajátos kérdéseit vetik fel, ezen a területen más a viszonyítási alap, mint az ún. politikai sajtóban. Még inkább elmondható ez az akadémiai kiadású **Nyelv- és Irodalomtudományi Közleményekről**, de az Erdélyi Múzeum Egyesület tudományos periodikájáról, az **Erdélyi Múzeumról**, sőt a csíkszeredai kezdeményről, a **Hitelről** is.

Hagyományt folytat a kultúra felvállalásában a **Brassói Lapok**, bár már az említett kiadványok pusztá felsorolása mutatja, hogy alaposan megnőtt a konkurencia, harcolni kell a jó szerzőkért és jó szövegekért. Ezt teszi, rövid napilap-lét után mint heti hírmagazin, a leglátványosabban felfutó **Erdélyi Napló** (Nagyvárad központtal), s így indult Sepsiszentgyörgyön az **Európai Idő**. Az **Orient Expressz** szerkesztői elsősorban a bukaresti parlamenti élet eseményeire koncentrálnak. A nehéz periódusát élő **Családi Tükörnek** — több hónapos szünetelés után — most kell visszanyernie évtizedeken át kitartó (a **Dolgozó Nőtől** örökölt) közönségét. Az **Erdélyi Figyelő** végre szakított elődjé, az **Új Élet** profiltalan profiljával, és tiszta szívből kívánhatjuk, hogy sikerüljön megkapaszkodnia művészeti lapként. Folyamatosságával nagyobb az esélye ikergyermeklapjainknak, a **Napsugárnak** és a **Szivárványnak**. Annak ellenére, hogy nem versenytársat kaptak a nagyvárad **Szemfülesben**. Az egyházi lapok közül — az egyes felekezetek belső életének tükröztetése mellett — történelmi, művelődéstörténeti, irodalmi közleményei révén a legnagyobb figyelmet bizonyára a **Keresztény Szó** keltette föl. A hely szellemét szűkebben értelmező alkalmi kiadványok sorában említendő a korondi **Hazanéző**, az udvarhelyi **Székely Útkereső**, a bánffyhunyadi **Kalotaszeg**, a ritkán szóló temesvári **Ezredvég**. Eredeti kezdeményezésnek bizonyult az ugyancsak székelyudvarhelyi **Ablak**, amely a nemzeti kisebbségek bemutatására vállalkozik. (...)

Lapjaink színvonala — tisztelet a kevés kivételnek — valljuk be, meglehetősen egyenetlennek mondható, de (a nehéz gazdasági helyzet ellenére) remélni lehet, hogy mégsem szakad meg a tekintélyes erdélyi magyar sajtóhagyomány, sőt talán lesznek örökösei Krenner Miklósnak (Spectatornak), Paál Árpádnak, Kacsó Sándornak. Akik a kérdezés, a tényfeltárás s az elemzés szigorúságát a stílusreklámmal tudják összekapcsolni. Ahogy a magas irodalomban ezt Ady Endre tette.

Művelődés, 1995. február

Bogdán László: Székely Útkereső

A jövő sajtótörténetészeinek — ha lesz még jövő, és lesznek még sajtótörténetészek? — bizonyára érdekes feladat lesz elemezni az 1989-es fordulat után

---

megjelenő új lapokat. Egyszerre több irodalmi lap is megjelent a porondon; valóra vált a váradi fiatal írók régi álma, és létrehozták a **Kelet-Nyugatot**, a legfiatalabb nemzedék Kolozsvárott megindította a **Jelenlétet**, s Udvarhelyen is új művelődési-irodalmi szemle jelent meg, a Beke Sándor alapította **Székely Útkereső**. A továbbiakban bebizonyosodott: a cenzúra ugyan valóban megszűnt Romániában, de ezzel együtt megszűnt az irodalmi lapok teljes vagy legalább részleges támogatása is. Emellett a közönség érdeklődése is elfordult az irodalomtól, a nehézségek miatt a nagy hagyományokkal rendelkező folyóiratok is szinte lehetetlen helyzetbe kerültek — a **Helikon** például feladta három évtizedes heti megjelenését! —, s fejük fölött Damoklész kardjaként lebegett a megszűnés veszélye. Először a **Jelenlét** adta fel, majd akadozni kezdett, végül szünetelt az eleinte hetilapként induló **Kelet-Nyugat**, hogy végül újraindulva havi folyóiratként próbáljon megállni a lábán... A **Székely Útkereső** fiatal, lelkes gárdája sem adta fel, s ha időnként összevont számokkal is, de idén immáron VI. évfolyamába lépett. Sőt! **Erdélyi Gondolat** néven könyvkiadót is alapítottak. Kiadványaikra érdemes figyelni. SZÉKELY ÚTKERESŐ címen jelentettek meg például 1994-ben egy antológiát a lapban megjelenő, legjobbnak, legfontosabbnak tartott írásokból. (Már itt el kell mondani, hogy a *Székely Útkereső*ben nem is annyira az irodalmi anyagok az érdekesek, sokkal fontosabbak a tanulmányok, a jegyzetek, a szó nemes értelmében vett tudománynépszerűsítés, hagyományörzés.) Az évek során **Benkő András**, **Veress Dániel**, **Ferenczi Géza**, **Egyed Ákos**, **Imreh István**, **Nagy Olga**, **Cseke Péter** a romániai magyarság égető problémáival, sorskérdéseivel foglalkozó írásai is jelezték a lap igényét, hogy támogassa munkatársi körét, emelje igény szintjét. S hogy néhány valóban újszerű cikkre, tanulmányra is felhívjuk az érdeklődő olvasók figyelmét, az antológia is újraközölte például **Szócs István** írását: **Újból a csiki székely krónikáról** címmel. Szócs megállapítja, hogy: „...bonyolult és nem hálás kutatási téma, elsősorban a rossz légkör miatt, ami a Krónikát körülveszi, de nem szabad visszariadni tőle, hiszen egy kisebb-nagyobb részben hamisított dokumentum is elárulhat sokat. S egy alapos új cáfolási kísérlet vitája felélénkítené a történelem régi korszakai iránt az érdeklődést.”

Még számtalan írást, vitacikket idézhetnénk, ami azt is bizonyítja, hogy a **Székely Útkereső** eleven, vonzó lap, kár, hogy nálunkfelé alig lehet hozzájutni!...

Háromszék, 1995. március 11.

Fodor Sándor: **Érdemes odafigyelnünk**

Most egy kicsit hagyjuk a világpolitika és a hazai közélet nyomasztó gondjait. Próbáljunk örvendeni valaminek, aminek jég táblánkon lehetünk tanúi. Üdvözljük szellemi életünk egy reményteljes létesítményét.

Nem sokkal a rendszerváltás után — talán '91-ben, vagy '92 elején, levelet kaptam Székelyudvarhelyről. Beke Sándor — egy (számomra) addig kevésbé is-

mert fiatalember írta. Írást kért **Székely Útkereső** című lapjába és azt, vállalnám el a — szintén általa alapított — **Erdélyi Gondolat** könyvkiadó szerkesztőbizottsági tagságát, ami azzal járna, hogy időnként véleményt kérnének egy-egy kiadásra szánt könyv kéziratáról, esetleg rábíznák egyik-másik készülő könyv szerkesztését is.

No hiszen — gondoltam. Az akkori lelkes hangulatban gombamód születtek az új lapok, új kiadók. Nem jósoltam ugyan nagy jövőt Beke Sándor vállalkozásának — de arra gondoltam, miért álljak oda ünneprontónak öreges pesszimizmusommal? Hiszen oly kevés, amit kér tőlem! Különben is: a sok kiadói vállalkozás közül, frissen alapított lapból néhány bizonyosan kiállja az esztendők próbatételét.

Igazam lett.

A Hét, 1995. március 17.

(sz:) **Székelyudvarhely szellemi műhelye: az Erdélyi Gondolat Kiadó**

Az 1961-ben született *Beke Sándor* ma a zetelaki Elméleti Líceumban tanít. Az ő nevéhez fűződik a *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat 1990-es megalapítása, valamint az *Erdélyi Gondolat Kiadó* létrehozása. Az előbbinek máig tartóan a főszerkesztője, az utóbbinak igazgatója.

Ami a *Székely Útkereső*t illeti, csak dicsérettel beszélhetünk a 16 oldalas, nyomdatechnikailag ugyan nem túl elkényeztetett, de írásainak hangvétele és minősége folytán a számos Erdélyben megjelenő magyar sajtótermék közül feltétlenül kimagasló folyóiratról. Sajnálatos, hogy csak kéthavonta tud megjelenni. A legnevesebb erdélyi klasszikusok mellett (Reményik, Dsida, Kőrösi Csoma stb.) magyarországi szerzők műveit (Cseres Tibor, Bakay Kornél stb.) ugyanúgy megtalálhatjuk benne, mint a mai Hargita-beli író- és költőgárda alkotásait. Figyelemre méltóak azok a tudományos igényességgel megírt szellemtörténeti sorozatok is, amelyeknek népszerűsítését a *Székely Útkereső* felkarolta. Elsősorban Ferenczi István: *Gondolatok a székelyek korai történetéről*, illetve Szöcs János: *A moldvai csángó magyarokról* írott összefoglalójára gondolunk.

Júliusi Magyar Fórum, 1995

Beke György: **Székely Útkereső**

A Székelyföld „irodalmi táj”, talán más magyar vidékeknél is több joggal mondható el róla. Udvarhely pedig, a székely világon belül, a költészet városa. Nemcsak költő szülőttei jogán, hanem még inkább a költészet szeretete révén. Németh László figyelte meg erdélyi utazása során, hogy az udvarhelyi gazda bejön a falujából Székelyudvarhely városába, a hetivásáron eladja a portékáját, majd a paksaméta verssel, saját verssel a hóna alatt bekopog a város hivatásos költőjéhez, Tompa Lászlóhoz, hogy mondana már véleményt újabb írásairól. A parasztköltők aránya talán itt volt mindig a legnagyobb. A többszáz esztendő

1-2-3-4. szám	SZÉKELY	
UTKERESŐ		
IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT • ALAPÍTOTTA: BEKE SÁNDOR • VI. ÉVF. • 1995 • 34-35-36-37. SZÁM		
<ul style="list-style-type: none"> • Gergely Róza: Apáczai Csere János, a pedagógus eszménykép • <ul style="list-style-type: none"> • Keszeg Vilmos: Nagy Olga 75 éves • • Ferenczi István: A székelyek származásáról (VI) • <ul style="list-style-type: none"> • Forró Miklós: Kopjafa a messzi idegenben • • Ábrahám János: Az „istenkereső poéta” • • Beke Sándor: Téged kereslek • • Dánielisz Endre: Ezeréves magyar szavak • • Marton Lili: Találkozásom Elek nagyapóval • • Lőrincz József: Székely nyelvjárási sajátosságok, népköltészeti hatások Mikes leveleskönyvében (II) • 		
		
<p>Jánosi Csaba: Vasárnap délután</p>		

A hatodik évfolyam 1-2-3-4. számának a címlapja

két középiskola, a római katolikus és a református szelleme szétsugárzott a Nagy-Küküllő mentén, a Nyikó partjain, a legkisebb székely falucskáig. Egyik ilyen népköltő Izsák Domokos Bencéd faluból még verseskötetet is kiadott, Tompa László támogatásával és könyve, a *Dalok erdőn, mezőn...* juttatta mandátumhoz 1946-ban, mint a Magyar Népi Szövetség képviselőjelöltjét. A legújabb magyar irodalmi lexikonban hiába keresem a nevét. Emlékét Cseke Péter szép tanulmánya őrzi. Neki is két esztendővel a bencédi parasztköltő halála után, már ezt a címet kellett adnia írásainak: *Ki hallott Izsák Domokosról?*

Székelyudvarhely 1945 után is egy ideig még próbálta „tartani a lépést”, helyi lapja is volt, irodalmi élete, írói, Tompa László, Tomcsa Sándor, és lappangva élt Tamási Áron tisztelete, de a jellegtelenység tengere hamarosan elöntötte a kis szigetet. Nemcsak a vasút térképén, de a szellemi életben is szárnyvonalra szorult, együtt az egész székelységgel.

De ahol egyszer az irodalom virágzott és a népi élet mélységéig eresztette le gyökereit, ott az igénytelenség és a román nacionalizmus sem tudta tartósan kiirtani a szépség, igazság vágyát a lelkekből. Az 1989-es fordulat, amely országosan csak a megtévesztés nagy színjátéka volt, a székely világban valóban forradalmat ébresztett. Egyebek között a szellem megújító forradalmát is. Székelyudvarhelyen lapot adtak ki megint, noha ezt a gazdasági cenzúra nemsokára megfojtotta. Folyóirat is indult, *Székely Útkereső* címmel, és ezt a kezdeményezést már nem lehetett eltiporni. Öt éve jelenik meg a kiadvány, időközben *Erdélyi Gondolat* néven könyvkiadó is létesült mellette, és immár elképzelhetetlen lenne nélkülük nemcsak Udvarhely és környéke, de az egész Székelyföld, sőt Erdély magyar irodalmi és szellemi élete.

Mindig kell egy kezdeményező ember, akinek nemcsak ötletei vannak, de bátorsága és kitartása is a megvalósításhoz. Beke Sándornak hívják ezt az embert. Brassóban született, miként annyi sok székely embernek, az ő szüleinek is ez a város adott megélhetést. De diplomával a zsebében hazajött ősei szülőföldjére, könyvtáros lett Székelyudvarhelyen, tanár Zetelakán. És költő, író, szerkesztő. Tizenöt éves korában jelent meg első verse a *Brassói Lapok*ban, majd egy brassói diáklap magyar oldalát szerkesztette. Verseskötetét, az 1993-ban kiadott *Madártemetőt* igen kedvező visszhang fogadta. Beke Sándor a diktatúra idején „kesergő türelemmel” kereste a nemzeti megmaradás útját „madártemetővé” vált szülőföldjén és arról álmódott, hogy: „...legyünk mi is egy csipetnyi Európa!”

Beke Sándor, a szerkesztő már arra is gondolhatott, hogy kiadja a *Székely Útkereső* első antológiáját. Ötévi megjelenés során kialakult a folyóirat arcéle. Nemcsak szépirodalmi műhely, elsősorban székelyföldi alkotók, fiatalok megnyilatkozási lehetősége. Igen nagy teret kap a kiadványban a tanulmány, az esszé. Történelmi, néprajzi, nyelvészeti dolgozatok egész sora igazolja, hogy az udvarhelyi, az erdélyi elszigeteltségben és a diktatúra nyomása alatt is születtek fontos művek, néha hézagpótló írások a Székelyföld valóságáról, az erdélyi magyar létérzékelésről. Az antológia egyképpen figyel olyan helyi történelmi epizódokra, mint a

---

---

gyimesi csángók származástudata és olyan egyetemes nemzeti történelmi témákra, mint Szent István királyunk koronázási palástja. Vannak a szerzők között nagy öregek, mint Balogh Edgár, aki felesége falujába, Vargyasra kalauzol megint, mint annyiszor eddig is, vannak jeles kritikusok, mint a történelem-tudományba is beavatott Szócs István, induló költők, mint Mészely József, ismert néprajzkutatók, mint Nagy Olga, Ráduly János — aki a Kis-Küküllő partján, Kibéd faluban épített ki szellemi és kutató központot, mindennapi tanári munkája mellett. És a szerzők között találni Komoróczy Györgyöt, aki évtizedek óta gyakorló nyelvművelő, nyelvapoló, akinek már önálló, fontos kötete is jelent meg e témában: *Magyar szavaink nyomában*.

Bogdán László költő és kritikus joggal jegyezte meg a *Háromszék*ben, hogy az antológiában nem is annyira az irodalmi anyagok az érdekesek, sokkal fontosabbak a tanulmányok, a jegyzetek, a szó nemes értelmében vett tudománynépszerűsítés, hagyományőrzés. Olyan nevek adják meg a fontosságát, mint Egyed Ákos, Cseke Péter, Imreh István, Veress Dániel, de mellettük a széppróza és a vers is méltó képviselőt kapott. Meglepetés minden újabb megszólalása a Székelyudvarhelyen élő Lőrincz Györgynek, aki a székely világ, a kisebbségi léleknyomorúság és a felszegett fej, az öntudat immár egyetemesen számon tartandó írója.

Székelyudvarhely rangosan jelentkezett újra a magyar szellemi életben. A *Székely Útkereső* valamennyiünk számára kutatja a jövő, a megmaradás méltó útját.

Honismeret, 1996. 2. szám

(B. R.): Székely Útkereső

Megjelent a Székely Útkereső 4-5-6-os összevont száma, amelyben Komoróczy György beszélgetéseit olvashatjuk kortárs magyar írókkal: Kozma Máriával, Nagy Olgával, Ráduly Jánossal. Murádin László helytörténeti leírása a Homoród mentén vezet végig, Lőrincz József a székely nyelvjárási sajátosságokra és népköltészeti hatásokra ad példát Mikes leveleskönyvében, a zenetörténeti rovat az erdélyi fejedelmi udvar zenéjéről ír. A Magvető rovat a Romániai Magyar Szó Előszoba pályázatára (1993-1994) beérkezett munkákból bocsát az olvasók rendelkezésére.

Udvarhelyi Híradó, 1996. július 25.

b. d.: Székely Útkereső

A Székelyudvarhelyen megjelenő irodalmi és művelődési folyóirat legutóbbi számát juttatta el szerkesztőségünkbe a főszerkesztő, Beke Sándor. A füzetnyi szám legérdekesebb anyagának Komoróczy György sorozata ígérkezik: Beszélgetések kortárs magyar írókkal. Ezúttal Cseke Gábor, Kozma Mária, Nagy Olga és Ráduly János nyilatkoznak, vallanak pályájukról, műhelygondjaikról. Beszédese

a címek is: „A nyilvánvalóságok, a félreérthetetlen konzekvenciák embere vagyok” — Cseke Gábor. „Az irodalom mindaddig marad fenn, míg valaki még egy könyvet ír, míg valaki még egy könyvet elolvas” — Kozma Mária. „Egy rendhagyó pálya története” — Nagy Olga. „A rovásírás szerelmese” — Ráduly János. A Romániai Magyar Szó ELŐSZOBA pályázatán jelentkezett fiatalok írásaiból állt össze a folyóirat második tömbje: Levinschi Szávuly Attila, Bartis Imre, ifj. Dezső Géza, Czerják Gyöngyi a szerzők.

Murádin László helynévtörténeti sorozatot indít A Homoród mentén címmel, Ferenczi István folytatja A székelyek származásáról szóló tanulmányát. A Zene-történetünk fejezetben Benkő András Az erdélyi fejedelmi udvar zenei élete című írásának második részét közli.

Az Erdélyi Gondolat, a Székely Útkereső kiadója idáig közel húsz kötetet jelentetett meg, közöttük Cseke Péter, Nagy Olga, Ráduly János, Beke Sándor, Ábrahám János és Lőrincz György munkáit.

Népijság, 1996. augusztus 9.

N. J.: Ötéves az Erdélyi Gondolat

Van valami jó abban, ahogy a szót sejtelmes többértelműségében használjuk, előrevetítvén ezzel esetleges későbbi árnyalásának lehetőségét. Így van ez az alaposan lejáratott forradalom fogalmával is, amely a közelmúlt képtelen kalandjai után megérett az újraértékelésre. Ha a radikális fordulat értelmében használom, minden kétséget kizáróan elmondhatom, hogy az, ami a román sajtóban 1989 után végbement, forradalom volt. Hitelesebb, mint társadalmi változata. Egyik napról a másikra korlátlan lehetőségek nyíltak a sajtó előtt, óriási volt a felbuzdulás, naponta születtek új és új kiadványok.

A nagy szabadság azonban a ferdtések és manipulációk számtalan változatára is módot adott. Ezek mögött, kezdetben leplezetten, de később nyíltan ugyanazok az erők és személyek álltak, akik az előző rendszert maximálisan kiszolgálták. A politika tehetetlennek bizonyult a valódi fordulat keresztülvitelére. A kiábrándulás és a közügyektől való elfordulás hatására a példányszámok egyik napról a másikra csökkentek. Mindez együtt járt a kezdetben természetellenesen alacsony papírárak természetellenes magasra srófolásával. Amely mögött, a piaci viszonyok érvényesülésén túl, az államhatalom sajtóellenes fondorlatai álltak.

A romániai magyar sajtó a fellendülés legjobb korszakában sem volt valódi üzlet. A drágulással együtt sorra szűntek meg a napilapok és időszaki kiadványok. S a szelekció nem mindig „a jó marad, a selejt bukik” ismérve szerint folyt. Az olcsó pletykairodalom kelendőbb portékának bizonyult a színvonalas publicisztikánál.

Ilyen konjunktúrában aztán különösen nagy érdem, ha egy hagyományokkal nem rendelkező vidéki város irodalmi-művelődési lapot indít, s azt hat éven keresztül nemcsak fenntartani képes, hanem megjelenésének folytonosságát is biztosítja. Méghozzá olyan színvonalon, amely méltán emeli a régóta ismert és

MŰVELŐDÉS

KÖZMŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT 7-8

XL. ÉVFOLYAM 1991. július - augusztus

A Művelődés megrendelhető minden postahivatalnál.
 Sorszámunk a sajtókatalógusban: 70/91; 222/92
 Utánvétellel visszamenőleg is, a következő postacímen:
 ZENIT S.A. Könyvek postán szolgálat
 4100, Miercurea-Ciuc, str. Petőfi Sándor nr. 10.
 jud. Harghita

Ugyanezen a címen megrendelhető utánvétellel:
 hazai lapok
 CIMBORA, HELIKON, KORUNK, KÖNYVESHÁZ (sajtókatalógusszám: 601/92), LÁTÓ, SZÉKELY ÚTKERESŐ
 magyarországi lapok
 ÉLET ÉS IRODALOM (24 LEJ), KORTÁRS (48),
 LÁTÓHATÁR (48), NAPLÓ (33).

C274

A csíkszeredai Zenit Rt. Könyv- és lapterjesztői vállalkozás a *Művelődés* (1991. 7–8., 1991. 9., 1991. 10. szám) és a *Könyvesház* 1991. 2. szám) hátsó címlapjain az olvasó figyelmébe ajánlja a *Cimbora*, a *Helikon*, a *Korunk*, a *Könyvesház* és a *Látó* mellett a *Székely Útkeresőt*.

MŰVELŐDÉS

KÖZMŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT 9

XL. ÉVFOLYAM 1991. szeptember

A Művelődés megrendelhető minden postahivatalnál.
 Sorszámunk a sajtókatalógusban: 222.
 A Könyvesház sorszáma: 601.

Magyarországon előfizethető a Költsei Ferenc Alapítvány útján.
 Egy szám ára 50 Ft. Számla szám: MHB 203—20915—7007.
 Budapesti főbizományosunk: Püski Könyvesbolt II. Krisztina körút 26.

Utánvétellel visszamenőleg is, a következő postacímen:
 ZENIT S.A. Könyvek postán szolgálat
 4100, Miercurea-Ciuc, str. Petőfi Sándor nr. 10. jud. Harghita

Ugyanezen a címen megrendelhető utánvétellel:
 hazai lapok
 CIMBORA, HELIKON, KORUNK, KÖNYVESHÁZ, LÁTÓ, SZÉKELY ÚTKERESŐ
 magyarországi lapok
 ÉLET ÉS IRODALOM (24 LEJ), KORTÁRS (48), LÁTÓHATÁR (48), NAPLÓ (33).

C275

EME - pályázat ● EME - pályázat ● EME - pályázat

MŰVELŐDÉS

KÖZMŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT

10

XL. ÉVFOLYAM 1991. október

A Művelődés megrendelhető minden postahivatalnál.

Sorszámunk a sajtókatalógusban: 222.

A Könyvesház sorszáma: 601.

Magyarországon előfizethető a Kölcsey Ferenc Alapítvány útján.

Egy szám ára 50 Ft. Számla szám: MHB 203—20915—7007.

Budapesti főbizományosunk: Püski Könyvesbolt II. Krisztina körút 26.

Utánvétellel visszamenőleg is, a következő postacímen:
ZENIT S.A. Könyvek postán szolgálat
4100, Miercurea-Ciuc, str. Petőfi Sándor nr. 10. jud. Harghita

Ugyanezen a címen megrendelhető utánvétellel:

hazai lapok
CIMBORA, HELIKON, KORUNK, KÖNYVESHÁZ, LÁTÓ, SZÉKELY ÚTKERESŐ

magyarországi lapok
ÉLET ÉS IRODALOM (24 LEJ), KORTÁRS (48), LÁTÓHATÁR (48), NAPLÓ (33),
és a

0276

REGIO

KISEBBSÉGTUDOMÁNYI SZEMLE

A Művelődés megrendelhető minden postahivatalnál.

Sorszámunk a sajtókatalógusban: 222.

A Könyvesház sorszáma: 601.

Magyarországon előfizethető a Kölcsey Ferenc Alapítvány útján.

Egy szám ára 50 Ft. Számla szám: MHB 203—20915—7007.

Budapesti főbizományosunk: Püski Könyvesház II. Krisztina körút 26.

Utánvétellel visszamenőleg is, a következő postacímen:
ZENIT S.A. Könyvek postán szolgálat
4100, Miercurea-Ciuc, str. Petőfi Sándor nr. 10. jud. Harghita

Ugyanezen a címen megrendelhető utánvétellel:

hazai lapok
CIMBORA, HELIKON, KORUNK, KÖNYVESHÁZ, LÁTÓ, SZÉKELY ÚTKERESŐ

magyarországi lapok
ÉLET ÉS IRODALOM (24 LEJ), KORTÁRS (48), LÁTÓHATÁR (48), NAPLÓ (33),
és a REGIO (20).

elismert kiadványok sorába. Az 1990 áprilisában alapított **Székely Útkereső** nemcsak hogy átvészelte a gazdasági recesszió viharát és az olvasóközönség kultúra iránti, objektív és szubjektív tényezők meghatározta apátiáját, hanem képes volt a továbblépésre is. Fiatal, energikus, nemcsak az irodalmi berkekben járatos, hanem kitűnő gazdasági érzékkel is rendelkező alapító-főszerkesztőjének, Beke Sándornak sikerült rangos szerkesztői és munkatársi gárdát toboroznia. Csire Gabriella, Kozma Mária, Ráduly János és Róth András Lajos szerkesztők mellett a lap olyan rendszeresen közlő, állandó munkatársakkal büszkélkedhet, mint Cseke Péter, Kovács András Ferenc, Egyed Ákos, Benkő András, Nagy Olga, Fodor Sándor, Csiki László, Jancsik Pál, Jakobovits Miklós.

Köztudott, hogy a gazdasági romlás legérzékenyebben az amúgy is behatárolt, szűkebb olvasótáborral rendelkező irodalmi-művészeti kiadványokat érinti. Ennek ellenére a székelyudvarhelyi **Székely Útkereső** rátalált az olvasókhoz vezető útra és rajta is maradt. Mégpedig úgy, hogy nélkülözhetetlenné tette magát: nem olcsó, pillanatnyi sikerekre építő szenzációhajhászással, hanem igényes, de ugyanakkor olvasmányos írásokkal. A lapnak egyénisége van. Olyan sajátos profilja és jól meghatározott programja, amely megkülönbözteti a rokon kiadványoktól. A székelységhez kapcsolódó irodalmi-művészeti, tudományos kérdésekkel foglalkozik, de az összmagyarsághoz szól. Aminthogy a *Székely Útkereső*-ből kinőtt, most ötödik születésnapját ünneplő **Erdélyi Gondolat Könyvkiadó** is csupán annyiban vidéki, hogy központja Székelyudvarhely.

Szabadság, 1996. szeptember 12.

Székely Útkereső

(*Szócikk*)

SZÉKELY ÚTKERESŐ — Székelyudvarhely, Erdély. 1990 áprilisában közéleti-művelődési-irodalmi havilapként alapított magyar nyelvű folyóirat, amely 1991-től irodalmi és művelődési folyóiratként jelenik meg. Alapító főszerkesztője Beke Sándor, szerkesztői, munkatársai között az elszakított területek neves magyar írói szerepelnek. 1990/1991-ben havonta 12 oldalon, azóta kéthavonként 16 oldal terjedelemben jelenik meg grafikai jellegű fekete-fehér illusztrációkkal. Rendszeres témakörei: szépirodalom, történelem, művelődéstörténet, néprajz, amelyek mellett hoz interjúkat, kritikát, riportokat és van gyermekrovata is. Erdély, Magyarország, Kárpátalja, Jugoszlávia és Szlovákia területén kerül forgalomba, elért legnagyobb példányszáma 3500. 1991/1992-ben évkönyvet* adott ki, kiadványsorozatában erdélyi és kárpátaljai magyar írók munkáit jelentette meg.

*Az 1994-ben kiadott Székely Útkereső Antológiáról van szó (szerk. megj.)

Encyclopaedia Hungarica, III. kötet,
Magyarságtudat Lexikon Alapítvány, Calgary, Kanada, 1996

Székely Útkereső

(Szócikk)

SZÉKELY ÚTKERESŐ (Székelyudvarhely). Kéthavonta megjelenő irodalmi és művelődési folyóirat. **Aé.:** 1990. **Szerk.:** főszerk. Beke Sándor. Pc.: 4150 Odorheiu Secuiesc, str. Tamási Áron nr. 87, jud. Harghita. (...)

Romániai Magyar Ki Kicsoda — 1997,
Az RMDSZ és a Scripta Kiadó közös kiadása, Nagyvárad, 1997

Erőss Attila: **Gondolatok a sajtóról**

200 éves az erdélyi magyar újságírás

Udvarhelyen adták ki a *Szabadságot* — RMDSZ hetilap — felelős szerkesztő: Katona Ádám; a *Székelység* — folyóiratot; a *Hídfőt*; az *Áttekintőt* és mellékletét a *Rázóst*; az *Ablakot*; a *Fókusz* műszaki hetilapot, valamint a *Székely Útkereső* című közéleti-művelődési-irodalmi havi folyóiratot. De ugyancsak itt jelent meg ismét, 1991 májusától, az 1918–1944 között Tompa László költő által szerkesztett *Székely Közélet* is.

Custos Kiadó, Marosvásárhely, 1997

B. D.: **Ráduly János a rovásírásról**

A Kibéddelel eljegyzett néprajzos, gyűjtő és kutató, műfordító és költő, az immár nyugdíjba vonult tanár eddigi kutatásait foglalta össze egy kis füzetben. A székelyudvarhelyi kiadó, az Erdélyi Gondolat lapjának sorozata, a *Székely Útkereső Kiadványok* eddig megjelent darabjai (Orbán Balázs — korok tükrében; Csánógók; Tankó Gyula: Gyimesi csángó népszokások; Nagy Olga: Hamupipóke igazsága; Székely anekdoták, tréfás történetek) mellé sorakozik tehát ez az újabb munka. Egyesek szerint a rovásírás a reneszánsz terméke, mások a föníciai kultúrkörben keresik a gyökereit, sőt már a preírások is számításba jöhetnek, írja a szerző. Van hát dolga a kutatásnak, és az utóbbi időben megszorodott a témával foglalkozó dilettánsok száma is. Éppen ezért hasznos ez az összefoglaló, áttekintő dolgozat, mert a rovásírást csak hírből ismerő érdeklődő is haszonnal forgathatja.

A tanulmány számba veszi az erdélyi feliratos (epigráfiai) emlékanyagot, ide sorolva azokat az emlékeket is, amelyek esetleg másutt vannak, de erdélyi, pontosabban székely eredetük biztosra vehető, ezek között tekintélyes helyet foglalnak el a Ráduly által feltárt és értelmezett feliratok. A füzet tizenhat munkát sorol fel könyvészeti adalékban, borítóján pedig Magyar Adorján ábécéje látható, amely máris nagy népszerűsége tette szert. (A kiadvány megrendelhető a Székely Útkereső szerkesztőségénél, 40-es postafiók, 4150 Székelyudvarhely, Harghita megye.)

Népújság, 1998. július 25.

Beke György: **Az én Himnuszaim**

Gábor Dénes 1998-ban kiadta *Gondolatok a Székely Himnuszról* című munkáját (Székely Útkereső Kiadványok, Székelyudvarhely). A hatvankét éves kolozsvári bibliográfus és ex libris gyűjtő, akit egyik értékelője egyenesen „mágusnak” titulált, igazi bibliográfusi alázattal és pontossággal járt utána a Székely Himnusz születési körülményeinek, a vers és a zene szerzőjének. (Előtte egy székelyudvarhelyi könyvtáros, Gellért Géza adott ki összeállítást: *Ki tudja merre, merre visz a végzet...* címmel 1995-ben.)

Csanády György volt a szövegíró, Mihalik Kálmán a zeneszerző. (Nyughelye a szegedi temetőben, fejénél székely kopjafa.) Csanádyról a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon első kötete 1981-ben még nem volt hajlandó tudomást venni. Óvatosság, tájékozatlanság volt? A Péter László főszerkesztette Új Magyar Irodalmi Lexikonban (1994) már címszót kapott. Eszerint 1895-ben Székelyudvarhelyen született költő, hangjátékíró és rádiórendező volt. Egyik darabját, az I. N. R. I. című Krisztus-drámáját 1940-ben a budapesti Nemzeti Színház mutatta be. Műsorokat szerkesztett Erdély életéről. Nem feledkezik meg a lexikon arról sem, hogy 1921-ben Csanády írta a Székely Himnusz szövegét. 1952-ben halt meg Budapesten.

Mihalik Kálmán bánági születésű orvos (1896–1922), aki alkalmi zenedarabokat szerzett, talán ezért is feledkezett meg róla 1965-ben a Zenei Lexikon.

Erdélyi magyar főiskolások „bujdosó éneke” volt a Székely Himnusz eredetileg. Legtöbbször támasz nélkül álló, szülőföldjükről elűzött fiatalok, akik már 1920-ban Budapesten szervezni kezdték a később ismertté vált SZEZFHE-t, vagyis a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületét. (Létezett a magyar fővárosban 1944-ig egy Bálványosvár jelképes Székely Község, valahol a Vilmos császár, most Bajcsy-Zsilinszky úton, de semmiféle nyomát nem találtam.) Ez a SZEZFHE — miként Csanády írta — „akkori hontalanságunkban hazánk, szegénységünkben otthonunk, árvaságunkban anyánk, világból kiesettségünkben egész világunk volt.”

Minden májusban Nagyaldozatot tartottak, legtöbbször a Zugligetben. Tüzet raktak, székely ruhát öltöttek, botokat faragtak, koszorúkat fontak. És nyilván énekeltek. Csúfolódók, lélekidegenek „a fehér ló áldozásának” nevezték az öszszejöveteleket. Ők rigmusokkal, énekekkel válaszoltak. Sáríka nagyasszony, a Székelyudvarhelyen élő özvegy dr. Bakk Elekné emlékezésében úgy írja, hogy a himnuszt már 1923-ban énekeltek a budai hegyekben, székely kivándoroltak, cserkésztalálkozókon. Ő maga 1933-ban tanulta meg Gödöllőn, a IV. Nemzetközi Cserkészjamborén, ahol 55 nemzet cserkész-fiataljai képviseltették magukat, és ahol Teleki Pál gróf volt a főparancsnok.

Jól tette Gábor Dénes, hogy mindezekre emlékeztet hűségeseket és feledékenyeket. Hogy az én Székely Himnuszom ne váljék kallódó értékke, miként annyi más ebben a hagyományokat, érzelmeket, hiteket sorvasztó magyar világban!

Nyugati Magyarság (Kanada), 1999. január-február

1-2-3-4. szám	SZÉKELY	
ÚTKERESŐ		
IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT • ALAPÍTOTTA: BEKE SÁNDOR • VII. ÉVF. • 1996 • 38-39-40-41. SZÁM		
<ul style="list-style-type: none"> • Ráduly János: AZ ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ 1995-BEN MEGJELENT KIADVÁNYAI • Ráduly János: A CENK ÁRNYÉKÁBAN • • Apáczai Csere János: MAGYAR HÍVEKNEK MEGSZOLLÉTATÁSOK • • Zajzoni Rab István: BÖRTÖNBEN • Id. Szemlér Ferenc: SZERETNÉK ÉLNI • • Áprily Lajos: RÉGI VÁROS INTEGET • Bartalis János: ANYAFÖLD • • Szemlér Ferenc: SZERELEM • Lendvay Éva: ÁLOMBELI SÉTA APÁMMAL • • Ritoók János: BRASSÓ • Jancsik Pál: A CENK SZÍNEI • • Apáthy Géza: HALHATATLAN EREKBEN • Bencze Mihály: SAINT-EXUPERY • • Vass László Levente: PORTRÉ • Beke Sándor: HUSZONÖTÉVESEN • • Murádin László: A HOMORÓD MENTÉN... (II) • • Tóth István VERSEI • P. Buzogány Árpád GYERMEKVERSEI • • Németh Júlia: ÖTÉVES AZ ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ • 		
		
Gerendi Anikó: HIT		

A hetedik évfolyam 1-2-3-4. számának a címlapja

P. Buzogány Árpád:
A Székely Útkereső Kiadványok-

kal rövid terjedelmű, ismeretterjesztő munkák sorozatát indította el a **Székely Útkereső** folyóirat.

Pár hónap telt el a sorozat elindítása óta és már a tizenegyedik kiadvány is elhagyta a nyomdát. Legtöbb a néprajzi téma, de van írástörténeti, vallási, és megállapítható, hogy a legtöbbje helyismerettel kapcsolatos. Érdekes kísérlet a Róth András Lajosé, aki a „legnagyobb székely” fő művének egy negyed százados sajtóvisszhangjából készített összeállítást **Orbán Balázs — korok tükrében** címmel. **Csiksomlyó, a Székelyföld Rómája** címmel öt szerző szövegrészletei felhasználásával mutattuk be a somlyói búcsú és a kegyszobor történetét, illetve a pünkösdi búcsú fontosságát. A székelyudvarhelyi születésű Csanády György közismert székely himnusza ugyancsak érdekes téma (**Gábor Dénes: Gondolatok a Székely Himnuszról**).

Néprajzi téma jelent meg eddig a legtöbb: népmeséről (**Nagy Olga: Hamupipőke igazsága avagy Mit tanulhattok a mesétől?**), népszokásokról (**Tankó Gyula: Gyimesi csángó népszokások és Barabás László: Marosszéki népszokások**), népi gyógyításról (**István Lajos: Babonás népi gyógyítások Korondon**). Népi humorgyűjtemény kettő is megjelent: **Kicsi számár, nagy számár** (gagyai anekdoták) és **Krokodilok a Küküllőben** (anekdoták, történetek). A moldvai, gyimesi és hétfalusi csángókról **Szócs János, Tankó Gyula és Ferenczi Géza** ismertetője **Csángók** címmel került kiadásra. A rovásírásos feliratokról a kibédi **Ráduly János** írt összefoglalót (**Nemzeti kincsünk — a rovásírás**) eddigi kutatásai alapján. (...)

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Tájékoztató, 1999

Csire Gabriella:
Székely Útkereső Kiadványok

A **Székely Útkereső Kiadványok** című sorozat — immár tizenöt éve — töretlen célt követ: a székely szellemi néphagyomány ápolását és köztudatba vitelét. A 12-50 oldalas füzetek (a székelyudvarhelyi folyóirat, a Székely Útkereső kiadványai) elsősorban folkloristáinknak és néprajzkutatóinknak nyújtanak közlési teret, ugyanakkor sürgető olvasói igényt elégítenek ki, amikor a fél évszázadon át tabuként kezelt, a folklór körébe tartozó témák kifejtését teszik lehetővé.

A sorozat rendhagyó kötettel indul: a fiatalon elhunyt székely költő, Vass László Levente (1955–1979) hátrahagyott verseinek a közlésével (**Egyedül az éjszakában**). A székelyudvarhelyi születésű őstehetséget Szócs Géza mutatja be, versben Balla Zsófia, grafikában pedig Csutak Levente idézi fel a korán ellobbant költő alakját.

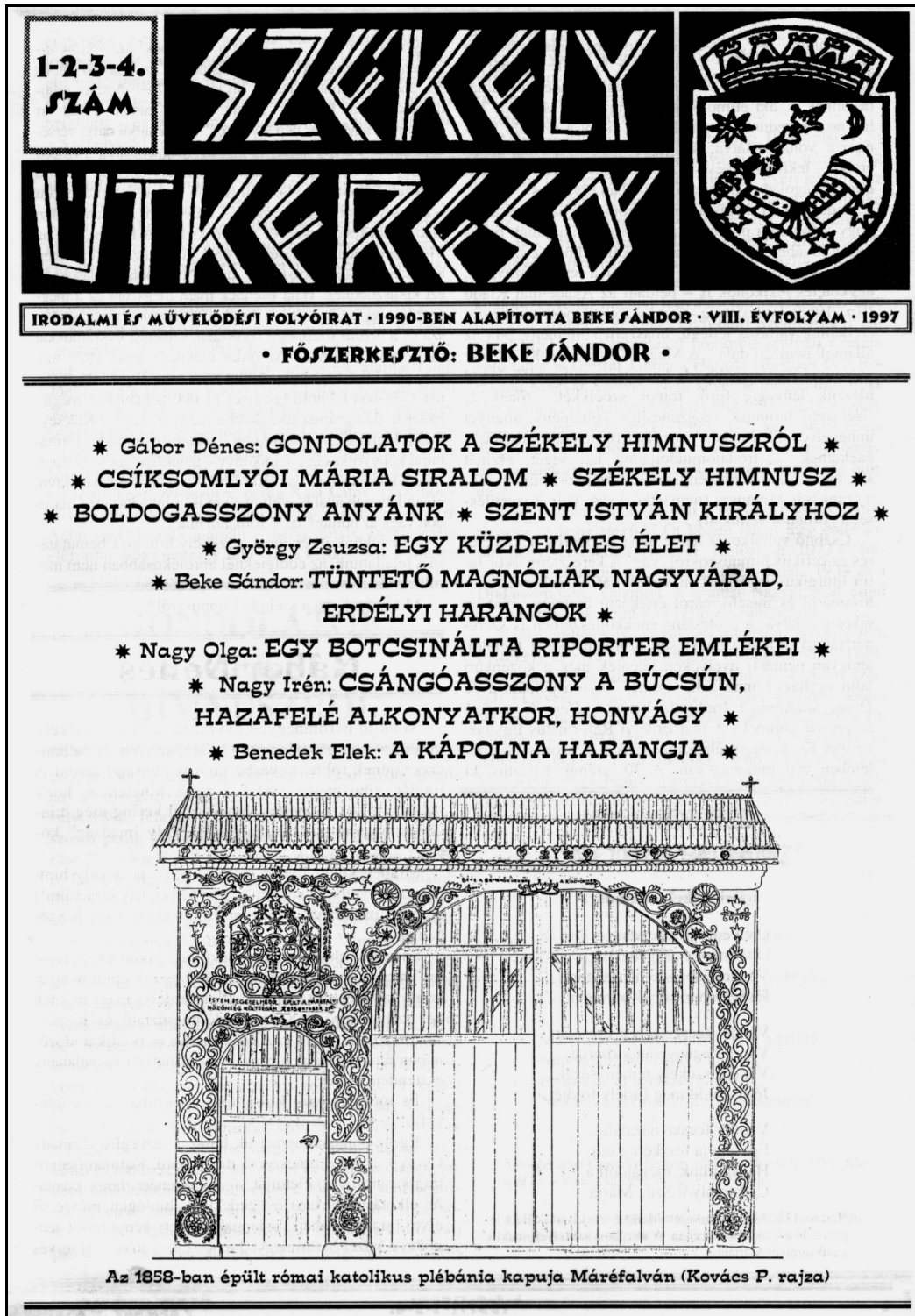
A székely humor, a csavaros észjárás nyilvánul meg az anekdotákat, adomákat és vicceket tartalmazó **Krokodilok a Küküllőben** és a **Kicsi szamár, nagy szamár** című füzetekben (Kész Csaba Levente, illetőleg P. Buzogány Árpád gyűjtése). Nagy Olga ezúttal a népmeséről értekezik tapasztalt néprajzkutatóként és meseíróként (**Hamupipőke igazsága** avagy **Mit tanulhattok a mesétől?**). A sorozat gerincét folklorisztikai jellegű tanulmányok alkotják. A moldovai, gyimesi és hétfalusi csángókat mutatja be a **Csángók** című — Ferenczi Géza, Szócs János és Tankó Gyula nevével fémjelzett — kiadvány. **Gyimesi csángó népszokások** a Gyimesben élő Tankó Gyula ismertet. Marosszéki népszokásokat szed csokorba Barabás László (**Karácsonytól pünkösdig**), István Lajos pedig korondi kutatómunkájának a terméséből nyújt ízelítőt (**Babonás népi gyógyítások Korondon, A korondi aragonitbánya története**).

Sürgető olvasói igénynek tesznek eleget azok a kiadványok, amelyek a diktatúra idején féltve őrzött, lappangásra ítélt szellemi értékeink feltárására vállalkoznak. Csíksomlyóról, a nevezetes búcsúhelyről szólnak a **Csíksomlyó, a Székelyföld Rómája** című füzetbe tömörített jeles írások. A pünkösdi búcsú eredetét, a ferencesek kolostorához tartozó templom történetét, a kegyszobor legendáját és a gyimesiek búcsújárását taglaló írások szerzői között Márton Áron és P. Boros Fortunát nevével is találkozunk. Gábor Dénes a Székely Himnusz történetét ismerteti; a kis füzet kottamellékletéből bárki elsajátíthatja a kilencvenes évektől szabadon szárnyaló magasztos éneket (**Gondolatok a Székely Himnuszról**). Róth András Lajos A székelyföld leírásának sajtóvisszhangjából szemelgetett egy kis kiadványra valót **Orbán Balázs — korok tükrében** címmel. Ráduly János, a rovásírás neves szakértője tömör szintézist nyújt át az olvasónak a rovásírás emléktáráról és sajátosságairól. Tanulmánya, a **Nemzeti kincsünk, a rovásírás** az erdélyi rovás emlékek értékes tárháza.

A **Székely Útkereső Kiadványok** című sorozat előkészületben levő munkái közül hadd említsünk meg néhányat: Gálfalvi Gábor: **Székelykeresztúr környéki lakodalmi költészet**, népdalszövegeket tartalmaz P. Buzogány Árpád kőrispataki gyűjtése (**Volt szeretőm tizenhárom**), Kisgyörgy Imre **Kopjafák — régen és ma** című füzete egyben útmutatóként is szolgál a hitelességre törekvő mai kopjafakészítők számára; Kovács Piroska **Örökségünk: a székelykapu** című füzete néphagyományaink őrzőihez és nem utolsósorban a Székelyföldre látogató turistákhoz is szól. A készülő kiadványból idézem: „Isten áldása legyen mindazon, ki békésen be- s kilép a kapun.”

Isten áldása legyen a szerzőkön is, s a *Székely Útkereső* kiadványsorozatán, akár csak a jószándékú, tanulni vágyó olvasón!

Székely Útkereső, 1999. 1-2-3-4.

A nyolcadik évfolyam 1-2-3-4. számának a címlapja

Gábor Dénes:

A Székely Útkeresőtől az Erdélyi Gondolat Könyvkiadóig
avagy **Előbeszéd az előkészületben levő**
Székely Útkereső 1990–1999-es antológiájához

Miközben Marosvásárhelyen 1990 tavaszán a „márciusi események” napjai tombolnak, tőle alig 100 km-re DK-re, Székelyudvarhelyen, a köztudottan kultúradelvelő, iskolacentrikus kisvárosban irodalmi és közművelődési folyóirat-alapítói lázban ég egy huszonegy éves fiatalember, Beke Sándor, aki még csak abban az évben, késői érvénnyel szerzi meg Nagyváradon újságírói szakképesítését.

Fiatalos lelkesedéssel — netán a lehetséges buktatók bagatellizálásával is — vágott bele ebbe a „szép kaland”-ba? ... nehéz volna utólag egyértelmű választ adni a kérdésre. De nem is ez a fontos, a felmutatható eredmény az, ami számít. Mert amíg körülötte, az erdélyi magyar ugaron (is) egyre-másra hullanak a '89 után indult kérészéletű lapok, a **Székely Útkereső** évről évre izmosodik, rangos írógárdát serkent alkotó együttműködésre és értő befogadókat gyűjtve maga köré, ismételten igazolni tudja, hogy nemcsak vajt fülű kevesekhez szól, hanem olyan olvasóközönség áll mögötte, akik igénylik a lapot, pont éppen egy ilyen művelődési-irodalmi folyóiratra van szükség ebben a régióban.

És lám, öt év múltán, 1994-ben egy alig több mint százoldalas kis antológiában közreadott lustrummal már azt is bizonyította — mert a kis kötet kelendősege minden ékesszólásnál meggyőzőbben beszélt —, hogy jó úton halad, ha a kikerülhetetlen göröngyökbe — a papírárak és a nyomdaköltségek meredek emelkedése következtében előállott nehézségek okán — óhatatlanul bele-belebotlik is néha. Mert hogyan másként magyarázhatnánk meg azt a tényt, hogy az eredetileg havilapként indított folyóirat időszakonként csak akkor tudja a csődbejutást elkerülni, ha összevont számokat jelentet meg? Előbb csak egy-egy duplaszám jelzi a nehézségeket, később már triplázásra is rákényszerül, és havonta való jelentkezést is — hallgatólagosan — egy-két hónapra bejelölhető bibliográfiai tétellel kényszerül lecsökkenteni, hogy azután 1995-től újabb „nadrágszíjszorítás” következzen, negyed-évre karcsúsodjon a lap, s az is 1-2-3-4-es számozással már csak évente egyszer kerüljön piacra. De a harcot nem adja fel, mindmáig állja a sarat. Hogy 1991-ben még **Erdélyi Gondolat** cégjelzéssel könyvkiadót is alapít, amely eddigéig immár jó fél-száz címet jelentetett meg a hazai magyar írástudók műhelyeiből, szintén Beke Sándor szívósságát, intellektuális célkitűzéséhez való konok ragaszkodását bizonyítja. Az eredmények pedig őt igazolják, mert az Erdélyi Gondolat kiadásában megjelent munkák egytől egyig sikerkönyvek lettek.

Amikor aztán 1998-ban a folyóirat kilencedik évfolyamába lépett, új füzetes sorozatot is életre hívott **Székely Útkereső Kiadványok** címmel, ahol egyetlen év leforgása alatt széles pászmát átölelő, de — egy kivétellel — szorosán székelység-centrikus tematikájú tíz tanulmánnyal örvendeztette meg hűséges olvasóit. Ha még azt is megemlítjük, hogy 1995-től kezdődően mind a folyóirat számait,

---

---

mind az Erdélyi Gondolat kiadónál napvilágot látó könyveket és a *Székely Útkereső Kiadványok* füzetait saját officinájában nyomtatja, és nem is akárhogyan, újból csak meg kell hajolnunk teljesítménye előtt. Mert a kezdetben tartózkodóan, mondhatnánk nemesen egyszerű, többnyire egyszínű borítóval megjelenő könyvek hovatovább egyre igényesebb külleműek lesznek. Voltak persze a kiadó „hőskorában” is kimagaslóan szép borítójú, vagy akár belső illusztrációkat is tartalmazó kiadványok. Példaértékűnek kell tartanunk mindjárt a Molnos Zoltán megrázóan a témára hangolódott, *Holdra néző balálmadarát*, éppen Beke Sándor legelső verseskötetének, a *Madártemetőnek* a címlapján (1993). De kötelezően meg kell említenünk ugyancsak 1993-ból Eminescu *Az Estcsillag* című, Ráduly János kongeniális újrarendelésében közreadott kis kötetét is, ugyancsak Molnos Zoltán címlapjával és mindössze három belső illusztrációjával. Mert a dicsérő jelzőt akkor is igazságosnak érzem, ha egymás mellé tesszük a Franyó Zoltán fordította, és a temesvári Facla Kiadónál 1972-ben bibliofil igényrel, díszkiadásban megjelentetett trilingvis (román, német, magyar, azaz: Luceafărul — Der Abendstern — Az Estcsillag) kötetet, tizenkét leheletfinom tollrajzával. A mérleg serpenyője mind a fordító, mind a könyvillusztrátor szempontjából az Erdélyi Gondolat kiadványa javára mozdul el: a kevesebb több lett! Jöttek ezután újabb és újabb kiadványok, ám a Székely Útkereső és az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó termékei immáron kiegyensúlyozott, magabiztos léptekkel haladnak a maguk útján, vállalt szerepüket öntudatosan betöltve. Joggal vonhatta le Fodor Sándor a Nagy Olga—Féja Géza levelezését tartalmazó kötet megleghangú, empátikus méltatása kapcsán A Hét 1999. 10-es számában (márc. 11.) az alábbi következtetést: „Az Egy barátság története címen kiadott Féja levelek »gazdája« egy kisebb, székelyudvarhelyi kiadó, az Erdélyi Gondolat. A könyv szerény, de izléses kiállítású — ugyanakkor, azt hiszem, az elmúlt esztendő egyik legfigyelemreméltóbb kiadványa, ide számítva a nagy múltú Kriterion, a Polis és a többi, kisebb-nagyobb, mindenképpen jelentős kiadó könyveit is. Aki elolvassa, annak egyszeriben barátjává válik (...) mind a levelek címzettje, mind pedig azok immár huszonegy éve elhunyt írója.”

És most, íme, szerkesztői asztalunkon van, kezünkben tartjuk a *Székely Útkereső* hasábjain tíz év leforgása alatt napvilágot látott írások kvintesszenciáját, a készülő ANTOLÓGIA anyagát, mintegy mérlegkészítés gyanánt. Önként adódik a felteendő kérdés: hogyan tovább? Mert a szerkesztőség — tíz év után — most már úgy döntött: teljesen „átvág” a könyvkiadás útjaira. A válasz rárimel a kérdésre: csak így tovább! Mindnyájan tudjuk, hogy az Erdélyi Gondolat Kiadónál megjelent könyvek „próbajaratása” mindig a folyóirat lapjain történt, s elmondhatjuk azt is, hogy a megelőlegezett siker jegyében. Lássuk csak a legutóbbiak közül szemelgetve például a '98 karácsonyára kiadott, sok gyermeknek örömet hozott verses-mesés könyveket: *Megszólal az aranycsengő*; *Hajóval a Déli-sarkon*; *A galambleány*; mindhárom csakúgy hozzátartozik a *Székely Útkereső* profiljához, mint az Ábrahám János (Á. J.: Aranyosrákos, 1931. jan. 17. —

**1-2-3-4.
SZÁM**

SZÉKELY

ÚTKERESŐ

IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT · 1990-BEN ALAPÍTOTTA BEKE SÁNDOR · IX. ÉVFOLYAM · 1998

• FŐSZERKESZTŐ: BEKE SÁNDOR •

◆ Barabás László: KARÁCSONYTÓL PÜNKÖSDIG ◆ Ferenczi Géza: A CSÁNGÓK ◆

◆ CSÁNGÓ HIMNUSZ ◆ Csire Gabriella: MEGSZÓLAL AZ ARANYCSENGŐ ◆

◆ Reményik Sándor: NAGY MAGYAR TÉLLEN, EGYSZER TALÁN MAJD
MÉGIS VÉGE LESZ ◆ Jancsik Pál: DECEMBERI VIRÁGOK, HÓBÓL A HATTYÚ,
ÖSSZMAGYAR VERS, TÖRÖK RAB HUNYAD VÁRÁBAN ◆

◆ Beke Sándor: NAGYAPÁM SÍRJÁNÁL, GONDVISELŐM, SZENT SZIKRA ◆

◆ Ábrahám János: PICULA ◆ László László: A NÁNDORFEHÉRVÁRI DIADAL ◆

◆ Beke Sándor: GYERMEKVERSEI ◆ Benedek Elek: SZENT ANNA TÁVA ◆

Cseh Gusztáv grafikája

A kilencedik évfolyam 1-2-3-4. számának a címlapja

Budapest, 1996. máj. 22.) nagysodrású *Picula-trilógiája*, melyben az erdélyi (Torda környéki) roma etnikum mindedig legtökéletesebb, belülről ábrázolt leírását adja. Sajnos, hogy a szerző csak az I. kötet megjelenését érte meg; az 1995. nov. 2-i, a kolozsvári Röser Könyvesházban volt emlékezetes bemutató után fél évvel — amikor is Mózes Attila és Király László méltatták az író kiváló teljesítményét, Krasznai Paula színművésznő pedig részleteket olvasott fel a regényből — Budapesten, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Urológiai Klinikáján sem tudták egészségét visszaadni. Hamvait hazahozták, s elhunytá után hat nappal Kolozsvárott a Kismezői temetőben helyezték örök nyugalomra.

Legyünk hálásak mégis a sorsnak, hogy Ábrahám Jánost nekünk adta, és hogy van egy Beke Sándorunk is, aki posztumusz műként helyet biztosított kiadványai között a *Szegényember csikója hamar ló* című *Picula I.* után *A boldogság útján (sosem tudtam menni)* alcímű „második tekercs”-nek is, s a regényfolyam harmadik eresztése, a *Volt szeretőm tizenhárom* alcímű — Lászlóffy Aladár szavaival „emeletesen kibebbségi: magyar—román, cigány—magyar világot” ábrázoló — trilógia utolsó kötetének is.

Elkalandoztunk kissé; térjünk vissza befejezésül a készülő, a szerkesztés alatt levő *Székely Útkereső Antológiához*. Azon kívül, hogy lebilincselő olvasmány, a diffúz ismereteket segít összefüggő koordinátarendszerbe terelni, ezért is érdemes majd elolvasni. Persze annak, akinek nem volt alkalma első közlésben találkozni az egyes írásokkal, még fokozottabban ajánlható antológiánk.

Végül álljon itt Victor Hugo egyik szép metaforája: „Aki az olvasók táborát növeli, kenyeret oszt szét. Mikor Krisztus ezt a szimbólumot megteremtette, a könyvnyomtatásra gondolt. Ez az ő csodája. Íme, egy könyv. Ebből ötezer, száz-ezer, millió lélek táplálkozhatik, az egész emberiség. Krisztus kenyér-csodatételében benne rejlik Gutenberg könyv-csodatétele.” Egyik magvető a másikat követi.

Székely Útkereső, 1999. 1-2-3-4.

Beke Sándor:

10 éves a Székely Útkereső.

Ünnep és búcsú *avagy* Egyik kezünkben zászló, a másikban penna

Tizedik évfolyamához érkezett a *Székely Útkereső*. Az a folyóirat, mely az 1989-es decemberi romániai változások után harmadik sajtókiadványként jelent meg 1990 áprilisában a „templomok és iskolák” városában, a Székely Athén fellegvárában, Székelyudvarhelyen. Most, ezekben a pillanatokban, amikor az Erdély-szerte elismert és nagyra becsült irodalmi és művelődési folyóirat fennállása 10. évfordulóját ünnepli, s a lelkes szerkesztőség tagjai pezsgős poharakkal koccintanak Székelyföldön az erdélyi „szellem” terített asztala fölött, mégis el kell mondanunk olvasóinknak, hogy nemcsak ünnepelünk, hanem búcsúzunk is. Ünnepelünk, de búcsúzunk... Mégis kettős ünnep számunkra ez: ünnepelünk — fel-

emelt fejjel és búcsúzunk — felemelt fejjel. Nem az anyagi háttérre, nem nyomdai és terjesztési nehézségekre, nem a szerkesztők áldozatkész munkájának nehézségeire hivatkozva, hanem arra, hogy olvasóinkat ezentúl nagyobb terjedelmű kiadványokkal és könyvekkel akarjuk megörvendeztetni. Ezért indítottuk útjára a folyóirat jogutódját, a SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK című sorozatot, azt a fórumot és lehetőséget, ahol eddigi munkatársaink nagyobb lélegzetvételű írásaikat is publikálhatják és nem utolsósorban azt a másik lehetőséget, amit a *Székely Útkereső* folyóiratból 1991-ben „kinőtt” és a mára már „felépült” könyvkiadónk, az immár határokon túl is népszerűségnek örvendő ERDÉLYI GONDOLAT kínál.

A *Székely Útkereső Kiadványok* sorozat elindításának ötlete már a lap első számainak megjelenése után felmerült, de akkor valóban a nyomdai nehézségek késztettek arra, hogy az 1991-ben megjelentetett első kiadvány után szüneteljen. Az *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó* pedig a *Székely Útkereső*vel párhuzamosan nőtte ki magát Székelyföld egyik szellemi műhelyévé, nyitott kaput tárva — történelmi, néprajzi, irodalmi, művelődéstörténeti, nyelvvelézési, szociológiai és gyermekirodalmi kiadványaival tarsolyában — az egyetemes igényű magyar olvasó előtt.

Nem dicsérjük, nem is bíráljuk munkánkat, engedjük, hogy olvasóink tegyék meg ezt és nem utolsósorban az irodalomtörténet (sajtótörténet), mely évtizedek múlva mondja ki majd a „végső” szót. Azt, hogy van-e, volt-e igazán „méltó helyünk” a „magyar házban” a tulipános bölcső körül.

A szerkesztőség mégis úgy érzi, hogy a lapunk hasábjain megjelent írásainkkal, „szellemi útkeresésünkkel” az erdélyi magyar olvasót buzdítottuk helytállásra, a kiejtett és a leírt magyar szó megbecsülésére, a szülőföld tiszteletére és szeretetére, kultúránk, hagyományaink, szellemi és erkölcsi értékeink maradéktalan vállalására a Székelyföldtől a Barcaságig, Csángóföldtől a Partiumig, Bánságtól a Szeret völgyében élő moldvai csángó-magyar településekig.

Az ige és a hit értékére és hatalmára buzdítottunk és figyelmeztettünk. Arra, hogy a kiejtett és leírt szónak „súlya” van életünkben és arra, hogy hit nélkül nem lehet élni, bármennyire is befolyásolna jól vagy rosszul a környező világ. Arra tanítottunk és azt üzentük, hogy a kiejtett vagy a papírra vetett szót vállalnunk kell! Mint ahogyan mi is felemelt fejjel és egyenes gerinccel vállaljuk a 10 éves *Székely Útkereső*ben a nyomdafesték színébe öltöztetett szavakat.

Első számunk beköszöntő cikkében írtam: „A Székelyföldön is megkondultak a harangok. És szóltak, és Európa-szerte jelezték a szabadságot. A mi szabadságunkat”. Akkor 1990-et „írt” a naptár. Most, tíz év múlva, ismét hallom a harangokat. Az erdélyi harangok hangja ez, mely — ebben az „átmeneti”, sok gazdasági nehézséggel birkózó világban — méltó helytállásra és ittmaradásra buzdít. Itthon maradásra.

Ha első lapszámunkban, 1990-ben a lap főszerkesztőjeként azt köszöntem meg Istennek, hogy kezünkbe adta szellemiségünk épületének aranykulcsát, azt a

**1-2-3-4.
SZÁM**

SZÉKELY
ÚTKERESŐ

IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYOIRAT · 1990-BEN ALAPÍTOTTA BEKE SÁNDOR · X. ÉVFOLYAM · 1999

• FŐSZERKESZTŐ: BEKE SÁNDOR •

▼ **10 éves a Székely Útkereső** ▼

▼ Ráduly János: NEMZETI KINCSÜNK - A ROVÁSÍRÁS ▼ Beke Sándor VERSEI ▼
 ▼ Csire Gabriella: SZÍNARANY AZ ÁGA, LEVELE ▼
 ▼ Benedek Elek: ÉDES ANYAFÖLDEM ▼ Benedek Elek VERSEI ▼
 ▼ Gábor Dénes: A SZÉKELY ÚTKERESŐTŐL AZ ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓIG ▼
 ▼ Csire Gabriella: SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK ▼
 ▼ Beke Sándor: ÜNNEP ÉS BÚCSÚ avagy EGYIK KEZÜNKBEN ZÁSzlÓ,
 A MÁSIKBAN PENNA ▼

„Légy híve rendületlenül
Hazádnak, oh magyar:
Ez éltetőd, s ha elbukál,
Hantjával ez takar.

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.”

(Vörösmarty Mihály: SZÓZAT)

Galambbúgos kapu Székelyudvarhelyen

(Szinte G. rajza)

A tizedik évfolyam 1-2-3-4. számának a címlapja

kulcsot, mellyel „útkereső szellemépületünket” kinyithattuk és „szobáiba” hívhattuk a magyar szót áhító olvasót, most azt köszönöm meg Gondviselőnknek, hogy erőt adott tovább építeni és megerősíteni azt a szellemi épületet, melyet időközben bástyákkal erősített várrá alakítottunk. Most itt állunk „édes anyaföldünkön” újabb terveket dédelgetve — a bástyán. Fent a magasban. Egyik kezünkben zászló, a másik kezünkben penna. Így lépünk tovább, fölcserélve a lapszerkesztést a könyvkiadás nehézségeivel.

E szavakkal és gondolatokkal búcsúzik a *Székely Útkereső*. És számtalan köszönettel, amiért olvastak, amiért szerkesztőségi postaládánk kis ajtaját „kopogtatta” rengeteg levél, olvasótól, szerkesztőtől és a végek „szellemparipáin” lovagló számtalan munkatárstól: Nagyváradtól Marosvásárhelyig, Gyimesközéploktól Temesvárig, Köbölkúttól Margittáig, Székelyudvarhelytől Beregszászig.

Kívánjuk, hogy az általunk kitaposott „ösvény” országúttá szélesedjék minden olvasónk, szerkesztőnk, munkatársunk előtt és vezessen el mindannyiunkat az erdélyi magyar szellemiség képviselőiként Európa kivilágított útjai felé.

Székely Útkereső, 1999. 1-2-3-4. szám

Sylvester Lajos:

Csaba királyfi csillagösvényen

Gábor Dénes a *Székely Útkereső Kiadványok* nevet viselő szerény füzetben (Székelyudvarhely, 1998) *Gondolatok a Székely Himnuszról* címmel teszi közzé szertünk a tágabb közönség elé kívánckozó értekezését. Bennem a „himnusz történet” és a „himnuszértékelés” hol kedves, hol keserves emlékeket idéz (...), holdvilágszerűeket, nyílt kiállításúakat, komédiázókat is... Nekünk, erdélyi magyaroknak két szilveszter — azaz óesztendő-búcsúztató és újévköszöntő adatott, mert más csillagászati és politikai időzónában élünk. Rövid megszakítással hetven és valahány esztendeje immár. (...)

Gábor Dénes a kis füzetben bemutatja a májusi Nagyáldozat *Kántáté* című, zsoldárnak készült énektörténetét, himnuszá emelkedését, amely ma az egész magyar nyelvterületen Kölcsey—Erkel *társhimnuszaként* él. Nem helyette, nem azonos művészi értékkel, de mellette. Tulajdonképpen a nép, a folklorizáció tette azzá, s tájanként, helyzetenként módosított az eredeti szövegen is.

Háromszék, 2000. február 12.

Sarány István:

Könyvműhely Székelyudvarhelyen

(Beszélgetés Beke Sándorral — részlet)

— *A kiadó a Székely Útkereső kulturális lapból nőtte ki magát. Most már az irodalmi és művelődési folyóirat, illetve a folyóirat vonzáskörébe tartozó kiadványok is az Erdélyi Gondolat gondozásában jelennek meg...*

— A lapszerkesztés során gyakran előfordult, hogy egy-egy nagyon jó kézirat nem fért be a jellegénél fogva szűkre szabott laptestbe. Ezért úgy döntöttünk, hogy e nagyobb lélegzetű munkákat kis füzetekben, a *Székely Útkereső Kiadványok* sorozatban jelentetjük meg. Némelyikük később könyv alakban is megjelent.

Hargita Népe, 2000. március 24.

Pintér D. István: **Évtized múltán**

Az új helyi sajtó megszületéséig emberöltőnyi idő telt el, amelybe belefért Trianon, a bécsi döntés, a szovjet előrenyomulás, a Ceaușescu-diktatúra és a nyolcvankilences események. Ez alatt Székelyudvarhelyen megszűnt a helyi újság fogalma, eggyé vált az aknatölcsérekben, szibériai barakkokban felejtett nagyapáink emlékével. (...)

Ilyen sajtóhangulatban, a rendszerváltás pergőtüzében valósággal lángra gyúlt az újságkészítési hév. Irodalmárok és géplakatosok, történészek, mérnökök és esztergályosok dugták össze a fejüket, hogy a márciusi ifjak egyes pontját, a sajtószabadság fogalmát újramelegítsék. Városunkban Katona Ádám nevéhez fűződik a diktatúra utáni első cenzúramentes sajtótermék, a *Szabadság* hetilap, amely az új idők hírnökeként decemberben olyan fogadtatásban részesült, mint özönvíz után a fehér galamb, de aztán pár hónap után, a rendszerváltás apályakor ki is hullott csőréből az olajág. Másik, a Kossuth Lajos utcai ódon nyomdából kikerülő kísérlet az ugyancsak hetente megjelenő *Hídő* volt. Máig nem értem, hogy ez a kiváló szerkesztőség kb. fél év után miért dobta be a törülközőt? (...) Az újraindított *Székely Közélet* alig élte túl a cserebogarakat.

A helyi sajtó történetében meghatározó fordulatot jelentett az Infopress Rt. megalakulása, amely modernebb tipográfiai lehetőségeket biztosítva új lendületet adott a már létező kiadványoknak és a további kezdeményezéseknek. Havilapok is születtek, mint Beke Sándor *Székely Útkeresője* vagy a helyi történészek által szerkesztett — főként helyismereti írásokat tartalmazó — *Székelység*, valamint az *Ablak* — nemzeti kisebbségek magyar nyelvű lapja. (...)

Ebben a lapkiadási virágzásban, 1990. augusztus 16-án kicsi bimbóként tűnt fel három fiatal műszaki értelmiségi, Porsche László, Gál Ottó és András Zoltán jóvoltából az Udvarhelyi Híradó, amely nem célzott magasra, nem tűzött a zászlójára fennkölt jelszavakat, pusztán vállalkozói leleményből és a polgárosodás iránti egyszerű szolgálatkészségből fakadt.

Udvarhelyi Híradó, 2000. augusztus 22.

G. D.: **Székely Útkereső**

(*Szócikk*)

Székely Útkereső (1990—). Székelyudvarhelyi havi, majd kéthavonta megjelenő irodalmi és művelődési folyóirat. Alapító főszerkesztője Beke Sándor. Főleg

10 éves a Székely Útkereső

Tizedik évfolyamához érkezett a Székely Útkereső. Az a folyóirat, mely az 1989-es decemberi romániai változások után harmadik sajtókiadványként jelent meg 1990 áprilisában a „templomok és iskolák” városában, a Székely Athén fellegvárában, Székelyudvarhelyen. Most, ezekben a pillanatokban, amikor az Erdélyszerte elismert és nagyrabecsült irodalmi és művelődési folyóirat fennállása 10. évfordulóját ünnepli, s a lelkes szerkesztőség tagjai pezsgős poharakkal koccintanak Székelyföldön az erdélyi „szellem” terített asztala fölött, mégis el kell mondanunk olvasóinknak, hogy nemcsak ünnepe-lünk, hanem búcsúszunk is. Ünnepe-lünk, de búcsúszunk... Mégis kettős ünnep számunkra ez: ünnepe-lünk – felemelt fejjel és búcsúszunk – felemelt fejjel. Nem az anyagi háttérre, nem nyomdai és terjesztési nehézsé-gekre, nem a szerkesztők áldozatkész munkájának nehézségeire hivatkoz-va, hanem arra, hogy olvasóinkat ezentúl nagyobb terjedelmű kiad-ványokkal és könyvekkel akarjuk megörvendtetni. Ezért indítottuk útjára a folyóirat jogutódját, a **SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK** című sorozatot, azt a fó-rumot és lehetőséget, ahol eddigi munkatársaink nagyobb lélegzetvéte-lű írásait is publikálhatják és nem utolsósorban azt a másik lehetőséget, amit a Székely Útkereső folyóiratból 1991-ben „kinőtt” és a mára már „fel-épült” könyvkiadónk, az immár hatá-rokon túl is népszerűségnek örvendő **ERDÉLYI GONDOLAT** kínál.

A Székely Útkereső Kiadványok sorozat elindításának ötlete már a lap első számainak a megjelenése után felmerült, de akkor valóban a nyomdai nehézségek készítettek arra, hogy az 1991-ben megjelent első kiadvány után szüneteljen. Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó pedig a Székely Útkeresővel párhuzamosan nőtte ki magát Székelyföld egyik szellemi műhelyévé, nyitott kaput – történelmi, néprajzi, irodalmi, mű-velődéstörténeti, nyelvvelődési,

szociológiai és gyermekirodalmi ki-adványaival tarsolyában – az egye-temes igényű magyar olvasó előtt.

Nem dicsérjük, nem is bíráljuk munkánkat, engedjük, hogy olvasóink tegyék meg ezt és nem utolsósorban az irodalomtörténet (sajtótörténet), mely évtizedek múlva mondja ki majd a „végső” szót. Azt, hogy van-e, volt-e igazán „méltó helyünk” a „ma-gyar házban” a tulipános bölcső körül.

ÜNNEP ÉS BÚCSÚ

avagy

EGYIK KEZÜNK- BEN ZÁSzló, A MÁSÍKBAN PENNA

A szerkesztőség, mégis úgy érezi, hogy a lapunk hasábjain megjelent írásainkkal, „szellemi útkeresésünkkel” az erdélyi magyar olvasót buzdítottuk helytállásra, a kiejtett és a leírt magyar szó megbecsülésére, a szülőföld tiszteletére és szeretetére, kultúránk, hagyományaink, szellemi és erkölcsi értékeink maradéktalan vállalására a Székelyföldtől a Barca-ságig, Csángóföldtől a Partiumig, Bánáttól a Szeret völgyében élő moldvai csángó-magyar településekig.

Az ige és a hit értékére és hatalmá-ra buzdítottunk és figyelmeztettünk. Arra, hogy a kiejtett és leírt szónak „súly” van életünkben és arra, hogy hit nélkül nem lehet élni, bármennyire is befolyásolna jól vagy rosszul a kör-nyező világ. Arra tanítottunk és azt üzentük, hogy a kiejtett vagy a papírra vetett szót vállalunk kell! Mint aho-gyan mi is felemelt fejjel és egyenes gerinccel vállaljuk a 10 éves Székely Útkeresőben a nyomdafesték színébe öltöztetett szavakat.

Első számunk beköszöntő cikké-ben írtam: „A Székelyföldön is meg-kondultak a harangok. És szóltak, és Európa-szerte jeleztek a szabadságot. A mi szabadságunkat”. Akkor 1990-et „írt” a naptár. Most, tíz év múlva, ismét hallom a harangokat. Az erdélyi harangok hangja ez, mely – ebben az „átmeneti”, sok gazdasági nehézség-gel birkózó világban – méltó helytál-lásra és itt-maradásra buzdítanak. Itt-hon maradásra.

Ha első lapszámunkban, 1990-ben a lap főszerkesztőjeként, azt kö-szöntem meg Istennek, hogy ke-zünkbe nyújtotta szellemiségünk ép-ületének aranykulcsát, azt a kul-csot, mellyel „útkereső szellemépü-letünket” kinyithattuk és „szobáiba” hívhattuk a magyar szót áhító olva-sót, most azt köszönöm meg Gond-viselőnknek, hogy erőt adott tovább építeni és megerősíteni azt a szelle-mi épületet, melyet időközben bást-tyákkal erősített várrá alakítottunk. Most itt állunk „édes anyaföldün-kön” újabb terveket dédelgetve – a bástyán. Fent a magasban. Egyik kezünkben zászló, a másik kezünk-ben penna. Így lépünk tovább, föl-cserélve a lapszerkesztést a könyv-kiadás nehézségeivel.

E szavakkal és gondolatokkal bú-csúzik a Székely Útkereső. És számtalan köszönettel, amiért olvastak, amiért szerkesztőségi postaládánk kis ajtaját „kopogtatta” rengeteg le-vél, olvasótól, szerkesztőtől és a „végek „szellemparipáin” lovagló számtalan munkatárstól: Nagyvá-radtól Marosvásárhelyig, Gyimes-középloktól Temesvárig, Kőbölkút-tól Margittáig, Székelyudvarhelytől Beregszászig.

Kívánjuk, hogy az általunk kita-posott „ösvény” országúttá széle-sedjék minden olvasónk, szerkesz-tőnk, munkatársunk előtt és veze-szen el mindannyiunkat az erdélyi magyar szellemiség képviselőiként Európa kivilágított útjai felé.

Beke Sándor
főszerkesztő

Beke Sándor főszerkesztő elköszönő írása
a 10 éves Székely Útkereső utolsó számában

a székelyföldi hagyományőrzést, történelmi és néprajzi ismeretterjesztést szolgálja. Válogatást is adott ki Székely Útkereső Antológia (1994) címmel.

Új Magyar Irodalmi Lexikon, III. kötet,
Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000

Nagy Olga:

Az Erdélyi Gondolat szerepe, jelentősége

Az 1989-es temesvári események után — szinte csodával határos módon — következett be az a szellemi nyitottság, amely erdélyi tájainkon mind szélesebben, mind hatásosabban kezdett kibontakozni. A székelyudvarhelyi **Erdélyi Gondolat Könyvkiadó**, amely 2001-ben ünnepelte fennállásának 10. évfordulóját és jelentette meg századik, **Ferenczi Géza** *Utazások Udvarhelyszéken* című könyvét, felvállalta a legkülönbözőbb tematikájú tudományos, illetve irodalmi alkotásokat. Egyformán felpártolta a néprajzi fogantatású, valamint szociográfiai, művelődéstörténeti, nyelvészeti köteteket, valamint a gyermekek számára készült irodalmat is. (...)

Nem beszéltünk még az Erdélyi Gondolat Kiadó alteregójáról, az 1991-ben megindult **Székely Útkereső** című irodalmi és művelődési folyóiratról. Pedig e két kiadvány közös igazgatója **Beke Sándor**. E két kiadvány kiadói tevékenységét nagyon is tudatosan egymásra utalása kapcsán tette mind hatásosabbá. Ez nemcsak azt jelenti, hogy mindkét kiadvány szerzői itt is, ott is szerepeltek, de főleg azt, hogy a kiadványok szoros egységben, egymás hatását megerősítve jelentek meg. Hadd utaljak ennek kapcsán arra, hogy például a folyóiratban megjelentek azok a recenziók, bírálatok, amelyek a legkülönbözőbb erdélyi és magyarországi recenzensektől, kritikusoktól láttak napvilágot. S hogy konkrét példával éljek: az 1999-ben megjelent **Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Tájékoztatójában** az 1990-1999 közötti helyzetet ismerteti. Bőven kitér az e szakaszban megjelent könyvek egyes kritikáira, recenzióira, melyek Erdélyben és Magyarországon különböző folyóiratokban, havilapokban megjelentek. (...)

Szinte már közhelynek számít, hogy kisebbségi létünkben néhány városközpont az, amely a magyar kultúra megteremtője, éltetője. Amilyen Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad. Talán nem túlozunk, ha azt állítjuk: az Erdélyi Gondolat megjelenése előtt Székelyudvarhely egyfajta provinciának számított, mindazzal együtt, amit ez a kifejezés sugall: konzervativizmust, szellemi lemaradást...

Beke Sándornak köszönhetően Székelyudvarhely kapcsán már nem beszélhetünk provincializmusról. Nemcsak amiatt, hogy legkiválóbb tudósaink, íróink műveit jelentette meg, hanem azáltal is, hogy olyan szellemi centrumot alakított ki, mely szűk hazánkat a maga egészében egybefogta. Hiszen előző soraimból már kitűnt, múlt századunk utolsó évtizedében az erdélyi elit értelmiség az Erdélyi Gondolatban szívesen jelentette meg műveit. (...)

Önkéntelenül is felmerül a kérdés: mivel magyarázható ez a kisebbségi létünkben oly fontos, életmentő jelenség? Talán nem túlozunk, ha arra utalunk, hogy a traumatizált kisebbségi sorsban születnek meg azok a prófétai lelkületű személyiségek, akik egész munkásságukat, tehetségüket — mintegy küldetésként — arra áldozzák, hogy szolgáljanak veszélyben élő kisebbségüknek, erdélyi magyarságuknak. (Ne feledjük: a közvetlen trianoni trauma utáni „transilvanizmus” mozgalma is ennek köszönhetően született meg.) [...]

Ezek után kérdezhetjük: honnan ez a fáradhatatlanság? Ez a prófétai lelkület, mely nem „provinciában”, hanem az összmagyarság érdekében alakította ki ezt a mindent átfogó, széles körű szellemi horizontot?

A választ a történelem diktálta: az elnyomottság, a veszélyhelyzet teremti meg azokat a személyiségeket, akik hisznek a jövőben és dolgoznak a megmaradásért!

Ehhez kívánunk további sikeres munkát és hitet!

Szabadság, 2000. január 19.

Barabás István: **Szent lobogók**

(...) Az eltelt három év során, valahányszor Csíksomlyó nevével találkozom olvasmányaimban, mindig eszembe jut Tokay György értékelése, amellyel arra utalt, hogy 1989 óta, a szabadság feltételei között a búcsújárás túlnőtte katolikus zarándoklat jellegét, ezt a legutóbbi évek fejleményei örvendetesen bizonyítják. Ahol 300 ezer magyar lélek a legnagyobb fegyelemben, bármifajta politikai torzsalkodástól mentesen együtt imádkozik, azt nyugodtan nyilváníthatjuk a kereszténység ünnepének. Ha pedig így van, a házigazda római katolikus egyház indokoltan tüntette ki a csíksomlyói búcsút a nemzeti jelzővel; tudomásul vette a valóságot.

Ha módomban állna, kiadnék egy testes szöveggyűjteményt a Csíksomlyóhoz kapcsolódó irodalmi és publicisztikai alkotásokból, hogy időrendi sorrendbe foglalva kimutassam ezt a felemelő átlényegülést: katolikus búcsú, amely egyben keresztény tanúságtétel és a magyar lelkiség ünnepe is. Éppen ez okból, az elmúlt években a Duna TV helyszíni riportjai joggal irányították nézői figyelmét Csíksomlyó egyre hangsúlyosabbá váló tömegjellegére. Ilyen fejlemények közepette nyugodt szívvel megjósolhatom: ha egyszer majd megszületik egy Csíksomlyó-antológia, az egyszerre lesz vallási és nemzeti fogantatású.

1989 után mégis sokáig a katolikus jelleg uralta a visszhangokat. Ezt tükrözik például a Székely Útkereső 1990-1999 között megjelent évfolyamai. Azért említem éppen ezt a székelyudvarhelyi folyóiratot, mert első számától az utolsóig helyet kapott benne Csíksomlyó. Hogy 1990-ben, a hosszú tilalom után mit jelentett magyar olvasó számára, hogy a Székely Útkeresőnek köszönhetően újra szabadon juthat hozzá hitéletéhez kapcsolódó irodalomhoz, elképzelhetjük a Régi csíksomlyói búcsúének című vers arhaikus zengéséből: „Megnyertük, amiért jöttünk, / Istenünkkel megbékéltünk, / Testi-lelki áldást vettünk, / Szűz-

SZÉKELY ÚTKERESŐ - Székelyudvar-

hely, Erdély. 1990 áprilisában közéleti-művelődési-irodalmi havilapként alapított magyar nyelvű folyóirat, amely 1991-től irodalmi és művelődési folyóiratként jelenik meg. Alapító főszerkesztője Beke Sándor, szerkesztői, munkatársai között az elszakított területek neves magyar írói szerepelnek. 1990/1991-ben havonta 12 oldalon, azóta kéthavonként 16 oldal terjedelemben jelenik meg grafikai jellegű fekete-fehér illusztrációkkal. Rendszeres témakörei; szépirodalom, történelem, művelődéstörténet, néprajz, amelyek mellett hoz interjúkat, kritikát, riportokat és van gyermekrovata is. Erdély, Magyarország, Kárpátalja, Jugoszlávia és Szlovákia területén kerül forgalomba, elért legnagyobb példányszáma 3500. 1991/1992-ben évkönyvet adott ki, kiadványsorozatában erdélyi és kárpátaljai magyar írók munkáit jelentette meg. - F:7181.

Encyclopaedia Hungarica, III. kötet.
Magyarásgtudat Lexikon Alapítvány,
Calgary, Kanada, 1996

Szócikkek

a Székely Útkeresőről
enciklopédiákban és lexikonokban

Székely Útkereső (1990–): Székelyudvarhelyi havi, majd kéthavonta megjelenő irodalmi és művelődési folyóirat. Alapító főszerkesztője Beke Sándor. Főleg a székelyföldi hagyományörzést, történelmi és néprajzi ismeretterjesztést szolgálja. Válogatást is adott ki *Székely Útkereső Antológia* (1994) címmel.

Ir. [GITTAI] G. István, Székely Útkereső, Bihari Napló 1990. jún. 10.; BOGDÁN László, Székely Útkereső, Háromszék 1995. márc. 15.; BEKE György, Székely Útkereső, Honismeret 1996.

G. D.

Új Magyar Irodalmi Lexikon,
III. kötet, P— Zs.,
Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000

Betűrendes címjegyzék 658–660

Balogh László (1990. ápr. 7.–jún. 2. és 1990. dec. 3.–1991. jan. 14.); Kádár Gyula (1990. dec. 3.–1991. jan. 14.); Vikol Erzsébet (1990. dec. 3.–1991. jan. 14.); Takács Géza (1991. jan. 14.). Graf. szerk.: Vetró Bodoni Zsuzsa és Vetró András (1989. dec. 30.–1990. jún.); Kovács József (1991. jan.–márc.). Ny: Kézdivásárhelyi ny.: Sepsiszentgyörgyi ny. (1990. jan. 6. és 1990. jún. 9.–től). 42x30. (2) 4 p. – *Megjegyzés:* folyt. sorsz. – Téves sz. (utóbb korrigálták): 1990. jún. 9. (2.évf. 24[25].sz.); 1990. okt. 15. (2.évf. 34[35].sz.). – Közlés a 45. számban: „A papír ára 750%-kal, a nyomdai költségek 300%-kal emelkedtek. Igaz, terjesztési viszonyaink és lehetőségeink is hozzájárulnak a példányszám csökkenéséhez. Így ebben a pillanatban a Székely Újság megjelenítése veszélyes. Ezen kívül és emellett a jelenlegi szerkesztőket sok – úgy éreztük, alaptalan – támadás és rágalom érte. Mindezek miatt nem vállalhatjuk a Székely Újság további szerkesztését. A lap további fennmaradása érdekében át akarjuk, és át kell adnunk a szerkesztést azoknak, akik jobban és eredményesebben tudják végezni ezt a munkát. (...) Az elköszönő szerkesztők.” – Kocsis Károly közlése (Székely Híromondó, 1996. júl. 6/19.); „1991 őszén Sántha Attilával megpróbáltuk újraelészteni, de csak az első szám anyaga, valamint a fejléc készült el, kiadót már nem találtunk.” – Előidje: *Székely Újság (1904–1944. júl.). – Szerpét átvette: 657. Székely Híromondó.

660. Székely Útkereső. Székelyudvarhely. 1990. ápr. (1.évf. 1.sz.)–1996. (7.évf. 1/4. [38/41].sz.): közéleti – művelődési – irodalmi (1991. 1.sz.–től: irodalmi és művelődési) havilap/folyóirat. A Székelyudvarhelyi Szabadság Szakszervezetek Szövetségének közéleti – művelődési – irodalmi havilapja (1990. ápr.). Megj. havonta, kéthavonta, évenként 1–3 összevont sz. Fel./Főszerk. (1991. 5/6.sz.–tól fel. k. is): Beke Sándor (1990–1996–). Szerk.: Deák Zoltán (1990. ápr.–1991. 4.sz.); Lőrincz József (1990. ápr.–máj.); Pálhegyi Pál (1990. ápr.–aug.); Róth András Lajos (1990. ápr.–1996.); Szállasy János (1990. ápr.); Balázs Dénes (1990. szept.–1994. 4/6.sz.); Csomortáni Magdolna (1990. szept.–1992. 5/6.sz.); Kozma Mária (1990. szept.–1996.); Gyöngyössi János (1991. 5/6.sz.–1993. 1/3.sz.); Kelemen Katalin (1991. 5/6.sz.–1992. 5/6.sz.); Páll Szilárd (1992. 4.sz.–1993. 1/3.sz.); Ráduly János (1993. 4/6.sz.–1996.); Csire Gabriella (1994. 4/6.sz.–1996.). Kiadja (1991. 5/6.sz.–tól): Erdélyi Gondolat Kiadó/Lap- és Könyvkiadó kft. Ny: Infopress; 1993. 4/6.sz.–tól: Microprint kft.; 1995-től: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó ny. 30x21, 27x21. 12–20 p. – *Megjegyzés:* hónapjelzés csak 1990-ben. – 1995-től kettős sorsz. – A kolofonban (tisztelétbeli, állandó) munkatársak 20–40 személyes névsora található, változó összetételben. – Kiadv.: Székely Útkereső Kiadványok:

Kuszálík Péter: A romániai magyar sajtó 1989 után

1/ Vass László-Levente: Egyedül az éjszakában. Hátrahagyott versek. (1991); Székely Útkereső Antológia (1994. Ardealul ny., Kvár; 20x13. 112 p.). – A Székely Útkereső Kiadványok 1998-ban megjelent füzetek (21x15. 16–28 p.); 2/ Orbán Balázs – korok tükrében. 3/ Csángók. 4/ Csiksomlyó, a Székelyföld Rómája. 5/ Tankó Gyula: Gyimesi csángó népszokások. 6/ Nagy Olga: Hamupipóke igazsága avagy Mit tanulhattok a mesétől? 7/ Gábor Dénes: Gondolatok a Székely Himnuszról. 8/ Kicsi számár, nagy számár. Székely anekdoták, tréfas történetek. 9/ Krokodilok a Küküllőben. Székely viccek, anekdoták, igaz történetek. 10/ Ráduly János: Nemzeti kifestők – a rovásírás. 11/ Barabás László: Karácsonytól pünkösdig. Maroszeleki népszokások. – A köv. sz. látam (= jelent meg): 1990: 1–8/9.sz.; 1991: 1/2–5/6.sz.; 1992: 1/3–5/6.sz.; 1993: 1/3–4/6.sz.; 1994: 1/3–4/6.sz.; 1995: 1/4. [34/37].sz.; 1996: 1/4. [38/41].sz. – Az 1997-es összevont sz. kiadásra előkészítve: 1998. nov. 10-én, a főszerkesztő 1999. febr. 26-án elküldte címre a köv. összevont számok próbanyomatát: 1997. (8.évf. 42/45.sz.) és 1998. (9.évf. 46/49.sz.).

661. Székelyföld. Csikszereida. 1997. [jún.] (1.sz.): társadalmi – közművelődési szemle. Megj. 1x. Főszerk.: Murgu Pál Antal. Fel. szerk.: Bán Péter. K: Luxed kft. Ny: Europrint. 30x21. 36 p. – *Megjegyzés:* Székelyföld címmel 1997. okt.–tól, szintén Csikszereidában megjelent egy kulturális folyóirat (főszerk.: Ferencz István), lásd Z105. Székelyföld.

– A Székelyföld leírása. lásd 197. Európai Idő.

– Székelyföldi Áttekintés. lásd 30. Áttekintés.

662. Székelyföldi Piktik. Szovata. 1996. jan. 27/28. (sz.n.). [a Népjóság alkalmi melléklapja]. Felelőtlen kiadó: Makkai János. Szerzőbizottság [sic!]: Bakó Zoltán, Bölöni Domokos, Nagy Miklós Kund. Laptervező: Karácsonyi Zsigmond. Ny: s.n. 34x25. 4 p. – *Megjegyzés:* címvált. a kolofonban: Piktik. – Főlap: 531. Népjóság.

663. Székelyhídi Hírlap. Székelyhid. 1996. jan. 10/23. (1.évf. 1.sz.)–1996. ápr. 3/16. (1.évf. 7.sz.)–?: független közéleti lap. Az Ermellék Társaság kiadványa. Megj. kéthetente. Szerk.: Gavruca Tibor (1996. jan. 10.–márc. 5.); Holczman Iona (1996. jan. 10.–ápr. 16.); Major Anna (1996. jan. 10.–ápr. 16.); Sőki Béla (1996. jan. 10.–jan. 23.); Tóth Tibor (1996. jan. 10.–ápr. 16.); Vasadi József (1996. jan. 10.–ápr. 16.); Béres Imre (1996. jan. 24. ápr. 16.); Boros László (1996. febr. 7.–ápr. 16.). Főszerk.: Sőki Béla (1996. jan. 24.–ápr. 16.). Ny: Siki Texal kft., Nagyszalonta. 30x21. 8 p. Lh: OSZK (1.–7.sz.) – *Megjegyzés:* szórványos ro. ny. közleményekkel. – Elődje: Székelyhídi Hírlap (1911–1914).

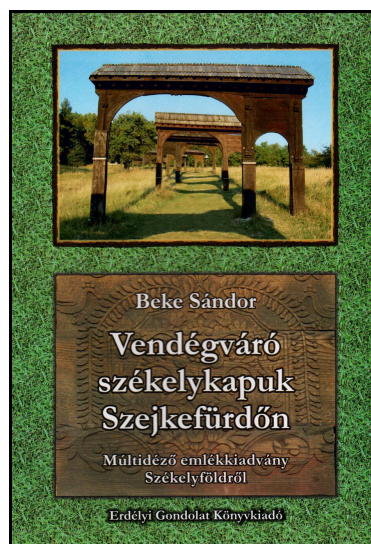
Kuszálík Péter: A romániai magyar sajtó 1989 után.
Teleki László Alapítvány — Erdélyi Múzeum Egyesület,
Budapest—Kolozsvár, 2001

Szűzanyánkkal frigyét köttünk: / Hogy már feddhetetlen / Lesz életünk szüntelen. / Uram, feltett szándékunkat, / Erősítsd akaratunkat. / Itt mulattunk bátorsággal, / Bételtünk lelki vígsággal, / Már válunk el búsulással / Szűzanyánktól könnyhullással.” Egy év múlva, 1991 tavaszán Tankó Gyula közöl megrendítő szociográfia-részletet a gyimesi csángók pünkösdi búcsújárásáról. Mónus Berta, 63 éves csángó asszony így emlékezik: „Tiszta fejérbe ötözve mentünk. Képzeld el, sok száz ember, tiszta fejérben. De legszebb volt, ó Istenem, milyen szép volt, amikor közeledtünk Somolyó felé. Mindenfelől, országúton, mezei utakon jöttek a keresztaljak, énekszó, csengettyűszó. Amikor esszetalálkoztak a keresztaljak, a lobogókat suhogtatták, lobogtatták, fődíig hajtották, így köszöntötték egymást. Istenem, hogy suhogtak a zászlók!, azután, amíg nem volt szabad keresztaljjal járni, még álmomban is láttam, hogy suhognak a szent lobogók”.

Hargita Népe, 2007. május 26.

Kiadványaink

*Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2015-ben megjelent:*

Székely Útkereső Antológia V.

**Himnuszok, versek, széppróza,
cikkek, tanulmányok, esszék**

Válogatás a *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat
1990–1999-es évfolyamaiból

Válogatta, összeállította
BRAUCH MAGDA

Jékely Zoltán

Enyeden ősz van

A Bükkösön most rózsét gyűjtenek,
görnyedeznek az enyedi szegények;
sovány kutyájuknak fütyyentenek
s nekivágnak a szélnek.

Enyed köré a tél már építi
s magasra rakja gyilkos szürke várát:
hegyek közül lassan leömlenek
s megülnek ott a párák.

Nő a sötétség, egyre nő a sár,
a dűlőkön bizton ér már bokáig.
Benne nagyhorgú sintér kergeti
volt kutyánk unokáit.

Az Akasztófadombon róka váj,
az agyagot éles körmei ontják;

---

kivájja és újból eltemeti
bűnösök régi csontját.

Szegett fővel bolyong és könnyesen
a sétatéren régi jó barátom,
nem leli helyét az istentelen,
munkátalan világon.

A temetőbe, mint a fergeteg,
huhogó szárnyú nagy varjak repülnek.
Kóvályognak s nagyapám korhatag
fejfájára leülnek.

Magasságból hull ólmos permeteg:
nyirkos felhőcsigák fekete vére;
a sárga föld beissza s rácsepeg
nagyapám csontkezére.

1993. IV. évf., 4-5-6. szám

Csomortáni Magdolna

Károlyi Gáspár emlékezete

Az idén ünnepelt művelődéstörténeti nagyjaink között emlékeznünk kell a 400 éve halott Károlyi Gáspárra is.

A Nagykarolyból elinduló, Wittenberget, Svájcot megjárt írónk és fordítónk gönci esperesként próbálta megérteni a mohácsi katasztrófa utáni Magyarország kuszált helyzetét. Mint népe sorsáért felelősséggel tartozó reformátor az 1563-ban megjelent Két könyv című munkájában a romlás okait egyrészt a hamis római hitben látta, másrészt pedig az erkölcsi hibákban, mondván, hogy „...tolvaj-ság, paráznság, hamis eskövés, hijábavaló eskövés, mely az magyarokban felette igen uralkodik, mindezekért országunk szerencsétlen, ezért szerencsétlenek az fejedelmek, ezért rabolja az országot az pogány török”.

„Az felső vétkek” elhagyására a magyarság egységes világképét megbontó reformáció tanait ajánlja fel kortársainak, szorgalmazva a biblia ismeretét. Mivel a latin Vulgatának csak kisebb-nagyobb részeit forgathatták magyar nyelven a korabeli érdeklődők, írói programjának középpontjába a teljes nemzeti nyelvű biblia lefordítását és kinyomtatását állította.

1586-ban látott neki a nagy munkának egy kis névtelen munkaközösséggel Rákóczi Zsigmond, akkori egri főkapitány és Báthory István országbíró támoga-

---

---

tásával. A fordítási munkálatok nyomában 1590-ben látott napvilágot az első teljes bibliafordítás Mantskovit Bálint vizsolyi nyomdájában.

Az azóta is folyamatosan használt vizsolyi biblia terjedelmes bevezetővel indult hitet, erőt, reménységet adó, világnézetünket alakító útjára. Németh László szerint pedig: „...a szószékről lenyúlt a mindennapok szóhasználatába s az egyszerűbb emberek képzetkincsébe is. Száz kiadásában egyre mélyebb gyökereket eresztett belénk, s odakerült parasztapáink almáriomára s nagyanyáink pápaszemtokja alá”.

A fordítás már kezdetben parázs viták keresztüzébe került. Főleg a katolikus teológia oldaláról érték támadások. A XIX. században filológiai kifogásokat is emeltek ellene latinos mondatszerkezetei, téves helyei miatt. Hibái ellenére azonban a magyar nyelv és irodalom fejlődésére minden más könyvnél nagyobb hatást gyakorolt.

Először is a magyar nyelvre irányította a figyelmet, alakítva egykori magyarjaink nyelvi öntudatát, erősítette a XVI. századi nyelvjárásaink sokszínűsége fölé emelkedő, egységesülő irodalmi nyelvváltozatunk kialakulását. Majd régi magyar nyelvünk őrzőjeként beépült szépirodalmi alkotásainkba is, archaikus stíluszínezetet adva Ady Endre, Babits Mihály, Sütő András és mások mondandójának.

Az irodalmi nyelv és stílus mellett a mindennapi nyelvhasználatba is beleszólt. Gazdagította a magyar szó- és szóláskincset. Gondoljunk csak bibliai eredetű utónévanyagunkra vagy az alábbi mondásainkra: „aki keres, talál”, „aki másnak vermet ás, maga esik bele”, „senki sem próféta a maga hazájában”.

A magyar nyelv fejlődéstörténetét meghatározó Károlyi-bibliánk arra kötelez bennünket, hogy sajátos sorshelyzetünkben is anyanyelvünkől emeljünk hitet magunknak, hiszen Sütő András szavaival élve, nyelvünk nem más, mint „szentség, amelynek érvényességét nem érintik világnézeti korszakváltások; szentségünk és szentségtartónk, a magyarság szellemi értékeinek foglalata”.

1991. II. évf., 4. szám

Benedek Elek

Húsvéti ének

Gyermekkoromnak szép emléke,
Köszöntelek, húsvét vasárnap!
Száll a szívemre égi béke
Ünnepén a Feltámadásnak.

Szárnyakat öltve száll a lelkem,
Ujjongva száll, gyors szárnyalással...

Ím, ott vagyok az ősi telken,
S zsebem tele piros tojással!

Gyermek vagyok, ki házról házra
Kántálni jár piros tojásért,
S gyűl a tojás, gyűl egyre-másra,
Ékesen csengő szavalásért.

Látom magam az új ruhában...
Hej, afféle bécsi rongy a!
Meg van ez szőve igazában:
Édes jó anyám szőtte, fonta!

S a pörge kalap, a bokrétás!
S a rámás csizma, a ropogós!
„Ilyen kalapod van-e, hékás?
S hát csizmád ilyen kopogós?”

Hej, ha még egyszer, bár csak egyszer
Láthatnám édes jó anyámat,
Amint fejemre új kalapot tesz fel
S megsimogatja új ruhámat!

Hej, ha még egyszer, bár csak egyszer
Kántálhatnék piros tojásért!
Hálát adnék ezerszer,
S feledném mind, ami csapás ért.

Hej, ha még egyszer... Vége, vége...
A napjaim lassan lejárnak...
Gyermekkoromnak szép emléke,
Isten veled, húsvét vasárnap!

1999. X. évf., 1-2-3-4. szám

Csire Gabriella

Színarany az ága, levele

140 éve született Benedek Elek

Erdővidéken született, ahol tündérekéről, óriásokról, csodálatos sziklavárakról
szól a rege, dal csendül a nép ajkán, és mesemondás fűszerezi a munkát. Bene-

---

---

dek Elek 140 éve látta meg a napvilágot Kisbaconban (Kovászna megye). Szülőhelyét a dél-hargitai fenyvesek övezik, és csobogó patakok, sűrűn feltörő borvízforrások, opálos ragyogású féldrágaköveket rejtő vízmosások tették varázslatossá.

Az elemi iskolai és a kollégiumi tanulmányok befejezése után az egyetem bölcsészeti karát látogatta. Kenyerét újságíróként és íróként kereste. Kezdetben humoros tárcákat és könyvbírálatokat írt. Széles hatósugarú publicisztikai és lapszerkesztői tevékenységének méltó betetőzéseként 1922-ben visszatér szülőfalujába, ott szerkeszti-írja utolsó leheletéig a modern romániai magyar gyermek- és ifjúsági irodalmat megalapozó gyermeklapot, a Cimborát. Alkotó ereje teljében, hetven éves korában vette ki kezéből a tollat, 1929. augusztus 17-én a halál. Levelében, a töredékes sorok tanúsága szerint írótársait buzdította munkára: „fő, hogy dolgozzanak...” A befejezetlen mondat termékeny, tökéletes sorsot zárt le, és az életmű, mint sarkig tárt kapu, tessék be újabb és újabb nemzedékeket a mesebirodalomba, melyet páratlan alkotókedv és szívós munkabírárs teremtett — Benedek Elek ragyogó írásművészete.

A legtermékenyebb írók közé tartozik: rengeteg apróbb írásán kívül 166 kötetet tartja számon az irodalomtörténet. Írt novellákat, karcolatokat és ifjúsági regényeket. A szokványostól elütő leányregényeit a valóság ihlette. E művek szereplői a mindennapi élet forgatagában keresik önmegvalósítási lehetőségeiket. Nem ábrándozás, hanem küzdelem lehetne a címe az egykor oly népszerű leányregényeknek (Huszár Anna, Katalin, Uzoni Margit, Zsuzsika könyve, Mária). A serdülő korosztályra, elsősorban a fiúkra gondolt, amikor megalkotta az Édes kicsi gazdát, A félkezű óriást és a Két gazdag ifjú történetét. Saját gyermek- és ifjúkorát kordokumentumnak is beillő önéletrajzi regényéből, az Édes anyaföldemből ismerjük.

Bár nagyszabású meseírói tevékenysége elhomályosította a novelláiban, regényeiben és vallomásaiban élő író, egyetlen sora sincs, amely ne igazolná nemes szándékát, hogy minden erejét szülőföldjének és népének áldozza: „Elmém, szívem az édes anyaföldből fog táplálkozni — teszi föl magában már fiatalon. — Bárhova helyezem történeteimet, mindig az én falumat, az én erdőmet, az én mezőmet, az én erdőzúgásos, vadgalambszólásos szép Erdővidékemet látom”.

Életművében meséi foglalják el a legjelentősebb helyet. Minden lépése e csodás műfaj felé irányult.

Már gyermekkorában kiváló mesterei voltak. Földművelő édesapja olvasott, hallomásból ismert és átélt történetekkel, mulattató históriákkal kedveskedett közvetlen környezetének. „Az ő egyszerű, cicomátlan beszéde, az ő megmegpihenése, felsóhajtása, aztán csendes továbbindulása: ez mind benne van az én meséimben, s bennök van — szeretném hinni, hogy bennök van — az ő lelkének nemessége, életének tisztasága, egyszerűsége, gyöngéd szívének melegsége” — vallja az író. Másik mesemondója Rigó Anis volt, a szépszavú gyermekleány, aki zsellérsorban élt, de a fonóban és a kukoricafosztáskor megjegyzett történeteket kiváló érzéssel cifrázta a kis Elek unszolására. A „nagyokat füllentő”

vén Demeter András is tanítómesterei közé sorolta, aki sosem fogyott ki a jóízű tréfákból. Erdő, mező, hegy, völgy, falu — minden mesélt az élénk fantáziájú gyermeknek. S ha gombászni ment az erdőre, a teli kosárnál értékesebbet vitt haza, Grimm-mesét vagy állatmesét, mert a felnőttek mesével kedveskedtek neki. Ebbe az igézetes faluba, bűvös erdőrengetegbe gyökerezik népköltészet iránti olthatatlan szeretete. Nem csoda, ha ilyen indíttatás után Benedek Elek mesegyűjtővé, majd mesemondóvá és meseíróvá lett.

Eleinte székely népmeséket gyűjtött — szám szerint százhetvenet. Azután az egész — gyűjteményekben, itt-ott elszórt, igénytelen, gyarló nyelvezettel lejegyzett — mesekincs közkinccsé tételére vállalkozott. Ötkötetes monumentális népmese-kiadványa, a Magyar mese- és mondavilág 389 mesét és mondát tartalmaz. Ezek megőrzik a nép észjárását, természetes, zamatos beszédét, ugyanakkor az egységes, pompás előadásmód elevenné, élővé varázsolja valamennyit, az író lelkéből sarjadt remekművekké. Benedek Elek sajátos eljárással szűrte át magán a gyűjteményekből származó, néptől hallott, lejegyzett vagy más nyelvekből fordított meséket: szabadon fogalmazott, szavait egy műegyetemi diák jegyezte le gyorsírással. A gyorsírásból gépírásba áttett kéziratot kis javítással vagy javítás nélkül adta nyomdába. Ez az alkotási mód magyarázza, miért érezzük úgy, mintha mesemondót hallgatnánk, s nem írott szöveget olvasnánk. Benedek Elek meséi rendkívül dinamikusak, jóformán minden mondat továbblöki a cselekményt. Izgalmas párbeszéddek, a legszükségesebbre szorítókozó leírások és találó, szellemes csattanók vallanak rá leginkább. Nem gyűjtőként, nem íróként tüntette föl a nevét a címlapokon, hanem mesemondóként, mindig így: „Meséli Benedek Elek”.

„Színes” mesekönyvei a világ legszebb meséivel ajándékozták meg gyermekolvasóit. Így jelent meg rendre a Kék mesekönyv, a Piros mesekönyv, az Arany mesekönyv és az Ezüst mesekönyv — 38 nép 112 meséje. Az 1892-ben indított és általa szerkesztett Benedek Elek Kis Könyvtára című sorozatban ugyanakkor a szülőföld folklórkinccsére összpontosított: a román és a szász népmesékből készült igényes válogatásokra.

Először hetilapjának gyermekolvasói szólították Elek apónak. A hetvenes éveibe lépő író pályája végén a Cimborát tekintette életcéljának és az ifjúsági irodalom föllendítését. Hetente írta állandó rovatát a képesújságba (Elek apó üzeni címmel), jelentős levelezést folytatott író társaival, a lap munkatársaival és a gyermekolvasókkal — mintegy hatvan gyermeknek válaszolt naponta, nagyapai szeretettel. Felolvasó körutakat tett, mesedélutánokat tartott. Lerakta esztétikai és erkölcsi értékben gazdag modern gyermekirodalmunk alapjait. Később — amint teltek-múltak az évek, s köteteit újra meg újra felragyogtatták az évtizedek — mindenki így emlegette már, ha felidézte jóságos mosolyát, szikár alakját és nemes jellemét.

Szülőfalujában, Kisbaconban a Barót-patak folyásával párhuzamosan futó utcácskán iskoláscsoportok százai igyekeznek oda, ahol Benedek Elek Emlékháza áll. Aki a falu környékét is bejárja, egyszer csak völgykatlanra, s a rég elhagyott

tárna üregében kicsiny tóra bukkan: „Benedek Elek tavas barlangjára”. Bizonyára azért hívják így a természeti ritkaságot, mert ilyen tüneménnyel csak az aranyerdőn átkelő mesehősök szoktak találkozni. Valamivel odébb, ha a bodvaji vashámor felé vesszük utunkat, égerfából kirakott parányi borvízmedencét pillantunk meg. A nép „Elek apó feredőjének” nevezi, mert azt tartja, hogy aki megmártózik benne, örökre fiatal marad és halhatatlan, akár az aranyhajú tündér vagy az erdőzöldítő királyleány.

„Én csupán a nép mesemondó fia vagyok” — mondotta magáról. A mi Elek apónk ő — vallja most széles olvasótábora és minden irodalmi értékre, tiszta forrásból táplálkozó mesére kíváncsi gyermek. Nagyapó mesefájának színarany az ága, levele — kis unokáinak, az olvasó gyermekeknek termi gyümölcsseit.

1999. X. évf., 1-2-3-4. szám

Salamon Ernő

Gyönyörű sors

Salamon Jóskaéknak

Félárván nőttem fel idáig,
se nagyobb bátyám, se apám
nem volt. Tudjátok, hogy hiányzik
indulásnál, út hajlatán
az öregebb, ki járt már erre,
aki e tájat ismeri,
ki ha köszön szembejövőre,
az is visszaköszön neki?

Félárván jártam gyárról gyárra,
a talpam s a szívem lyukadt,
szomjas ajakkal érintettem
a földet és a vályukat.
Az ágy is, föld is, mind csak áru,
nem jár annak, ki nem fizet,
a föld ágyat nem adott nékem,
a vályú nem adott vizet.

Szomorú szívű, kék ajakú,
minden faluban megdobált,
szegény ember és lázadó is,
körülcsholt, lekiabált.

Így botorkáltam éveimben,
pálcává kopott le a bot,
egyedüli és lemosolygott:
— Ez nem vett, mindig csak adott. —

Félárván jöttem el idáig,
most mások nélkül is tudom
mi az igazság. Hol kell ütnöm
s nem ütnöm, milyen kapukon
— szomorú szívű, vékony ajkú, —
tudom azt is: gyönyörű ősz
is tél lesz, s tudom: lemosolygott,
megalázott hit az erős.

Minden faluban megdobálhatsz,
— aki szenvedett mindig él, —
szomorú szívű, vékony ajkú
a gazdag minden pénzínél
örökké élőbb! Vár sorára,
— pálcává kopott le a bot —
a Kifosztott él s tesz oly időért,
milyenről nem is álmodott.

1934

1993. IV. évf., 1-2-3. szám

Nagy Irén

„Megőriz engem az erdélyi táj”

írta „Férfiúdal, dana, hahota” című versében a gyergyói fatelepek, munkáskolóniák szegényeinek tragikus sorsú költője, Salamon Ernő; s bár senki, semmi nem bírta őt megőrizni a katasztrófától, hogy ezelőtt 50 évvel, 1943. februárjában egy világméretű tragédia egyik áldozatává váljon, rövidre szabott élete során kitörölhetetlen nyomot hagyott a jellegzetesen erdélyi világban, az emberek lelkében, a magyar irodalomban.

Salamon Ernő életműve nélkül az erdélyi magyar költészetben világosan észlelhető űr volna, hiányozna a munkáskolóniák ködtől, fűrészportól fulladozó dérepte világa, az asztmás fűrészgyári munkás halálos hörgése, a szalagfűrész sikoltása, a „szomorú szívű, kék ajkú” telepi gyermek sírása.

Az 50 éve halott költő 13 év költői, irodalmi munkásságával, kegyetlenül nehéz életével és vértanú halálával kiérdemelte a megemlékezést. A rendszerek változásával újra meg újra mérlegre kerülnek a nagy művek, a kiemelkedő emberi alkotások. Salamon Ernő költészete teljes egészében kiállja ezt a próbát, bármerre, bármekkorát változzon a társadalom, az emberi felfogás. Ez a költői mű tiszta, átlátszó, nem kompromittált egyetlen szóval, egyetlen utalással sem. Amiben Salamon Ernő hitt, amiért olyan konokul küzdött, azért harcolt minden emberes ember, bármilyen korban született is: az emberhez méltó életért, a nyomortak, a szegények jövőjéért.

Salamon Ernő bizonyítottan értékes mint ember, értékes mint költő. Komolyan vette az életet, tragikusan komolyan vette, amit tett, amit írt. Kegyetlenül nehéz sors tanúja a versek, melyeknek borzalmas megsejtéseit, sötét előérzeteit hitelesíti korai, tragikus halála. A költő életének-halálának tragikumára sokrétű: a Móricz Zsigmond által „székely-zsidó” költőként említett Salamon Ernőben valóban két nép nehéz, tragikus sorsa érintkezik. Élete jelképe lehetne a lázítóan nehéz körülmények közt élő, elviselhetetlenül meggyötört egykori székely famunkások életének, halála pedig a fasiszták által kivégzett sokmillió zsidó halálának.

Sötét tónusú, nyomortól és éhségtől beárnyékolt, fájdalmas hangvétellű verseiben megjósolja egyéni tragédiáját, de költői művének egésze messze túlmutat ezen. A gyötrelmes életérzések közt gyakran tör fel ezekben a versekben a szegénységet büszkén vállaló, a legrosszabban is a jót meglátó, önmaga létén túlnéző dacos bizakodás.

Különös képesség van a költőben az egyszerű szép, az apró szegényi örömök érzékelésére, számára ez teszi viszonylag kibírhatóvá a bonyolult, embertelen világot.

A kérlelhetetlen, gőgös dac kérgébe rejti érzékenységét, sebezhető, szinte önfeláldozásig menő alázatát. Ő útszéli vízként magát itatná, testvérei lábát lemosná, pedig életútja nagyon messzire sodorta a hittől, a templomtól. Felfogása nem, de élete, heroizmusa annál inkább megközelíti a vallás tanításait. Ki tudná „gyönyörű sorsnak” nevezni az életet, mi neki osztályrészül jutott, más, mint aki áldozatvállalásának tekinti azt valamely szent cél érdekében?

Salamon Ernő elfogadta az életet, az adottat, a keservesen nehezett, de nem értelmetlent. Férfiasan elfogadta a halált, az elkerülhetetlen, ösztönösen megsejtett vértanúságot, mert hitte, hogy ez a bére várt, remélt gyermekei, vagy az emberiség jobb jövőjének: „Én úgy halok meg, én úgy meghalok, / hogy aki túlél az jobban ragyog” (Férfiúdal, dana, hahota).

A költőnek ez a sorsvállalása jövőbe mutató, számunkra teret, időt átívelő üzenete van: — a sorsot vállalni, melybe beleszülettünk, gyönyörűnek érezni és nevezni, mert a miénk. S konokul, megingathatatlanul hinni, hogy itt és így kell élnünk, mert így becsületes, emberi. Meglátni a rosszban a jót, megérteni az élet igazi lényegét: azért élni, tenni valamit, bármit, hogy valakinek, a mieinknek jobb legyen.

Hol és mikor lehetne aktuálisabb a költő szavaiban rejlő üzenet, mint éppen itt és ma: „...dédai román, sziklák székelye / él a zsidóval, csak elfér vele” (Férfiúdal, dana, hahota).

Salamon Ernő tudta: a „...lemosolygott, megalázott hit az erős” (Gyönyörű sors).
S mert hite erős volt, túlélte a halált. A mi dolgunk is ezt szavakkal és tettekkel bizonyítani Salamon Ernő halálának 50. évfordulóján, hogy a költő régóta bolyongó lelke végre nyugalmat találjon.

1993. IV. évf., 1-2-3. szám

Farkas Árpád

Egyszer majd arcom is elkészül

Halálos ágyán tíz szikrázó ujjal anyám
még lefejtette arcát —: viseld egészséggel, fiam!
Széthordanák úgyis a férgek a föld alatt,
fölszabálnák csigák és pondrók,
pedig kislánykorom szalad véle,
kötényéből magot szórva a libatopos udvaron,
keringnek benne az első bálók,
pelenkamosások, jaj, de megvénült már ez az arc is, fiam.
Szinte nem is az enyém, oly messzire költözött,
idegen mosolyok ringják körbe, fekete-
kendős, kalapos bólogatók; vigyetek
innen haza már engem, fiam,
eleget ültünk már nyakukon,
lám, telistele az utak emberekkel,
hogy vonulnak, mint türemlenek tova,
tegyétek majd keresztbe koporsómat,
csak az anyák koporsóin átlépve
tülekedhessenek ki e világból.
...És jöjjetek majd el a temetésemre, fiam,
ne a végtisztesség végett, csak hogy együtt
legyetek végre mind,
kik ma még falak mentén lopakodtok,
lesütött szemmel kerülven egymás tekintetét,
álljatok körbe néha egy üres gödröt,
nézzetek bátran egymás szemébe,
hátha megdördül odafönt az ég.

Simítsd csak arcod vissza, jóanyám,
csupa vérző hús, szikrázó csont mögöttes az idő.

A te gyönyörű orcád régóta rásimult
a tájra, két szemedből szivárog a Nyikó,
a Küküllő, homlokod mögött a Hargita
gyorstarlósos, málnavészes boltja.
Kislányos-vénült arcvonásaiddal
mit kezdenék én, anyám?
Maholnap hadba kell szállnom,
az első ellen összecsuklana a
nevetéstől, fölemelvén sisakrostélyomat.
Vállamra borulna, úgy röhögne,
hogy micsoda szelíd kislányokkal
küldték megküzdeni a villámos ég alatt.
Elsírná aztán: neki anyja, húga,
gyermeke van, minek közibénk vérzivatar?
Billeg ujjaid közt a húsjegy, kenyérjegy,
búcsúzol lassan, anyám.
Arcod a vizeké, füveké, köveké,
magukra ők öltik lassúdan.
Anyáöl-szötte villámaiból
elkészül egyszer majd az én arcom is:
szikár lesz, fanyar, meleg és kemény,
akár e költemény.

1991. II. évf., 1-2. szám

Tankó Gyula

Szent László a gyimesiek tudatában és legendáiban

Messze esik Gyimes azoktól a helyektől, ahol valamikor a magyarok szent királya, László harcolt, épített, járt. De a szelleme, a neve évszázadok óta jelen van a Hargita tájain. Hogy lehet az, hogy nincs még egy alakja a történelemnek, aki annyira jelen volna a tudatban, a lelkekben? Jelen van a legendákban, Szépvíz elnevezésében, a szépvízi búcsún; a Gyimest Csíktól elválasztó Széphavas tetején kápolna nyomai őrzik Szent László emlékét, a kápolna melletti kúpös kút nagy lapos kövén az itt élők szerint ma is látszik Szent László lovának a nyoma. Szent László emléke, legendája jelen van a székelyderzsi templom freskóján, amint a kun vitézt legyőzi. Megtaláljuk alakját Bögözben és Csíkban sok falfestményen.

A történelemből tudjuk, hogy kb. 1040 és 1095 között élt, 1077-től 1095-ig uralkodott. A hagyományok szerint sok látomása volt, a nagyváradi sírjához számos csodát fűzött a néphit. Ilyen csoda pl. amikor halála után vagy 200 évvel a székelyeket vezette győzelemre a betörő tatárok ellen. A tatárok szerint őket nem a székelyek, hanem Szent László győzte le. Nos, állítólag a templomőr ebben az időben azt észlelte, hogy a Szent László koporsója hiányzott a nagyváradi templomból. Tettei, legendái alapján a katolikus egyház 1192-ben szentté avatta László királyt. 1992-ben ünnepeltük tehát szentté avatásának 800. évfordulóját. Legendákból legendák születtek. Ismert dolog, hogy más vidékeken is mondák élnek nagy embereinkről, így Szent Lászlóról is. Az olyan nagy neveket, mint Szent István, Mátyás király, Petőfi Sándor nem lehet holtuk után „egy sírba” elzárni. Szépen válaszolt valamikor egy megkérdező, hogy miért is keresik Petőfi sírját valahol Oroszországban, ha már egyszer a Hargita tövénél közös sírba tették. A válasz az volt, hogy egy ilyen nagy ember számára nem elég egy sír, nem fér bele egy sírba. Ők ott járnak, nőnek, apadnak, újrászületnek, ahol magyar él. Azért jöhetett 200 évvel halála után a Székelyföldre Szent László, mert nagy szükség volt itt a kardjára. Ha a történelem mostoha, a nagyjainkat hívjuk imáinkban, legendáinkban segítségül. Szent László soha nem járt Gyimesben, mégis Szent László, a magyarok királya mindig jelen van Gyimesben.

A következőkben közreadok — minden összehasonlító magyarázat szándéka nélkül — néhány legendát, visszaemlékezést saját 1992-es gyűjteményemből, valamint néhányat a korán elhunyt Salamon Anikó 1970-es gyűjtéseiből.

Ezek tartalmazznak közös elemeket a magyar területeken, főleg Erdélyben megtalálható legendákkal (pl. csodatevések, vízfakasztás, szakadék menti meg az ellenségtől stb.), de konkrét helyi nevekhez is kapcsolódnak (pl. Csíkszépvíz, Szellő, Pogányhavas, Széphavas, Balla stb.). Sőt, az akkori nyomokat ma is itt helyben látni vélik. Például Szent László lovának a nyoma a küpüs kúti nagy, lapos kővön. Itt találkozunk egy olyan elemmel, motívummal, ami a helyi hiedelem szerint más témájú mondákban is jelen van: „amikor a kő lágy volt”.

Szent Lászlót a mondák felruhazzák csodás, mesebeli, természetfölötti tulajdonságokkal, de mindig jelen vannak az emberi jellemvonások is. A legendák szerint Szent László egy hús-vér ember, akinek húséges felesége, fiai vannak, akit a szomszédok „ügyes embernek” tartanak, aki csak úgy „béles” a földszintes háza ablakán, ahol vacsorázik a családjá, éppen az itt jellegzetes, levesbe aprított kenyeret eszik.

Az már érthető, hogy a mondákat ízes, helyi nyelvezetben mondják el, használva a helyi nyelvjárás sajátos szavait, kifejezéseit, mint: asszonta — azt mondta, asszon — asszony, bitkó — kerek hegycsúcs, bocsú — búcsú, csutak — kivágott fa tuskója, esszepásztotta — összetaláltatta, kivette — kidobta, küpü — kivájt ósdi fatuskó, növelte — nevelte, maga — ön, met — mert, megszorították — körülfojták, tángyér — tányér, vót — volt.

De olvassuk, hallgassuk ezeket a legendákat: Tankó József (Jáni) 76 éves: „Itt künn a hegyen, ne, innet es láccik Széphavas tetejin Szent Lászlókor bócsú van.

Rég-rég, mikor még nem vót országút Gyimes és Csík között, akkor amikor a gyimesiek a pünkösdi bócsúról a kereszttekkel itt jöttek ki, nem a mostani úton. A csíkiak szembejöttek szintén kereszttekkel, s itt találkoztak. Még jól emlékszem 22-ben (1922) jó két méter magas vót a kápóna, vaj templom romja, met itt e hegyen egy kápóna vót Szent László tiszteletére. Régebb es s most megint itt minden esztendőben bócsú van. Jönnek a csíkiak, a gyimesvölgyiek, s itt találkoznak. Met tuggya, a gyimesiek nagy része Csíkból húzódtott ide a vögybe. Na s ahogy mondtam, ott a templom mellett van egy küpüs kút, egy csutakba ásták s ott van egy lapos kő s abban látszik Szent László lovának a lábnyoma. Ő rég-rég itt járt, kiverte a pogányokat. Egy havast így es hívnak, hogy Pogányhavas, ahol a kút van úgy hívják, hogy Rompács észka. Én es sokszor láttam a nyomot. Úgy tudom, hogy amikor a templom a hegy tetején, ott a bitkón tönkrement, a harangját a vacsárcsi iskolába vitték, s az oltárt a szépvízi örménytemplomba, a keresztet pedig, amit úgy faragtak vót kőből, beépítették egy ház alá.”

Ambrus Fülöp Hosszú 84 éves (1992): „Ciherek pataka fejét künn a tetőn úgy hívják, hogy Pogányhavas es úgy látszik, ott garázdálkodtak, laktak a pogányok. Szent László zaklatta a pogányokat vaj harminc esztendőn keresztül, Szépvíz es tőle kapta a nevit, met egyszer fáradtan ment hazafelé s a lovának azt monda ott Szépvíz mellett: igyál ebből a szép vízből. Így maradt a neve Szépvíz. Szent László az ők bócsús védőszentjik, ott minden esztendőben bócsú van.”

„Még gyermekkoromban hallottam, hogy mesélték Szent Lászlóról, hogy 30 esztendőn keresztül zaklatta a pogányokat. Annyi ideig vót távol a családjától. Amikor elment, a felesége állapotos vót. Az Isten kitüntette Lászlót, vótak látomásai, szent vót.

Mikor visszajött húshagyó vasárnap este, békukucskált az ablakon, hát a felesége vacsorázik két emberrel.

— Mit szólsz lovam, bélőjek-e?

— Ne lőj — monda a ló. — Hagyd az esti haragodat reggelre.

Nem lőtt bé. A szomszédba tutta meg, hogy azok az ő fiai. Reggel bémutatkozott, nagy vót az öröm, összeölelkeztek, s László azt monda: Istenem bárcsak két napot éljek, csak jó, hogy ezt megértem. Annyit élt, de boldogan halt meg.” Ez a változat a Salamon Anikó gyűjteményében már-már novellává érlelődik: „Szent László királyról csak azt tudom, hogy mikor a pogányokat elűzte, akkor a 30 éves háborúba ment el. Akkor elment a háborúba, de először a pogányokat mikor elűzte, akkor a felesége állapotba maradt s ő nem tudott róla s elment. De előbb a jegygyűrűjét kétfelé törte, a feleséginek hagyta felit s ő elvitte a másik felit. A ő jegykendőjét elhasította, felit hagyta a feleséginek, s ő elvitte a másik felit. Hát má aszonták, hogy Szent László király elmúlt, elveszett, met semmi hírt nem tuttak róla. Hát a feleséginek született két ikre, szóval két fiúgyermeke, azokat ő felnövelte s kiiskoláztatta. Azok kitanultak papnak mind a kettő, s akkori üdőben úgy vót, hogy nem vót húshagyó kedd, csak húshagyó vasárnap. Akkor Szent László király az Anyaszentegyházat megkérte, amikor oda

vót 30 esztendeig, hogy tegyék húshagyatot keddre, hogy ő érjen haza a feleségéhez. Hát amikor jött a lovával, a lova olyan féltatos vót, s ablakon bénezett s a felesége két úr közt az asztal mellett vacsorázott. Akkor ő bé akart lőni az ablakon, hogy lője meg őket. A lovától azt kérdezte, hogy bélőhet-e, azokat meglője-e, akkor a lova a lábával megkapálta a földet, hogy ne! A fejit megrázta, hogy: ne! Ő akkor bément a szomszédba. Erőst szakállas vót, persze mióta nem tudott tisztálkodni. Bément s kérdi:

— Itt ebbe a szomszédba ki lakott valamikor?

Azok azt mondták:

— Ott egy ügyes ember, Szent László királynak hitták, de ő már rég elhalt, 30 éve, hogy elment a háborúba. Ő már rég, hogy nincsen.

— S hát ki van ott? S aszonta:

— A felesége, s a feleséginek két gyermeke van. S mindkettőt papnak taníttatta, s most azokkal vacsorázik.

Amikor visszament, békérezett a házvezetőnőtől s azt kérdezte, hogy: Ki lakik itt? S mondta:

— Itt Szent László király lakott, de ő már rég elveszett, hanem a felesége van, azok esznek, vacsoráznak a szobában.

Hát valamilyen ulyan étel vót, hogy kenyeret aprítottak a tányérba, úgy tették rea a levest.

Azt kérdezte a házvezetőnőtől, hogy ő segíthet-e egy kicsit s azt mondta a házvezetőnő — így szembenézett vele, ügyes embernek látta — ő nem bánja, ha segít es. Akkor elvette a tányért s ő es a kenyeret aprította belé s bévitte a házvezetőnő s letette a tányért az asszony elejibe. Mikor kifogyott belőle, akkor a félgyűrű megmaradt a tányér fenekibe, met beléopta vót Szent László.

— Ki van itt?

— Itt egy ügyes ember.

— Küldje bé — asszongya —, hogy lássuk, milyen? Ki az az ügyes ember?

Akkor béküldte s nem mondta meg Szent László király az ő nevit, hanem azt kérdezte az asszony, hogy:

— Maga mit keres itt, s mit kaptam én a tányér fenekin. Milyen fél gyűrűt?

S akkor azt mondta Szent László király:

— Vedd csak elő magad a társát!

Akkor elővette az asszony a társát s esszepászították.

— Na most látod-e, hogy ki az?

S akkor elővette Szent László a fél zsebkendőt es, s aszonta, vedd elé a társát. S az asszon elévette a társát s így üsmerkedtek meg, hogy csakugyan 30 éve, hogy nem találkoztak s most egyik a másikat megkapták. S akkor az asszon bévallotta, hogy ő ugyanes állapotos maradott s ezt a két fiát azután növelte, s mindkettőt papnak taníttatta. S így Szent László, ki hálát adott a Mindenható Istennek, hogy bé nem lőtt az ablakon, hogy a két pap fiai megmaradott. Azóta van húshagyó kedd, addig csak húshagyó vasárnap vót.”

Íme más három helyi monda, amelyeket Salamon Anikó gyűjtött, de az öregebb adatközlők ma is mindnyájan ismerték azokat ilyen vagy olyan formában:

1. „Szent László innet származott, Erdélyből fel Magyarországra. Szent Lászlót egy kősziklának szorították meg s egy kővel verték úgy meg hogy. Nem tudták másképp levenni. Akkor Vásárhelyen túl egy-egy kősziklának nekiszorították s addig lötték vót, hogy a nyilak egy kősziklába befűrtak, de Szent Lászlót nem tudták megfogni. S akkor a csapatja előjött, Szent Lászlónak a csapatja. Összegyűltek, aztán onné a kősziklából vették vót ki Szent Lászlót. Aztán úgy ment fel Szent László Magyarországra. Ott van egy olyan hely, hogy Szent László forrása. Ő eresztette meg a forrást. A csapatja hullott el víz nélkül s akkor Szent László imádkozott s víz ütötte fel magát. S aztán így maradt ő szent.”

2. „Szent Lászlónak olyan lova vót, hogy tátos vót. Olyan vót, hogy egyik hegyről ő megszökte magát és zsupp a másikra. Szent Lászlót aztán innet felhajtották egészen Vásárhelyig. Vásárhelyt, ha jártak, Szent László hasadékját látták-e? (Ez a Tordai hasadék!). Megvan. Megvan a sülyyedés. Úgy lett, hogy ott megszorították vót Szent Lászlót a pogányok, epe érték utol, akkor megszöktette a lovát, majdnem repült s utána főd meghasadt s beléestek a pogányok, s azt a mai napig úgy hívják, hogy Szent László suvadása.”

3. „Szent László királyról csak azt tudom, hogy mikor a pogányokat elűzte, akkor a 30 éves háborúba ment. Akkor elment a háborúba, de először a pogányokat mikor elűzte, akkor a felesége állapotba maradt.”

Ez a változat hasonlít a már elmesélt változathoz, éppen csak az elmesélő teszi azt színesebbé.

Ha megfigyeltük, a mesék erősen kapcsolódnak a vélt valósághoz, a gyimesiek még mintha ma is látnák ezeket a nyomokat, persze itt már csak lelki nyomokról van szó. Egy sokat sanyargatott népcsoport, a gyimesi csángók lelkében maradtak, mint igaz gyöngyszemek, évszázadokon át. Jó az, hogy vezérek jönnek-mennek, de a nép az ő lelkivilágával marad. S mindig tudja, ki az ő hőse, s tudni fogja, mit érdemes megőrizni, élesztgetni.

1992. III. évf., 4. szám

Nagy Gáspár

Utazás (III)

Pár órára mindig „leejtett” Isten Detroitban
 hol angyalpuhán hol meg mintha lépcsőn bukdácsolnánk alá
 már tétje sem volt a kapuk közötti bolyongásnak
 mert egy menetrendszerűen késésben lévő Northwest-járat
 aztán mindig fölcsípett csőrébe vett s elszállt velem

aztán visszazállt letett időt adott
rutinos berepülőnek hittem már magam óceán és óceán
között nemegyszer villámpírban sistergő zivatart
fúrtunk át akárha idegen bolygóról jött szörnyek
támadtak volna ránk a legvakítóbb technikákkal
a Miami és a Chicago közeli háborúságot valóságos
égi pokol kifejezéssel illettem amikor a megváltó
földetérés után már a betonon süvítettünk
de én a mellettem ülő feketék arcát is sápadt-fehérnek
láttam s ők meg tán engem elgyötört szürkének feketének
a csúcsbukdácslást a San Juan Airlines minigépe követte
el velem Seattle és a gyönyörű Vancouver között
a tengeröblök fölötti kanyarokban hátra-hátranéztem
a két nyugodt apácára sötétkék rózsafüzérük madárként
röpködött a parányi kalitkában
a legszebb leszállásnak a San Francisco-it szavaztam
ahogy az öböl hídjait szárnyukkal és a naplemente
utolsó fénycsóvaival végigsúroltuk így tisztelegve
a szerelmes városnak ahonnan egy hajnal ragadt el
egy gyönyörű szeptemberi hajnal mert mennem kellett
délekeletre a karibi viharok elé de itt is vagy csak
itt igazán szíved alatt morajlott már a föld szemeddel
mondtdad ne félj csak menekülj innen messzire de én
maradni halni akartam volna a megjósolt földingásban.

1992. III. évf., 1-2-3. szám

Gyárfás Endre

Hosszú útnak pora

(Regényrészlet)

A szőlősgazda hordóval, a takács rőffel, az útépítő mérfölddel méri munkája eredményét. Én könyvekkel mérhetem, és tudom, szerencsésebb vagyok, mint a tanító, a pap, a politikus. Emberek tudatlansága, gyülekezetek hitetlensége, országok romlása vajon nem fogyhatatlan forrása-e a szégyenkezésnek, olyan forrás, melyből inni kényszerülünk?

Tanításra, hiterősítésre, országteremtésre vállalkozni? — nem csak szorgalom kell ehhez, nem csak nyugtalanság. Nem elég a jóakarát sem, a bizakodás sem. Mi kell még?

Erő.

De miféle erő? Honnét gyűjtsük magunkba, hacsak Isten nem csöppentifecskendezi belénk egy napkelte sebző pillanatában?!

Gondviselő Atyánk talán nem is azon a hajnali napkorongon át lövelli belénk a tetterőt. Az otthoni föld pórusaiból leheli föl, és várja, elvárja — megköveteli! —, hogy lélegzetünkkel beszipantsuk. Fűzbokor ölelésű folyókból páráltatja felénk, magunk nevelte-pásztorolta, gyerekkori rétjeink hízlalta jószág húsával, szülein plántálta szőlő borával kínálja testüknek.

Itt az idő az indulásra, nagyságos fejedelmünk, vezérlő csillagunk, ti is tudjátok, rodostói barátaim, Mikes úr, Horváth úr, Sibrik úr, Csáki úr s ti a többiek. Az otthoniak, a hazagyülekezők, a bujdosás odvaiból-kútjaiból előmerészkedők valamennyien miránk várnak. Őket már eltöltötte az az erő — igen! gondoljátok a békési rebellis parasztokra, a Péro vitézeire, az alföldi hajdúkra, a bácskai zászlóbontogatókra, a székely ifjakra — s az idősekre is, a kipróbáltakra, gondoljatok András bátyámra, fiaira, unokáira, a hűgaim gyermekeire, Enyed, Patlak, Debrecen diákjaira s a vándorló, de vissza-visszatérő, kemény öklű mesterlegényekkel!

Már csak a csillag kell följük, a vezérlő, hogy a lehajtott fők felszegüljenek, a gyulladt szemek tisztuljanak.

Hátrálnom kellene, tűnődött Ibrahim a cédrusfa előtt, de hát mikor cselekedtem én így, ahogy kellene, ahogy kellett volna? Nem öltem, amikor ölni kellett, nem szöktem, amikor szökni kellett, nem hittem, amikor hinni kellett, nem hánytam el kaftánom-turbánom, mikor már-már belefőttem, nem keltem át a széles Dunán, amikor lehetett volna, nem tudtam a családomért családot áldozni, vitorláért párnahuzatot, jövőért jelen időt.

Egy síremlék, egy vagy két tucat könyv, egy újra- meg újraindítható műhely — ez marad utánam, ha szólít az úr. Síremlékeimet odaadnám egyetlen kőért, amit hazai iskola fundamentumába rakhattam volna, fóliánsaimat egyetlen könyvért, amit anyanyelvemen írhattam-nyomhattam volna, műhelyemet egy hajlékért, amit otthonnak hihettem volna.

Lement a nap. Sötétült az ég, sötétült a tenger, és amint felnézett Ibrahim, látta, hogy sötét tenyerekkel nyúl föléje — áldást akar osztani? — a magát papnak képzelő cédrus.

Kiáltozásokat hallott a magasból, közeledő, majd északnak távolodó rikoltásokat. Tavasz van, gondolta megbékélve, a hosszú, portalan úton hazatartanak és hazatalálnak végre a vadludak.

1991. II. évf., 3. szám

Fábián Imre

Ki tetőtől talpig

ki tetőtől talpig madárnak van öltözve nem madár
éneke amit énekel nem ének
mégis ő ül a fán
a legmagasabb ágon
a fán ami valójában nem fa csak fának van öltözve
és hozzá igazodik minden
leveleknek beöltöztetett levelek
kicsiknek és nagyoknak beöltöztetett kicsik és nagyok
fatörzsek bokrok bogyók
egy egész nagy kerek erdő
tökéletes kerek erdő
amiben csak a madár szárnyalását nem lehet utánozni

1990. I. évf., 4-5. szám

Murádin László

A Homoród mentén...

I.

A legtöbb embert nagyon érdekli falujának neve. Tudni szeretné, milyen régi a falu, mikori a falunév első írásos előfordulása, a név eredete, a névadás módja stb. Az alábbiakban a Homoródmente településneveinek vizsgálatával ezt az érdeklődést óhajtjuk kielégíteni.

A tájat, a táj tagolódását a Hargitából eredő s az Oltba ömlő folyó, a Homoród, ennek két ága, a Kis- és Nagy-Homoród határozza meg. Ha a folyó két völgyében meghúzódó falvak neveit akarjuk vizsgálni, akkor tanácsos nem a forrástól, hanem a folyó torkolatától kiindulnunk. Ez a megközelítési mód már csak azért is természetes, mert az a népréteg, mely a folyónevet adja, a völgyet a torkolattól a forrás felé haladva veszi birtokba. Így van ez nemcsak a Homoród, hanem Erdély nagyobb folyóinak, a Szamos, a Körös és a Küküllő esetében is. A Szamos két ágának forrásvidéke például több száz kilométerre esik egymástól, s elképzelhetetlen, hogy e két forrásvidéken, egymásról mit sem tudva, a lakosság a folyót egyformán a Szamos névvel illesse. Az viszont természetes, hogy a Tiszába ömlő folyó a torkolat vidékén a Szamos nevet kapja, s a folyó völgyének bir-

---

---

tokába vételével egyidőben a folyással szembe, felfelé haladva a névadó népcsoport a Désnél két ágra nyíló folyót tapasztalati úton Kis- és Nagy-Szamos néven nevezze meg, a továbbiakban pedig a Gyalunál megint két ágra bomló, itt már csak Szamosként emlegetett Kis-Szamos, ugyancsak tapasztalati úton, Meleg- és Hideg-Szamosként különítse el. Csakis ott, ahol valamely folyóág egymásba ömlik, ott lehet megállapítani, hogy az egyik ág kicsi, a másik ág nagy, hogy az egyik ágának a vize sebes (Sebes-Körös), a másik ágának a vize sötét, (azaz Fekete-Körös), a harmadik világos, azaz fehér (Fehér-Körös). Nem volt ez másként a Homoród esetében sem. A folyó nevét viselő Homoród falunál a folyó két ága egyesül, s a völgyeket a folyó irányával szembe benépesítő lakosság itt tapasztalja, hogy az egyik ág keskenyebb, kisebb, a másik ág szélesebb, nagyobb, és így kapja a két ág a Kis- és Nagy-Homoród nevet, amelyet azután feljebb, a szemléleti alap megszüntével, mindkét esetben pusztán Homoródként emleget.

Hogy a két völgy birtokba vétele torkolattól a forrásvidék irányába történt, azt a településtörténet is igazolja.

Ismeretes, hogy a székelység eredetibb lakóhelye a gyepűk védelmében előbb Biharban, lásd a Székelyhíd, Székelytelek helységneveket, majd a Királyföldön, még a szászok betelepülése előtt, a mai Szászföld területén volt. Eredeti lakóhelyükről, és arról, hogy hogyan és mikor kerültek a székelyek a mai lakóhelyükre — a régészet mellett — éppen a névtudomány ad felvilágosítást. A következő településtörténeti lépés az volt, hogy a bihari és a királyföldi székelység a határgyepűk áthelyezése után először a „belső” Székelyföldet, a Maros-, illetve a Telegdi-széket (a későbbi Udvarhelyszéket), majd a Sepsi-, Orbai-, Kézdi-, Csík- és Gyergyószéket, azaz a „külső” Székelyföldet is megszállta. A Királyföldről való átköltözésnek 1224 előtt kellett történnie. Az ekkor betelepülő „vendégek”, a szászok ugyanis átvették a székelyektől elhagyott terület helyneveinek nagy részét, illetőleg a székelység több esetben az eredeti lakóhely elnevezéseit magával vitte, s az új környezetben is alkalmazta. Elég megemlítenünk, hogy a *kézdi* székelység a mai *Szászkézsd* vidékről, az *orbai* székelység a mai *Szászorbó* vidékéről, a *sepsi* (sebesi) székelység pedig a Sebes folyó, *Szászsebes* vidékéről való. Az Oltba ömlő Hortobágy folyónevet megtaláljuk nemcsak a Szászföldön, hanem a Biharban is. Hasonló a helyzet a Homoród víznévvel. A székelyföldi Homoródnak szintén megvan a párhuzama Biharban és Szatmárban.

Maga a folyónév — *Homoród* — magyar közszóából alakult, magyar szemléleten alapuló névadás eredménye. A név a térszínformára utal, a folyómeder alakjával van kapcsolatban. A dombvonulattal szegélyezett folyómeder ugyanis homorú (a régi magyar nyelvben *homoró*), s a *Homoród* folyónév ennek a *homoró* melléknévnek -*d* képzős származéka. A -*d* képző a földrajzi nevekben igen gyakori (lásd *Bogárd*, *Borsod*, *Bükkösd*, *Diód*, *Érd*, *Erdőd*, *Füred*, *Galambod*, *Hollód*, *Kányád*, *Korond*, *Parajd* stb.). A folyónév első írásos előfordulása viszonylag kései, csupán 1421-ből való: *Humrud*.

A magyar névadásban igen gyakori, hogy a folyó vagy patak közelségében megtelepült falu felveszi a víz nevét. Következésképp az azonos nevű folyó és település közül rendszerint a víznév szokott elsődleges lenni. Így kapta a folyóról nevét a két folyó, a Kis- és a Nagy-Homoród összefolyásánál fekvő Homoród falu is, melynek neve a magyarból átvett szász alakjában fordul elő elsőként egy 1488-ból való írásos emlékből: *Homoroden*. A falu ekkor már szász település, mint ahogy a későbbiekben szintén szász falu a két folyóág alsó folyásának első két települése is: *Mirkvásár* és *Kaca*. Nem véletlenül, ugyanis e két falutól északra keletnyugati irányba húzódik a Szászföld és Székelyföld határvonala. Úgy tűnhet, a *Mirkvásár* helységneve a már 1138-ban felbukkanó *Mirk* és a „vásárjogú település” jelentésű *vásár* közszó kapcsolatából alakult. Ám a falunév kései, csak 1733-ból való előfordulása ezt az alakulásmódot kétségessé teszi. E falunak a szász neve mind a magyartól, mind a magyarból átvett *Mircheasa* névtől független: *Streitfort*. Ennek a szász névnek bukkan fel elsőként egy 1448-ból való oklevélben a szász *Stritkfort* változata: a névnek tulajdonképpeni értelme: „olyan gázló, amely miatt pörlekedés van”. A már említett másik, későbbiekben szintén szász település, *Kaca* (1575: *Kaczsa*) neve azzal van összefüggésben, hogy az Árpád-korban a falu magyar lakosai vadmacskaprémme adóztak a királynék számára. Ez tükrözi a falunév korábbi, 1488-ból való szász okleveles adata is: *Katzendorf*, jelentése „Macskafalva”.

A továbbiakban haladjunk felfelé a Kis-Homoród mentén. Az első utunkba eső falu *Székelyzsombor*. A falu neve elsődlegesen csupán Zsombor, ezt mutatja az 1392-ből való első írásos adata is: *Sombor*. A helynév pusztaszemélynévből keletkezett magyar névadással. Tudnunk kell, hogy a pusztaszemélynév, tehát minden toldalék nélküli személynév mint helynév a magyarságnak ősi helynévadási módja, mely még a nomád időkből maradt fenn. Akkor ugyanis — ha valakit kerestek — a személy volt a fontos, nem a folyton változó hely. Ha valaki Zsombor háznépéhez tartozott, akkor Zsombor személye és az éppen akkori szálláshelye után kellett érdeklődni, mert a hozzá tartozó embereket is ott lehetett megtalálni, ahol ő éppen tartózkodott. Ekkor ugyanis még nem voltak helyhez kötött, állandó jellegű, csak mozgó települések. Amikor azután királyi vagy fejedelmi parancsra ezek a mozgó települések helyhez kötődtek, ezt az állandó telepet is a nemzetség fejéről nevezték el. A pusztaszemélynévi alak mint helynév Közép- és Kelet-Európában magyar nyelvi sajátosság (a románban pl. a személynév mindig *-ești* vagy *-eni* toldalékot kap: *Bogdănești*, *Păuleni*), mely akkor is magyar névadásról tanúskodik, ha a magyar személynév nem magyar eredetű. Esetünkben, a Zsombor településnév esetében ugyanez a helyzet. A *Zsombor* — mint már említettük — pusztaszemélynévből ősi magyar névadással keletkezett magyar helynév, még akkor is, ha a *Zsombor* személynév szláv eredetű, egy „bölény” jelentésű szláv szó átvétele. A Zsombor személynévből több településnév is keletkezett. Országos vonatkozásban meg kellett tehát különböztetni őket. A Zsomborok így kaptak a falu nemzetiségére utaló előtagot, s lett belőlük *Magyarzsombor*, *Székelyzsombor*,

Szászszombor. Van, amikor a megkülönböztető előtag népi eredetű, de van, amikor — mint *Székelyszombor* esetében is — a helységnév-rendezés kapcsán 1905-ben hivatalosan kapta a Székely- előtagot.

Székelyszombor és Oklánd között találjuk *Homoródújfalú*-t. Az „újfalú” nyilvánvalóan kirajzás útján keletkezett. De hogy ez mennyire régen volt, mennyire nem új ez a falu, azt jól mutatja a falunév első írásos nyoma, az *Wijfalw*, mely már 1481-ből adatható. Oklánddal már más a helyzet, érdekes, hogy e falunév első írásos előfordulása Homoródújfaluénál több mint egy jó fél évszázaddal későbbi: 1546-ból való: *Akland*. Az *Oklánd* helységnév magyarázata eléggé bizonytalan. Talán az Ágnes személynév német változatából alakult, s a régi magyar Ágnes személynévnek *Áglent*, *Áglonth* alakja rejlik benne. Felbukkan a folyóra utaló *Homoród-Oklánd* névváltozata is. Minthogy azonban a magyar nyelvterületen csak ez az egyetlen *Oklánd* nevű falu, e század elején a helységnév-rendezésre alakított bizottság a *Homoród*-előtagot eltörölte.

A következő falu *Homoródkarácsonyfalva*: neve egy újabb névtípust képvisel. A XIII. század elejétől kezdve tömegesen jelennek meg a -laka, -telke, -háza, -hida (hídja), -kuta (kútja), -fája utótagú helynevek, amelyekben az előtag a birtokos neve volt. A legnépesebb csoport ebben a típusban a -falva végű helyneveké. Esetünkben is az elsődleges Karácsonfalva településnév a birtokosra utaló *Karácson* személynév és a birtoklást kifejező *-falva* összetétele. A név 1332-ben a pápai tizedjegyzékben bukkan fel latin formában: *villa Karasun*, de 1453-ban magyar formában is: *Karachonfalva*. A folyóra utaló megkülönböztető jelző írásos nyoma 1857-ből való: *Homoród-Karácsonfalva*. A ma is élő nyelvjárási formát 1857-ben jegyezték fel: *Homoród-Karácsonfalva*.

Szintén más névtípust képvisel a szomszédos *Homoródmás*. Az 1332–37-ből való pápai tizedjegyzékben még megkülönböztető jelző nélküli: *Almas*. E névtípus alapja a növénytakaró. A Homoródba ömlő helyi patak partja és környéke (vad) almafákkal benőtt hely lehetett, s mind a patak, mind a település így kapta az *Almás* nevet. Minthogy több Almás nevű falu is keletkezett, 1712-ben már feltűnik a folyóra utaló teljesebb *Homoród-Almás* név.

Homoródmástól északra eső szomszédos falu *Lövete*. Neve azonos típusba tartozik a *Zsombor* helységnévvel. A *Lövete* településnév is pusztaszemélynévből keletkezett, s az alapjául szolgáló személynév szintén szláv eredetű. Ilyen személynéveket találunk a csehben és a lengyelben is. Első írásos adatai: 1332–37: *Lueche* (olv. *Luethe*), 1567: *Leówete*. Ugorjuk át a Szentkeresztbánya nevű bányatelepet, s vegyük szemügyre a hajdani — a gyér román településektől megült — két Oláhfalut. 1406-ból való a nagyobb település neve: *Oláhfalw*, 1567-ből a *Másik Oláfalw*. Mindhogy az előbbi templommal (szentegyházzal) rendelkezett, a falu a Szentegyházasoláhfalú nevet kapta (1590: *Zentegyházas-oláfalw*), szemben a szomszédos, de csak kápolnával rendelkező *Kápolnásoláhfalúval* (1589: *kapolnásfalusiak*). E két falunevet azon az alapon, hogy lakossága idővel magyarrá lett, 1905-ben hivatali úton *Szentegyházasfalú*-ra, illetőleg *Kápolnásfalú*-ra rövidítették.

Egyes történeti munkák a falunévre idéznek egy „ville nostre Olachalis” adatot, de ez az adat egy 1301-re keltezett hamisítványból való, ezért a falunév első említéseként nem használható.

II.

Ezzel be is jártuk a Kis-Homoród völgyének falvait, betérhetünk a Nagy-Homoród völgyébe. Itt megint csak a folyó alsó völgyének folyásától felfelé haladva, a már említett Kaca után Homoróddarócot találjuk. Egyike a Homoród mente legkorábban említett településeinek (1224: Daraus). A Daróc helyneveknek igen érdekes az alakulásmódja. A régi magyar nyelvben azokat a vadászokat, akiknek a vadnyúzás, szíjhasítás és szarvlevevés volt a feladatuk, egy „nyúzó” jelentésű szláv eredetű szóval darócoknak nevezték. Külön társadalmi réteget alkottak: „de populus nostris, qui drawc uulgo dicuntur” — írja róluk egy 1261-ből való latin nyelvű kézirat. Tudnunk kell, hogy nyelvünkben a személyneveknek egy csoportja a hajdani ősi foglalkozásra utal. A halászból a Halász, a juhászból a Juhász, a vadászból a Vadász és több más foglalkozásból keletkezett az ún. foglalkozásnevek csoportja. A daróc foglalkozás szolgáltatta a Daróc személynevet, s ebből a pusztá személynévből keletkezett a Homoród menti Daróc falunév is. Minthogy több helységnevünk is volt (pl. Nádasdaróc, Királydaróc), a hivatalos helynévadás e század elején a Homoród menti Darócot Homoróddarócként rögzítette.

Homoróddaróc után a következő két falu, illetőleg falunév Homoródjánosfalva és Városfalva. Mindkettő a birtoklásra utaló -falv utótagú nevek csoportjába tartozik. Az előbbiben ma is nyilvánvaló, hogy a birtokos egy bizonyos János nevű volt, s ez szolgáltatta az akkoriban még megkülönböztető jelző nélküli Jánosfalva (1448: Janosfalwa) nevet, de 1760-ban feltűnik már a megkülönböztető Homoród-Jánosfalva névváltozat is. A Városfalva (1566: Warosfalwa) név előtagjának semmi köze a város közszóhoz, a falunév a Város személynév és a -falva kapcsolatából keletkezett.

A továbbiakban, a völgyben felfelé haladva, a településnevek között egy újabb névtípusra bukkanunk. A XII. század végétől, de különösen a XIII–XIV. században divatba jött nálunk is a falvakat a templom védőszentjéről elnevezni. Ilyen név Homoródszentpéter, Homoródszentpál, s kissé távolabb — Recsenyédet átugorva — ilyen név Homoródszentmárton is. Homoródszentpéter első írásos adata kései ugyan (1567: Zent Peter), de a másik két falunak a neve már a pápai tizedjegyzékben feltűnik, mindkettő latin formában (1332–37: de Sancto Martino; de Sancto Paulo). E névtípus a magyar névadásban igen gyakori, a magyar nyelvterületen Szentmárton nevű faluból 56, Szentpéterből 34, Szentpálból 15 fordul elő. Emiatt a Homoród- megkülönböztető jelző megjelenése elkerülhetetlen volt (1760–62: Homoród Szent Péter; 1709: Homoród Szent Pál; 1590: Homoród-Szentmárton).

Ne feledkezzünk meg a Homoródszentmárton és Homoródszentpál között fekvő furcsa nevű Recsenyédrről sem. Első írásos előfordulása 1487-ből való: Rechenijed. Valószínű, hogy a név egy „halom, emelkedés” jelentésű szláv szó származéka, mely szó mint helynév a magyarban a már említett -d helynévképzővel egészült ki.

Közvetlenül a Homoród partján települt falvak között még kettőt kell említenünk, Abásfalvát és Homoródkeményfalvát. Írásos előfordulásuk viszonylag kései, 1566: Abásfalva; 1576: Kemenifalva. Mindkettő az előbbieken már tárgyalt személynév + falva névtípusba tartozik. Az Abásfalva név előtagjában az Aba személynév -s(t) képzős származékát, a Keményfalva előtagjában a Kemény személynévet találjuk. Ez utóbbit el kellett különíteni például Küküllőkeményfalvától, s így kapta a név a Homoród- megkülönböztető jelzőt (1760–62: *Homoród Keményfalva*).

A Nagy-Homoród völgye elég széles, s a folyóba ömlő patakok mentén is településeket találunk. Ilyen falu *Székelydália*. A falunév elsődlegesen csak *Dália* (1332–37: Dalya), csak később lett *Székelydália* (1760–62: *Székelydália*). A Székely- előtag a lakosság nemzetiségére utal (lásd *Oláhdália*, *Szászdália*). A Dália helynév szláv eredetű, a birtokos szláv Dalja átvétele, a név tulajdonképpen jelentése: „egy Dal nevű emberé, Dalé”.

A patak völgyekben még három, puszta személynévből magyar névadással keletkezett településnevet találunk. Ilyen *Ége* (1567: Ege), *Bágy* (1557: Bagij) és *Kénos* (1567: Kenos). Mint személynév az Ége is, a Bágy is kimutatható az 1208–1235 között íródott Váradi Regestrumban. A kínos közszóból keletkező Kynus személynévet is ki tudunk mutatni már 1211-ből. A név é-ző Kénos alakja székely nyelvjárási sajátosság.

A *Bágy* és *Kénos* között fekvő *Lókod* (1505: Lokud) falu neve már kétféleképpen is magyarázható. Lehet, hogy a „völgy, szoros, lapályos erdőség” jelentésű székely lok tájszó -d képzős származéka (lásd Gyimesfelsőlók), de lehet puszta személynév is, hiszen a régi magyar személynévek között 1211-ből kimutatható a Locud személynév is.

A *Gyepes* (1566: Gyepes) falunév mint névtípus hasonlít a már tárgyalt Almás helynévhez. A név a „pázsit” jelentésű gyep szónak -s képzős származékából való, és dús gyepvel benőtt helyre utal.

Utoljára maradt *Homoródremete* (1601: Remethe Homorod; 1854: Homorod-Remete). A Remete helynév a személynévként is előforduló remete közszóból keletkezett.

1994. V. évf., 4-5-6. szám, 1996. VII. évf., 1-2-3-4. szám

Beke Sándor

Gondviselőm

Köszönöm Néked,
azt az egyszerű
esti imát,
amit eszembe juttattál,
köszönöm Néked,
Uram,
ezt a fennkölt ébrenléetet,
a meghitt beszélgetést
köztem és Közted,
köszönöm az utat,
melyen találkozhattam
Veled,
a fényt is köszönöm,
Istenem,
fohászom fölött
a csillag-aurát,
melyet Te adtál nekem
mindörökre...

1998. IX. évf., 1-2-3-4. szám

Vofkori György

Székely gőzös:

Héjjasfalva—Székelyudvarhely 1888

Székelyudvarhely gazdasági-társadalmi életében oly fontos szerepet betöltő vasútvonatról keveset tudunk, bár jótékony hatását számos területen érezte. Megépítése nálunk is a közlekedés forradalmát jelentette, ami olcsóbb és gyorsabb lett, a távolságok lerövidültek, az élet megélné vált. A vasút hozzájárult a vidék ipari fejlődéséhez, fellendítette városunkban és környékén a fakereskedelmet, tartós hatást gyakorolt az egész gazdaság fejlődésére. Megépülése az emberi közösségek életében is jelentős módosulást hozott, megszüntette a települések zárt-ságát, elősegítette a kultúra térhódítását.

A vasútépítés a múlt század hetvenes éveiben még igen lassan araszolgatott felénk, ugyanis 1873-ban Nagyvárad—Kolozsvár—Brassó fővonal átadása után, még 15 évnek kellett eltelnie, hogy a főtrözsből egy új ág nőjön ki és a technikai csoda, a gőzmozdony megérkezzen Székelyudvarhelyre is.

A Héjjasfalva—Székelyudvarhely szárnyvonal építéséről legpontosabb adataink Daniel Gábortól származnak, aki „Udvarhelyszéki változások 1861-évtől 1898-ig” című munkájában részletesen beszámol az eseményekről.

Az udvarhelyi vasútvonal építése magánvállalkozás volt, a megye vezetői közvetlenül részt vettek megvalósításában. A terv végrehajtására, a pénzügyi alap megteremtésére Vasúti Részvénytársaságot alapítottak, amelynek alakuló gyűlése 1886. január 23-án volt a Megyeházán. Megválasztottak egy tíz tagból álló igazgatóságot, élére Daniel Gábor elnök, Török Albert ügyvezető elnök és Ugron Gábor alelnök került. A részvénytársaság képviselői, Ugron Gábor és ifjú Daniel Gábor 1886. április 12-én Budapesten szerződést kötöttek Kutlány János vállalkozóval az építkezés kivitelezésére. A szerződést december 21-én kiegészítették egy jótállási egyezséggel, amelyben a fővárosi Kramer cég felvállalta Kutlányáért a kezességet az építkezés befejezésére és átadására.

A pénzügyi fedezet előteremtése — a több mint egymillió forint értékű vállalkozáshoz — komoly feladat elé állította a részvénytársaságot. Ügyes szervezéssel a megyének sikerült 200.000 forint kölcsönt törlesztésre felvenni, ugyanannyi kölcsönt a postai szállításért (évi 20.000 forint törlesztésre), felhasználták a közmunka alapot, törzsrészvényeket bocsájtottak ki egyének és a falvak számára, még a Megyei Takarékpénztár 50.000 forintját is „beépítették”. Az összehozott érték a társulat folyamatos fizetőképességét biztosította.

A terepviszonyok meghatározóak voltak a pálya helyének kijelölésében. Ezt a szakemberek az érdekelt települések lakóival egyetértésben végezték el. Komolyabb gondot csupán az indóház, a vasútállomás elhelyezése jelentette. E kérdésben két javaslat merült fel: az egyik a várostól Nyugatra, a Botos utca (ma Kossuth u.) alsó végével szemben, a Küküllőn túl, az egykori Kollégium-kertbe, a másik a várostól Keletre, Felső-Siménfalva területére szerette volna.

A miniszteri szakértők az utóbbi javaslatot fogadták el, mivel a vasútvonalnak Csíkszeredába történő meghosszabbítását tervezték. Kivitelezése külön munkálatokat igényelt, ugyanis a Küküllő egyik ágát két km-es szakaszon el kellett terelni, ráadásul hidat építeni, területet kisajátítani és még magát a vasutat is meg kellett nyújtani. Így került sor a Küküllő egyik ágának lezárására, a valamikori sziget felszámolására. A régi meder vonalát a pálya mellett ma is megfigyelhetjük, a vas hídnál kezdődött és az egykori Gergely, majd Fernengel sósfürdővel szemben tért vissza a folyó fő ágába. (A megszüntetett Küküllő-ág alsó szakaszának helye ma is ingoványos, mocsaras.) A többletmunkálatok az építkezés költségeit mintegy 100.000 forinttal növelték.

A tervezés, az építési előkészületek és az anyagi feltételek számbavétele után megpróbáljuk követni az események zajlását, melyek érdekes képet nyújtanak az

---

---

akkori munkaszervezésről, az emberi kapcsolatokról, a mindennapi életről. A szemtanút, Daniel Gábort idézzük:

„Nagy ünneppé tette meg Sz. Udvarhelyt 1887 tavaszán az első kapavágás, melyet követett a Kutlány által (rendezett) népes és pazar bankett. De én ezeken gyomorbetegem miatt, ámbár Sz. Udvarhelyt voltam, nem vehettem részt. Folyt a munka. A sok munkás ellepte a vonalat, azonban a mi székelyeink, a földmunkához nem lévén hozzászokva, a versenyt nem állották ki az olaszokkal és a Szeged vidéki *cubikusok*-kal és nagy része a munkát abbahagyta. Így a mezőgazdaság hátrányt nem szenvedett a vasút építés által.”

Tehát az idegenből érkező, a földmunkában gyakorlott munkaerő építette nálunk a nagyon várt vaspályát, így székelyeink gazdaságukban a termést begyűjthették. Az építkezés egy megfeszített esztendő igényelt. A vállalkozásban résztvevők folyamatosan szállították a kavicsot és más jellegű építőanyagot. A talpfákat, valamint az áttereszekhez és hidakhoz szükséges cserefákat Ugron Gábor, mint alvállalkozó biztosította, aki megvásárolta a pálfalvi katolikus egyház csereerdjét, azt kitermeltette és a Kutlányával kötött megegyezés alapján — előre meghatározott egységáron — leszállította.

Mint minden nagyobb építkezésnél, az alapos előkészület és szervezés mellett is találkozunk nehézségekkel, hanyagsággal és emberi mulasztással. Mindezek késleltették a munkálatok időbeni befejezését. Krónikásunk így értékelte a tapasztaltakat:

„A vállalkozó keveset ülve személyesen Udvarhelyt emberei nem nagyon törődtek a munkálatokkal. Volt pedig elég mérnöke, pénztárnoka, titkára stb., kik a nagy fizetéseket Udvarhelyt, nyáron át pedig a homoródi fürdőn vígságokra költötték. A vállalkozó azt hívén, hogy emberei a legszorgalmasabbak, külföldi fürdőn töltötte nejeivel idejét. Aztán ősszel nyakra-főre kezdett dolgoztatni, rövid nap, drága napszám mellett. A felépítményeknél mész helyett cémenttel kellett dolgozni, nehogy a gyenge fagyok a meszet tönkre tegyék.”

A nehézségek ellenére a 36 km-es pálya 1888. március 15-re elkészült és e napon Segesvárról felkaptatott Székelyudvarhelyre az első személyvonat. Az indóház előtt népes közönség ünnepelte érkezését. Megjelentek a város vezetői, a Részvénytársaság képviselői, és jelen volt masinájával Ferenczy Lukács is, hogy megörökítse a történelmi pillanatot. Átadása óta több mint 102 év telt el és a mi „vicinálisunk” pontosan végzi feladatát, gyakorolja jótékony hatását a közjó javára.

1991. II. évf., 3. szám

Málnási Ferenc

**Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében
XXIV.**

**Anyanyelvoktatásunk a dualizmus korában,
a kiegyezéstől az Osztrák—Magyar Monarchia összeomlásáig
— 1867–1918 — az anyaország oktatási rendszerébe tagoltan**

III.

Erdély népessége

Anyanyelvoktatásunk kérdése természetesen ebben a társadalmi-politikai küzdelemben huszadrangú kérdés, de úgy gondolom, hogy a politikai-társadalmi be rendezések, -változások szerves része, hiszen a történelem során ritkán történt meg, hogy egy oktatási kérdést csupán oktatási szakemberek, pedagógusok döntenek el, ha szakemberek voltak is, az országgyűlés, a parlament ilyen vagy olyan pártjainak színeiben szónokoltak nem szakemberek is, hoztak törvényeket, döntöttek anyanyelvi kérdésekben is.

A tárgyalt korszakban vizsgáljuk meg Erdély népességének növekedését, mozgását, hiszen a népesség számának változása iskolaalapítással, -megszüntetéssel járt, nem csak anyanyelvoktatási problémák keletkezésével, azok megoldásával. 1850 és 1910 között az 58 ezer km² területen, amelyet e tájegység történeti határainak jelentéktelen módosításával az 1876. évi közigazgatási átrendezés alakított ki, Erdély népessége mintegy 40 %-kal, háromnegyed millió lélekkel gyarapodott. (...)

A magyarok számának növekedése jóval meghaladta a többi nemzetiség gyarapodását, arányszámuk 60 év alatt 26 %-ról 34 %-ra emelkedett. A magyarok természetes szaporodása lényegében nagyobb volt, mint a románoké és a németké. Erdélyből a *kivándorlás* nagyobb mértékű volt, mint Magyarországról, s a kivándorlók között a magyarok jóval erdélyi arányszámuk alatt, a németek és a

---

---

románok pedig afölött voltak képviselve. 1900 és 1914 között 210 ezer ember vándorolt ki Erdélyből az országhatárokon túlra (Amerikába, Romániába), közülük 143 ezer (63,3 %) volt román, 30 ezer (16,9 %) magyar. Ugyanakkor a Magyarországgal folytatott népcseré mérlege Erdély szempontjából pozitív volt: többen települtek át Magyarországról Erdélybe, mint ahányan Erdélyből Magyarországra. A századfordulón fellendült *Erdély iparosodása*, emiatt települtek át sokan. A zsidók száma Erdélyben 1850 és 1910 között 12 ezerről 64 ezerre nőtt, s közülük 47 ezer (73,3 %) magyarnak vallotta magát. Magyaroként került felvételre 1910-ben az erdélyi cigányok jelentős része is.

Erdély *demográfiai magatartás* szempontjából betagolódtott a nagyobb régiókba. Fontos tényező volt a közegészségügy átfogó szervezetének kiépítése, az orvosi és kórházi ellátás számottevően javult. A természetellenes halál utolsó nagy aratása korszakunkban az *első világháború* volt (Erdélynek 1917 végéig 24 ezreléke esett el). De 55 %-os volt a *születéscsökkenés* is. A társadalom segítőkészsége enyhítette az éhínséget is, bár hiányos volt a táplálkozás, a kenyérpótló kukorica egyoldalú fogyasztása miatt gyakori volt a pellagra. Magas volt a pálinkafogyasztás is, pl. Kis-Küküllő vidéke a fejenkénti 41 literrel az országos statisztika élén állott. A lakosság földrajzi mobilitásában a századvég hozott nagyobb megélénkülést. *Romániába* már a kiegyezés előtt is jártak *dolgozni* románok, székely lányok és férfiak. A századfordulótól a világháborúig kb. 80 ezer fő lépte át a mai fogalmaink szerint szinte őrizetlen, hosszú kárpáti határt (sokan titokban), de a kimenők többsége inkább rövidebb-hosszabb munkára, semmint áttelepülés céljából távozott. Ez magyarázza a kivándorló gyermekek igen alacsony s az idősebbek, 50 év felettiek viszonylag nagy számát. 1900 után Erdélybe is érkezett az *amerikai kivándorlás kora*: kb. 95 ezen mentek Amerikába, 10 ezren Németországba. A Maros, a két Küküllő és az Olt vize közé ékelt területen valóságos kivándorlási központ alakult ki. Pennsylvania gyáraiban és bányáiban, Ohio, New York és New Jersey üzemeiben megszorodtak az erdélyiek (Köpeczi Béla, szerk. 1993. 490-491.).

Erről a korszakról is szól *Böszödi György* (1913–1989) több írása, a 60-as években egyik hatodikos irodalomolvasás-tankönyvben tanultuk/tanítottuk is *A kicsi hajó* című írását. Benne egy székely kisfiú bánata szólal meg, akinek az édesapja Amerikába ment dolgozni. Az iskolában a fiú azt hallja, hogy minden patak, folyó a tengerbe folyik, Amerika pedig a tengeren túl fekszik, ezért egyik téli napon hajót készít, benne levelet akar elhelyezni, hogy a hajó elvigye édesapjának: Édesapám, jöjjön haza! — felszólítással. Belegázol a jéghideg vízbe, tüdőgyulladást kap, s a kicsi hajóval, amelyet elkapott a patak vize, ő is elhajózik, az örök vizekre...

Az itthon maradt gyermekek közül a népiskolába járók érezhették az *ingyenes népoktatás kiegészítéséről szóló törvényjavaslatot*, amelyet *Jankovich Béla* (1865–1939), aki 1913 és 1917 között volt kultuszminiszter, 1913-ban fogadtatott el, rendeletében engedélyezte az *anyanyelv kiegészítő nyelvként való használatát* az elemi iskola 1-2.

---

osztályában, valamint a 3-5. osztályban az *anyanyelv mint tantárgy tanítását*. 1915-ben elrendelte, hogy *a tanítóképzőkben gondoskodjanak a nemzetiségi nyelvek oktatásáról*. Az egyetemen is *tanszéket kívánt felállítani a nemzetiségi nyelvek részére*. (Horánszky Nándor, 2001. 312.)

Terveit azonban a szarajevói lövések nyomán bekövetkező világrengés elsöpörte, s Erdély sorsa is beteljesedett, a *batalmi taktikázás tárgya lett*. Eleinte Németország sürgette a nemzeti jogok kibővítését az erdélyi románok számára, hogy nagyobb engedményekkel Romániát sikerüljön megtartani a központi hatalmak táborában. Hiszen a második Balkán-háborúban (1913. június-július) Románia óriási presztízs-növekedéshez jutott, 1916. augusztus 17-én a bukaresti titkos szerződésben Romániának ígérték Erdélyt, a Bánságot nagyjából a Tisza vonaláig (Glatz Ferenc, 1989. 215.). (Emlékezzünk „a Dnyesztertől a Tiszáig” politikai kívánságra!) Románia augusztus 27-én hadat üzent az Osztrák—Magyar Monarchiának, csapatai az éjszaka folyamán átkelnek a Kárpátokon...)

A birodalom védelmezői

Az Osztrák—Magyar Monarchia védereje a kiegyezés óta az általános hadkötelezettség elvén épült fel. Az 1868-as véderőtörvény a közös hadsereg létszámát 800 ezer főben rögzítette. Az erdélyi katonaköteleseket a VII. Temesvári és a XII. Nagyszebeni Hadtestkerületben sorozták be. A Monarchia hadseregének fegyverzete: a *Mannlicher-puska* javított típusát, később pedig a *Schwarzlose géppuskát* használták a katonák. A besorozott fiatalokat, akik az általános oktatás után a középiskolát is elvégezték, a Skoda gyárban kifejlesztett *tábori ágyú*, a *tábori tarack*, a *hegyiágyú*, s a *hegyitarack* kezelésére képezték ki. A legmodernebb fegyver a mozgatható *nehézműszár* volt, 20,9 tonnás ágyúszörnyeteg, amely 380 kg súlyú gránátot volt képes röpíteni. Repülőgépekkel is rendelkezett a Monarchia, ezeket főleg földérítésre használták.

A soknemzetiségű Monarchiában a hadsereg különleges szerepet töltött be, a dualista állam összbirodalmi érdekeinek megjelenítője volt. A hadkiegészítés rendszere alig tette lehetővé nemzetiségileg „tisztá” ezredek kialakulását (azaz ahol az állomány legalább 90 %-a azonos nemzetiséghez tartozik). A közös hadsereg 102 gyalogezredéből 7-7 magyar, 3-3 cseh, 2 lengyel s a 16 huszárezredből 10 magyar volt „tisztá”. A csapatok zöménél általában három-öt különféle nemzetiség szolgált együtt, ami megnehezítette számukra még a pusztá kommunikációt is.

A közös hadseregben szolgáló katonák nemzetiségi megoszlása általában megegyezik a Monarchia lakosságának nemzeti összetételével. 1910-ben 100 katonára közlül átlagában 25 német, 23 magyar, 13 cseh, 8-8 lengyel és rutén, 9 szerb és horvát, 7 román, 4 szlovák és morva, 2 szlovén és 1 olasz.

A honvédségben szintén érvényesült a soknemzetiségi jelleg. A vezényleti és szolgálati nyelv a magyar volt, az ezrednyelvet nem határozták meg kötelezően.

Felsőbb leányiskolák a dualizmus korában

A *felsőbb leányiskolák* a dualizmus korában épültek ki, s a magyarországi középfokú rendszeres leánynevelés első iskolái voltak. A század végére egyre több igény fogalmazódott meg egy olyan női középiskola létesítésére, mely a felsőbb társadalmi osztályok leánygyermekéi tanulási és művelődési igényét is ki tudta elégíteni. Az ilyen típusú iskolák az érettségit adó végzettséggel megnyithatták volna az utat a leányok számára az egyetemek felé. A felsőbb leányiskola a dualizmus vitatott nőintézménye volt, a szerkezetét érintő változtatások hol népoktatási, hol pedig népoktatási szintnél magasabb, esetlegesen középfokú intézménynek minősítették. Trefort Ágoston kultuszminiszter idején 1875. október 20-án nyílt meg az olyan iskola, amelynek programjában szerepelt az a tétel, hogy „a női hivatás” más, mint a férfiaké, éppen ezért attól eltérő, de azzal egyenlő szintű oktatást kívánt a lányoknak biztosítani, a feladat, hogy *az iskola teljesen „a női hivatáshoz” idomuljon.*

A felsőbb leányiskolákban a tanítási nyelv a magyar volt.

1880-ban a kolozsvári községi, majd az 1892/93-as tanévtől állami felsőbb leányiskola nyílt meg, a budapesti mintájára. *De Gerando Antonia* 32 éven át (1880–1912) igazgatta az intézetet, neveltetésének és családi kapcsolatainak köszönhetően a francia irodalom és pedagógia hatása érvényesült pedagógiai tárgyú írásai-ban is. „Célünk, hogy műveljünk, jó anyákat, honleányokat képezzünk, szóval többet neveljünk, s a lelki színvonalát emeljük” — fogalmazta meg az igazgatónő, szerinte a feladat: Magyarországot a „művelt nemzetek” közé sorakoztatni, s fontosnak tartotta, hogy a német és osztrák mintára alapított iskolák „igazi” magyar szellemű műveltséget nyújtsanak: „Világos, hogy a hazának érdekében áll, hogy minél több művelt fia és leánya legyen gyermekei között. Ezért volna lényeges, hogy minden iskola, mielőtt szakembert nevelne a gyermekekből a társadalom részére, előbb megteremtse benne az embert, azt az embert, a kiből később művelt lény válhatik.” (Kereszty Orsolya: *A nők középfokú oktatása a kolozsvári községi/állami felsőbb leányiskolában a dualizmus kori Magyarországon.* In: *Magiszter. (A Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének szakmai-módszertani folyóirata.)* V. évfolyam, 3-4. szám, 2007. 157-173.)

Néprajzi csoportok és tájak

A történeti sors, a társadalmi és gazdasági állapot, a földrajzi és nyelvi környezet tájanként és vidékenként másként alakította magyar népünk arculatát. A tájak jellegében és a népi műveltségben mutatkozó különbségek mélyen és erősen élnek a köztudatban — ennek megismertetése, meggyökereztetése is anyanyelvoktatásunk fő feladata (lenne) — olyan fogalmak, nevek, magyar topinímia, amely anyanyelvünk szókincsének szerves része. Magyarságunk jellemző gazdag táji és népi műveltségbeli tagoltságának föltárása a néprajztudomány feladata. Itt azokat

---

---

a néprajzi, etnokulturális és táji csoportokat soroljuk fel, vesszük számba, főleg nyelvi szempontból, amelyek a honfoglalás óta lassan-lassan kialakultak, hiszen letelepült népünk „belakta” a Kárpát-medencét, s ezek a nevek a hosszú fejlődés, változás, alakulás után — főleg Erdélyben 1920 után — a hatalmi törekvések nyomán bűvópatakként éltek tovább, s úgy érzem, hogy a globalizáció hozta információ-áradatban még inkább háttérbe szorulnak, s kistérségre, a táji népszemléltre vonatkozó ismeretek, tudnivalók. Kár lenne értük.

Erdélyről, nevéről már szóltam, most Erdély címeréről szólok, valamint a *történelmi Magyarország* kialakult megyéit és címereit veszem számba Hugo Gerard Ströbl (1851–1919) osztrák rajzoló és heraldikus „Österreichisch-ungarische Wappenrolle” (Wien, 1899) alapján (...).

Erdély címere a fejedelemség korában alakult ki. A három „államalkotó” nemzet (magyar, székely, szász) címerképét Báthory Zsigmond (1588–1602) egységesítette először, de határozott intézkedés Barcsay Ákos (1658–1660) fejedelem idejére tehető, pontosabban az 1659. május 24-i, szászsebesi országgyűlés határozta el, hogy Erdély számára egységes pecsétek készüljenek, rajtuk a magyarokat jelképező sas, a székelyeket jelképező félhold és nap (a napot és a holdat ábrázoló székely címet Zsigmond király adományának, 1438 előttinek tekintik), valamint a szászok hét kulcsos városának jelképe, a szász székek fallal kerített, privilégiumokkal rendelkező központjai. Erdély címerének hivatalos létrejötte 1765. november 2-ára tehető, amikor Mária Terézia Erdélyi Nagyfejedelemség címet és a három nemzet címereit egységesítő címet adományozott.

Erdély címere a három nemzet címereiből tevődik össze: alapszínei a székelyek kékje, a magyarok vöröse és a szászok aranyárgája. Maga a címerpajzs aranyozott barokk keretű, közepén vörös sáv vágja két részre. A pajzs felső, kék mezejében kiterjesztett szárnyú, aranycsőrű, kiöltött vörös nyelvű, jobbra néző fekete sas látható, jobbról arany naparctól, balról szárvaival balra néző ezüst holdsarlótól kísérve. Az alsó arany mezőben hét (4-3 elosztásban) vörös bástya található, fekete kapukkal és 2-2 ablakkal ellátva. A pajzsot fejedelmi korona fedi.

Anyanyelvoktatásunk feladata megőrizni/megőriztetni az utókor számára ezeket a nyelvi-történelmi értékeket, nélkülük nagyon sok irodalmi alkotás megértése szinte lehetetlen feladat lenne diákjaink számára, másrészt pedig kötelességünk továbbvinni a megváltozott életkörülmények között, a rajonok, tartományok, majd megyék kialakítása, megszervezése nyomán kialakult, a nem mindig a hagyományokat tisztelő, sőt néhol egyenesen azzal ellenkező tendenciák közepe.

A néprajzi csoportokat és tájakat Kósa László-Filep Antal: *A magyar nép táji-történelmi tagolódása* (Akadémiai Kiadó, Budapest. 1978.) alapján ismertetem:

Aranyösszék — kistáj Nyugat-Erdélyben az Aranyos folyó közelében. 1264–71 között *V. István* (Árpád-házi) (1239–1272) királyunk által a Maros-Aranyos szegletébe, az elpusztult tordai királyi várbirtok területére települt kézdi székelyek

22 faluja. Ma magyarok és románok vegyesen élnek itt, a táj vásáros központja, egykori székhelye Felvinc.

Avas, Avasság — Az Alföldre nyíló hegyi medence a történeti Szatmár megyében, az Avas-hegység aljában. Falvai a középkorban a szatmári királyi várhoz tartoztak, lakóinak többsége román. Román neve a magyarból származik: *Avas* > *Oaş*. Magyar lakossága a medence középső részén a Túr és a Tálna patakok mellett Avasújváros, Kőszegremete és Vámfalu községekben él.

Bánság, Bánát (románul, szerbül, németül: **Banat**) — a Maros, Tisza, Duna és az erdélyi hegyek által közrefogott vidék, az 1876–1918 közötti Torontál, Temes és Krassó-Szörény megyék területe. A honfoglalás kora óta magyarlakta terület, a középkorban síksági részét **Temesköznek** nevezték. A török kiűzése után a bécsi kormány 11 vidékre osztva Bécsből kormányozta (Temeswarer Provinz, Banatus Temesvariensis). 1724-től német telepések érkeztek a már ott lakó szerbek mellé. A XV. századtól románok is éltek itt, falvakat alapítottak, majd szlovákok és krasovánok éltek itt. A sokféle telepítési akció nyomán a Bánság a történeti Magyarország legtarkább nemzetiségű tájává válik. A trianoni békeszerződés a Bánság északi és keleti részét Romániának, a nyugati és déli részét Jugoszláviának, a mai Szerbiának ítélte oda.

Bányaság — A Zsíl-völgy erdélyi szakasza, Petrozsény és Lupény vidéke. Magyar lakossága az ipari munkára — bányákba — odavándorolt erdélyi magyarokból, székelyekből áll.

Barcaság, Barca (Țara Bîrsei, Burzenland) — hegyi medence, melyet az Olt nagy déli kanyarulata és a dél-erdélyi havasok zárnak közre. Magyarok Brasóban, Hétfaluban, Barcaújfalun, Krizba, Apáca, Hídvég, Árapatak és Erősd községekben laknak. A barcasági szászok a XIII. században kapták királyi adományként földjüket, 13 községet és Brassó városát építették. Ma magyarok, románok és szászok élnek itt.

Báródság — Élesdtől a Királyhágóig a Sebes-Körös jobb partján húzódó táj neve. A honfoglalás után az Erdélybe vezető hadiút őrzését királyi jobbágyok végezték, a sólyomkői uradalom részeként. Első román lakói a XIV. században telepedtek le Magyarbáródon, később Nagybáród. Magyarok Élesden és Réven laknak.

Bekecsalja — I. Nyárádmente

Bihar, Biharország — Síkság és hegyvidék találkozásánál kialakult jellegzetes táj a Berettyó, a Sebes- és Fekete-Körös völgyében. A honfoglalás óta magyarokkal benépesült vidék. A Bihar községi földvár helyét a közeli Nagyvárad vette át, jelentős világi és egyházi központ lett. 1660 után, a török uralom alatt vesztette el jelentőségét, kisebb táji központok alakultak ki: Élesd, Margitta, Székelyhíd, Nagyléta, Berettyóújfalun, Nagyszalonta, Tenke. Bihar hármas tengelyét a *Berettyó mente*, a *Sebes-Körös völgye (Rézalja)* és a *Fekete-Körös völgye* alkotják. Ma románok, magyarok és néhány községben szlovákok élnek itt.

Borsa völgye — A Kolozsvártól északra eső, Kis-Szamosba ömlő Borsa-patak és mellékvizeinek mente. Vásáros központjai Kolozsborsa és Páncélcseh, magyarul falvai: Kide, Válaszút, Bádok, Csomafája. Ma nagyjából románok, kisebb részben magyarok lakják.

Bukovinai székelyek — Bukovinában, az egykori osztrák koronátartományban lakott magyarok. Bukovina Lengyelország első felosztása után (1775) került az osztrák birodalomhoz. 1777–86 között néhány ezer székely népesítette be, akik a határőrség erőszakos szervezése elől 1763–64-ben Moldvába bujdosnak: *Fogadjisten*, *Istensegíts*, *Hadikfalva*, *Andrásfalva* és *Józseffalva* települések lakóit később az Arad megyei Gyorokra, Dévára, Hunyadra, a Kolozs megyei Vicére, a Beszterce-Naszód megyei Magyarnemegyére, a Hunyad megyei Sztrigyszentgyörgyre és Csernakesztúrra költöztették. De Amerikába és Kanadába is kivándoroltak. (Hapkins, Székelyföld, Máriavölgy, Hamilton, Regina, Eszterháza nevű településeket alapították.)

Csángók — A székelyektől különvált népcsoportnak összefoglaló neve. A szó valószínűleg egy ma már nem használt „elvándorol”, „elszakad” jelentésű ige származéka. Csángónak nevezik elsősorban a **moldvai magyarokat**, a Csíkból a közeli Tatros völgyébe költözött magyarok — **gyimesi csángók**, a Brassó melletti Hétfaluban élő lakók — **hétfalusi csángók**. A „csángó” név általában gúnynévnek számít.

Csík, Csíkszék — Az Olt felső medencéje, melyet a Keleti-Kárpátok és a Hargita vesznek közre. A magyarság a XIII. században telepedett meg az akkoriban lakatlan tájon. A túlnépesedett terület lakossága nagy számban vándorolt ki Moldvába (moldvai magyarok). Alcsík, Felcsík, Gyergyó és Kászón lakossága túlnyomóan római katolikus vallású magyar, állattartás, fafeldolgozás és erdélyi mezőgazdasági idénymunka biztosítja megélhetésüket. Jellegzetes kultúrája és pompás népművészete ma is él.

Dél-Erdély — Történeti nagytáj, a Maros és a Nagy-Küküllő vonalától délre, a Székelyföldről nyugatra eső terület. Túlnyomórészt románok és kisebb részben szászok lakják. Magyar lakossága Hunyadban (**dévai csángók**), a Barcaságban (**hétfalusi csángók**) és szörványokban él. Falvaik: Székelyföld nyugati határa közelében Alsórákos, Kóbor, Nagymoha, Olthévíz, Ürmös, Dombos, Halmágy. E község lakói „szászmagyaroknak” mondják magukat. Segesvár, Héjjasfalva, Fehéregyháza, Sárpatak, Keresd, aztán a Viza és a Hideg patak völgyében: Bolya, Mihályfalva, Vízakna, Alamor, Örményszékes, Kiskapus. A Hortobágy-patak völgyében, az Olt mellett és a Vöröstoronyi-szoros közelében: Bürkös, Hortobágyfalva, Kercisora, Oláhújfalva, Salkó, Szakadát.

Dévai csángók — A Hunyad megyébe települt bukovinai székelyek neve.

Erdély, Erdélyország, Erdélyiség (Ardeal, Transilvania, Siebenbürgen) — Nagy kiterjedésű földrajzi-történeti táj, a Kárpát-medence délkeleti részén a mai Romániában. 106–271 között Dacia néven római provincia. A népvándorlás idején különféle népek (hunok, gepidák, gótok, vandálok, avarok, szlávok stb.)

szállásterülete. A honfoglaló magyarok gyér bolgárszláv lakosságot találtak Erdélyben. Tartósan a X. században az Alföldről kiindulva a Szamos, Sebes-Körös és Maros völgyein bevonulva szállták meg. Erről tanúskodik Erdély magyar neve, amely a központi magyar tájszemlélethez igazodva „erdő előtti”, „erdőn túli” területet jelent (**Erdőelve, Erdély**), valamint a mai román név előzménye a középkori magyarországi latinságban **Transsylvania**. A Marostól délre eső területre a XII-XIII. század folyamán a magyar királyok szász (német) népességet telepítettek (**Királyföld**). A románok a XII-XIII. században jelentek meg a Bihar-hegységben, az Érc-hegységben, Hunyad megyében és a Fogarasi havasokban. A XII-XIV. századra alakultak ki a **nemesi vármegyék**, melyek a **székely** és a **szász székek** szövetségéből állt, és több mint négy évszázadon át (1437–1848) közigazgatási szervezetként is érvényben volt. 1541 után másfél száz évig **önálló fejedelemség**ként létezett, amely magyar fejedelmek kormányzata alatt laza hűbéri függésben élt az oszmántörök birodalommal. 1690-ben nagyfejedelemségként kormányozták. 1848-ban az erdélyi országgyűlés megszavazta az **Uniót**, 1849–67 között új birodalmi alkotmány értelmében külön kormányozták, 1876-ban megszüntették Erdély addigi közigazgatási beosztását, a székekből és a vidékekből vármegyéket szerveztek. 1918-ban a románok, 1919-ben a szászok is kimondták az elszakadást, s a trianoni békeszerződés nyomán a történeti határon túl húzták meg az új határt. Ekkor Erdély neve kiterjedt az egész, a Romániához csatolt területre. 1940–44 között Észak-Erdély és a Székelyföld újra Magyarország része, 1945 után újra Románia része.

Erdély magyar lakossága Székelyföldön és az észak-erdélyi városokban él. Jelentős számú magyarság él Kalotaszegen, a Barcaságban, a Maros, a Szamos és a Küküllő völgyében, s a Mezőségen. A nemzetiségi viszonyok folytán Erdély a különböző paraszti, népi kultúrák (magyar, román, német) találkozásának területe.

Erdőalja — Kistáj Kolozsvártól keletre a *Mezőség* szélén. Hat magyar—román vegyeslakta helységből Györgyfalva és Kolozs a jelentősebbek.

Erdőhát — 1. A Béga és a Maros közötti dombvidék, gazdasági, kulturális központjai Temesvár és Lippa. Magyar, német és román lakossága van. 2. Dombvidék Hunyad megyében a Ruszka Polyána hegység keleti lejtőin, a Cserna völgyéig. Túlnyomóan román népességű, magyar lakossága szórványokban él. 3. A Sajó és a Rima folyóktól délre, a Gortva és a Hangony patakok közötti erdős táj. Magyar katolikus lakosságát *barkó* névvel illetik a szomszédos körzetben. 4. A Fekete- és a Fehér-Körös közén és partján elterülő síkság. A honfoglalás óta magyarlakta terület, a XVI. században **Körösköz** volt a neve: Erdőhegy, Vadász, Nagyzerind, Bélzerind, Sant, Tamáshida, Ágya stb. Vásáros központja Nagyszalonta, Borosjenő, magyarok és románok lakják.

Erdővidék — Székelyek lakta, a Hargita délnyugati lejtőjén fekvő terület, az Olt völgye s az Oltba ömlő Kormos, Barót, Ajtapatata vidéke. Nevezetes helységei: Barót, Köpec, Nagyajta, Vargyas.

Érmellék — A Berettyó és az Ér közötti sík- és dombvidék, mintegy 30-35, részben vagy egészében magyarlakta községgel: Margitta, Érmihályfalva, Székelyhíd, Bihardiószeg.

Fehér-Körös völgye — Síksági része a honfoglalástól a XVII. század elejéig sűrű magyarlakta vidék, Gyula (1566), Borosjenő (1566 és 1658), Nagyvárad (1660) eleste után lakossága elpusztult, elmenekült. Maradékai Borossebesen, Borosjenőn, Nagyhalmágyon és a közeli Erdőháton élnek. Ma románok lakják többségben.

Fekete-Körös völgye — A Bihar-hegységtől az Alföldig terjedő szakasza, a Belényesi-medencében Belényes, Köröstárkány, Kisnyégerfalva, Várasfenes, Körösjánosfalva, Belényessonkolyos, Belényesújlak, Magyarremete településekkel, s a folyó Alföldre ömlésénél Gyanta, Kisháza, Tenke, Tenkeszéplak, Bélfenyér. A magyarság az Árpád-korban telepedett meg a völgyben.

Gyergyó — A Maros Keleti-Kárpátok és a Görgényi havasok által közrefogott felső medencéje. Központi helye: Gyergyószentmiklós. Gyergyószék néven a Székelyföld széki beosztásában Csíkszékhez tartozott, lakói székelyek. Népeségileg Gyergyóhoz kapcsolódnak a Gyergyói havasok közeli szűk medencéi: Borszék, Bélbor, Tölgyes.

Gyimesi csángók — A Csíki-havasokból Moldvába futó Tatros folyó völgyében, a Gyimesi-szorosban élő magyarok neve. Három községük — Gyimesfelsőlok, Gyimesközéplak és Gyimesbükk — a folyó 30 km hosszú fővölgyében és annak mellékágaiban, az ún. patakokban szétszórt házcsoportokban helyezkedik el. Lakosai csíki székelyek, moldvai magyarok és románok. Népi kultúrájuk zárt helyzete folytán a székely paraszti műveltség archaikus rétegeit őrizték meg.

Háromszék — Az egykori székely székek egyike, önálló tájegység a Székelyföld déli, délkeleti sarkában, az Olt és a belé ömlő Feketeügy síkságán. Északi, katolikus részét tréfásan **Szentföldnek**, a Feketeügy alsó folyása és az Olt által bezárt vidéket **Szépmezőnek** nevezik. Két központja: Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely. Székelyek a XIII. század első felében szállták meg Háromszéket, a későbbi Szászorbó, Szászsebes és Százkészd vidékéről, s a három szék a XVI. században egyesült a mai név alatt. Csatlakozott hozzájuk a XIV. század végétől Erdővidék egy részét alkotó Miklósvárszék is. 1876-tól alakult ki Háromszék megye.

Hátszeg-vidék — Hegyi medence tájneve Dél-Erdélyben, az egykori Hunyad megyében, a Sztrigy folyó és a Nagypatak völgyében, Hátszeg város környékén. A honfoglalás korában megtelepült magyarság a XV-XVII. század háborúi idején nagyon megritkult.

Hegyalja — **1. Aradi Hegyalja** — Kistáj és történeti borvidék Arad megyében, a Hegyes-Drócsa hegység nyugati lábánál, Máriaradna és Pankota között húzódó községek tartoznak ide. A honfoglalástól folytonos magyar lakossága a XVI. században megfogyatkozott. Mai magyar lakói románokkal együtt laknak Máriaradnán, Gyorokon, Világoson és Pankotán. **2. Erdélyi Hegyalja** — Nagyenyed és Gyulafehérvár vidéke, régi történeti borvidék.. A magyarok mellett

szászok és románok is letelepültek, a török beütesektől, a kuruc háborúktól, majd a Horea—Cloșca-féle parasztfelkeléstől, az 1848–49-es magyar—román összetűzésektől magyar lakossága erősen megfogyatkozott.

Hegyköz — 1. Bihari Hegyköz — Nagyváradtól keletre, a Berettyó és a Sebes-Körös közén elterülő dombvidék. A középkor folyamán az Alföldtől az erdélyi határig húzódó **Középkalota** nevű táj része. Magyarsága a honfoglalás korában települt, a XVI. század óta románokkal vegyesen lakják Hegyközkovácsi, Szalárd, Micske községekben.

Hétfalu (Șapte sate, Siebendörfen) — A Barcaság délkeleti szegletében, Brassótól keletre a Kárpátok lábánál fekvő hét település neve: Négyfalu (Bácsfalu, Türkös, Csernátfalu, Hosszúfalu), ma már teljesen összeépült és Szecsele (Săcele) néven várost alkot, Háromfalu (Tatrang, Zajzon, Pürkerec) különálló település. Lakói többségében magyarok, kisebb részben románok. A magyarokat a szomszédos székelyek hétfalusi csángóknak nevezik.

Hétfalusi csángók — A Brassótól keletre fekvő Hétfalu magyar lakossága. Apáca, Krizba, Barcaújfalu és a távolabbi Halmágy és Székelyzsombor lakói. A hétfalusi csángók valószínűleg a XI. században a Barcaságban megtelepült magyar és besenyő határőrök leszármazottai

Homoród mente — Kistáj a Hargitából eredő Nagy- és Kis-Homoród patakok völgyében, Oklánd és Homoródszentmárton vásáros központtal.

Hóstátiak — Kolozsvár kelet, északkelet és nyugat felé eső külvárosainak mezőgazdasággal és kertészettel foglalkozó magyar lakosai. Nevüket a külvárosok „hóstát” neve után kapták. A Hóstátok kívül estek Kolozsvár középkori városfalain (Szentpéter, Hídelve falvak.) A hóstátiak Erdély különböző tájairól menekültek Kolozsvár védelmébe. Közösségi életüket, szokásaikat, népi öltözetüket napjainkig megőrizték.

Hunyad — Nagy kiterjedésű medence jellegű domb- és hegyvidéki táj, amelyet az Erdélyi-Érchegység, a Pojána-Ruszka, a Retyezát és a Kudzsiri-havasok fognak közre, illetőleg a Maros Alkenyértől Zámig tartó szakasza, a Sztrigy folyó, valamint mellékvizei határoznak meg. Román lakossága között szórvány-magyarok élnek. A **hunyadi magyarok** három nagy csoportra oszthatók:

1. A honfoglalástól és a középkortól folytonos lakosság, a magyarok a X-XI. században népesítették be a széles, termékeny Maros völgyet, a Cserna és a Sztrigy folyók völgyének alsó szakaszát is. Az Erdély ellen vonuló oszmántörök hadak pusztítása nyomán a lakosság megfogyatkozott, bár soraikat megmagyarosodott román kenézcsalád is gyarapította. Jelentősebb települések: Alpestes, Rákosd, Hosdát, Bácsi, Haró, Nagyrápolc, Lozsád.

2. A dévai csángók 1888–1910 körül települtek Déva, Vajdahunyad, Sztrigyszentgyörgy és Csernakeresztúr csángó telepeire.

3. A múlt század második felétől egész Erdélyből, elsősorban a Székelyföldről folyamatosan a Zsil völgyi és a vajdahunyadi iparvidékre betelepült magyar ipari munkásság.

Kalotaszeg — Történeti-néprajzi táj Erdélyben, Kolozsvártól nyugatra. Délen a Gyalui-havasok északi, nyugaton a Vlegyásza-havas és a Meszes-hegység keleti vonulata fogják közre. Ma kb. negyven, egészben vagy részben magyarlakta református (csupán Jegenye és Bács római katolikus) falu tartozik Kalotaszeghez. Vásáros központja Bánffyhunad, nevezetes falvai: Magyarvista, Méra, Gyerővásárhely, Körösfő, Magyargyerőmonostor, Magyarvalkó, Kalotaszentkirály stb.

Kalotaszeg három, jól elhatárolható területre oszlik: a havasok alatti **Felszegre**, az Almás-patak melletti **Alszegre** és a Kolozsvár közelében fekvő **Nádas-mentére**. A XVI. században még élt a hajdani egységes Kalota-vidék neve a Nagyvárad melletti **Kiskalota** és a Sebes-Körös bihari völgyében húzódó **Középkalota** tájnevekben. Az Árpád-korban a váradi püspökség kalotaszegi esztergomi része. Az itt lakók sokat szenvedtek és fogytak el a háborús időkben. Földműveléssel, fakitermeléssel, állattenyésztéssel foglalkoztak, de népművészetük — építkezés, viselet, hímzések, faragás — híressé tette Kalotaszegét. Gyarmathy Zsigmondné propagandája nyomán a kalotaszegi népművészet európai hírnévre tett szert. Kós Károly építési, grafikai és iparművészeti munkásságát is megihlette, aki Sztánán maga választotta szülőföldjén élt.

Kászon — Szűk, hegyi medence Kézdivásárhelytől északra, a Csíki havasokban, a Kászon-patak völgyében. Székely lakói valószínűleg a XII. században települtek meg. Kászonszék néven előbb önálló székely szék, majd a XV. századtól Csíkszék fiúszéke volt: Kászonaltíz, Kászonfeltíz, Kászonjakabfalva, Kászonimpér, Kászonújfalva. Székely népművészete az elzárt helyzet miatt sokáig őrizte hagyományos formáit.

Kenyérmező — A Maros kiszélesedő völgyének sík, fátlan része Hunyadban, Szászvárostól északkeletre. Kinizsi Pál törökverő csatájának színhelye Alkenyér. Nevét talán a mellette fekvő, jellegzetes alakjáról Kenyérhegynek nevezett hegykúpról kapta.

Keresztesmező — Az Aranyos folyó medenceszerűen kiszélesedő lapálya Tordától délre. A fejedelmi Erdély idején az országgyűlésre összeseregülő rendek táborhelye volt. Nevének eredete ismeretlen.

Királyföld — A Nagy-Küküllő és az Olt közének elhomályosulóban levő tájneve Erdélyben. A XIII. századig királyi birtok volt — terra regis, fundus regius — itt kaptak királyi birtokot az erdélyi szászok első csoportjai, itt alakultak ki a szász székek, innen a név: **Szászföld**.

Körösköz — A három Körös és a Berettyó által közrezárt síkság. Magába foglalja a békési és a bihari Sárretet. A középkorban a Fekete- és a Sebes-Körös közének **Kölesér** volt a neve.

Kővár-vidék — Történeti táj a Szamos és a Lápos közén. Kővár a Szamos erdélyi kijáratát őrizte, főkapitánya volt. Magyar falvai Koltó, Magyarberkesz, központja Nagysomkút.

Krasznaköz — A Szamos és a Kraszna között elterülő sík- és dombvidék. Keleten a Bükk-hegység határolja, innen a **Bükkalja** név. Központja Erdőd.

Küküllő mente — A Kis-Küküllő völgyének a torkolattól a Székelyföld határáig húzódó szakasza. Egyik része Bethlenszentmiklós, Küküllővár, Dicsőszentmárton és Balavásár központokkal, valamint majdnem 40 magyarlakta faluval a **Vízmellék** nevet viseli.

Lápos mente — A Szamosba ömlő Lápos folyó felső völgye Észak-Erdélyben. Nagyobb magyarlakta falvai: Magyarlápos, Domokos.

Máramaros — Az Északkeleti-Kárpátokban fekvő nagy kiterjedésű táj, hajdan vármegye. A Tisza felső völgye kettéosztja: északi, nagyobbik részén kárpát-ukránok (ruszinok), a délin túlnyomórészt románok laknak. Az északi rész ma Kárpátalja, Ukrajna része, a déli Románia része, Máramaros megye. Magyar lakossága a Tisza-völgynek nevezett vidék: Máramarossziget, Hosszúmező, Aknaszlatina, Visk, Técső, Huszt stb. él.

Marosszék — Önálló tájegység, a régi székely székek egyike, amelynek székhelye Marosvásárhely volt. Eredetileg a Kis-Küküllő felső völgye (Erdőszentgyörgy központtal), a Nyárad völgye (Nyárádszereda központtal) és Marosvásárhely környékének falvai tartoztak hozzá. A magyarok a X-XI. században népesítették be, székely lakói a középkor vége felé, a Mezőség felé eső részeire bevándorolt románokkal együtt élnek. Jellegzetes tájai a Kis-Küküllő felső völgyében a **Sóvidék**, a **Nyáradmente**, amelynek római katolikus részét tréfásan **Szentföldnek** is nevezik, s ugyancsak humoros színezetű a Nyárad torkolata közelében **Murokország**.

Mezőség — **1. Erdélyi Mezőség** — A Kis- és a Nagy-Szamos, a Sajó, a Maros és az Aranyos közötti erdőtelen dombtság Erdély középső részén, ahol mintegy 300 magyar, román és német (szász) lakta község található Vásáros helyei: Nagysármás, Mócs, Búza, Uzdiszentpéter, Mezőbánd. Jellegzetes magyarlakta helysége Szamosújvár közelében Szék (jelentős sóbányái révén kiváltságos mezőváros volt, széki muzsikája és jellegzetes népviselete is híres), és a Beszterce környéki szász falvak szomszédságában a Sajó mente nyolc magyarlakta faluja, pl. Zselyk és Sajómagyaros. **2. Bihari Mezőség** — A Sebes- és a Fekete-Körös közé eső sík- és dombvidék neve, ahol a magyarság a honfoglalás idején megtelepedett. Várad eleste (1660) után a lakosság elpusztult, elmenekült. Nevezetes magyar helysége: Nagyszalonta, a Bocskai István által kiváltságolt hajdúváros.

Moldva, Moldova — A Keleti-Kárpátok és a Prut folyó közé eső terület. **Etelköz** néven a Kárpát-medencét elfoglaló magyarság utolsó átmeneti hazája, szállása. Később a kunok szállásterülete, majd a hűbéri román vajdaság és fejedelemség, Havasalfölddel (Munténia) együtt ma Románia része.

Moldvai magyarok — A Keleti-Kárpátok és a Prut között élő magyarság, más néven: csángók. A csángók első csoportjai többségükben Észak-Erdélyből valószínűleg az Árpád-korban (XII-XIII. sz.) vándoroltak ki. A kialakuló moldvai fejedelemség akkor a magyar királyság hűbérese volt, s az uralkodói szívesen fogadták a kézművességben, szőlőművelésben és udvari szolgálatban jártas embereket, nemeseket, jobbágyokat. A fölműveseknek kiváltságokat biztosítottak,

---

---

ennek nyoma a *răzeș* jogi intézmény. A csángók között találtak menedéket a magyar husziták is, papjaik itt fejezték be biblifordításukat. A csángók sorait a székelyek is gyarapították. A XVII. században a pápa missziós területté nyilvánította a többségében görögkeletiek által lakott Moldovát, a római katolikus híveket a csángók elrománosításával igyekeztek gyarapítani. A Moldvába rendelt lengyel és olasz papok fokozatosan elszoztatták a csángókat az anyanyelv templomi használatától, anyanyelvi iskoláik 1947–1955 között működtek, azóta is küzdenek magyar nyelvű miséért, magyarul beszélő papokért, anyanyelvű oktatásért, iskolákért. Archaikus nyelvjárást és népi kultúrát őriztek meg, nyelvükben sok a román hatás. Legnagyobb csoportjuk az Aranyos-Besztercében futó kisebb folyók — Tatros, Uz, Szalonc, Ojtoz, Tázló — völgyeiben él. Népi kultúrájuk az elmúlt századok folyamatos székely kivándorlás miatt erős székely hatást mutat Mintegy 40 falu, Pusztina, Frumósza, Csügés, Tatros, Onest, Diószeg stb. lakosait **székelyes csángóknak** nevezik. 1989-es adat szerint magyarul még tud 80000 lélek. Bákó városa közelében, az ún. Szeretterén kb. 30 falu: Bogdánfalva, Trunk, Lészped, Forrófalva, Klézse stb. lakói a **déli csángók**. Legrégiesebb nyelvű és kultúrájú **északi csángók** a Moldva folyó Szeretbe ömlése táján, Románvásár közelében laknak, kb. 10-15 falu: Szabófalva, Pildeszt, Tamásfalva stb.

Murokország — Az alsó Nyárád mente néhány hagyományosan zöldségtermelő falujának — Lukafalva, Illencfalva, Lőrincfalva, Mezőteremi, Káposztásszentmiklós — félig-meddig tréfás elnevezése. A név az egyik főtermény tájnévi alakja: murok = répa.

Nyárád mente — Az egykori Marosszékhez tartozó székelyek lakta vidék a Nyárád völgyében. Vásáros központja Nyárádszereda. A Nyárádszeredától keletre eső vidéket a Bekecstetőről **Bekecsaljának** is nevezik. A Nyárád felső völgyében fekvő katolikus falvak tréfás neve: **Szentföld**.

Nyikó mente — A Hargita fennsíkjának nyugati pereméről induló, és Székelykeresztúr mellett a Nagy-Küküllőbe torkolló Nyikó patak völgye. Falvai az egykori Udvarhelyszék jellegzetes vidékét alkotják, Szentlélek, Farkaslaka, Kobátfalva. Népét Tamási Áron regényei és elbeszélései tették ismertté.

Partium, Magyarországi Részek — 1. Az egykori Zaránd, Közép-Szolnok és Kraszna vármegyék, valamint a Kővár-vidék, melyek a XVI-XVII. sz. folyamán Erdélyhez való csatolás nélkül az erdélyi fejedelmek birtokába jutottak. 1876-tól Zaránd megyét Hunyad és Arad, Közép-Szolnok és Kraszna megyét Szilágy, Kővár vidékét részben Szolnok-Doboka, részben Szatmár megyéhez csatolták. A Partium tájnévként is élt, ma az élő irodalmi nyelv őrzi.

Rézalja — A bihari Réz-hegység északi és nyugati lejtőin fekvő dombság, Margitta, Telegd, Élesd környéke. A X-XI. században Telegd környékén székelyek éltek, akik az Erdélybe vezető utat őrizték. A középkorban a Rézalját **Középkalotának** is nevezték. A XVIII. században a Réz-hegység fennsíkján üveghutákat létesítettek, ahova szlovákokat telepítettek. A Nagyvárad és Réz-

hegység közé eső táj: **Hegyköz**. A Réz-hegységtől délre eső vidék neve: **Báródság**.

Sóvidék — Kistáj a Székelyföldön, a Kis-Küküllő és Korond patak völgyében, Sóvárad, Szováta, Parajd, Korond és Atyha községek. A Sóvidék nevét a régóta művelt sóbányáiról kapta.

Szamos mente — A Kis- és Nagy-Szamos melléke az erdélyi **Mezőség** északi és nyugati szélén. A Nagy-Szamos mente Retteg és Bethlen környéke, a Kis-Szamos mente a Dés, Szamosújvár és Kolozsvár környéki magyarlakta falvak. A magyarság a X-XI. században települt ide, ma románokkal együtt lakik.

Székelyek — Magyar néprajzi csoport Erdély délkeleti részében. Krónikáink először az 1116. évi Olsava melletti és az 1146. évi Lajta menti csatában említik a székelyeket, a besenyőkkel együtt a magyar sereg elővédjei voltak. Okleveleink és a földrajzi nevek szerint az Árpád-korban a gyeptüvonalak mentén éltek, Baranya, Temes, Gömör, a morva határ mellett, Biharban. A székelyek Erdélybe telepítése talán a XI. században történt a magyar gyeptüvonalak a Kárpátok vízválasztójaig történő kiterjesztésével. A bihari székelyek, a „telegdiék” (valószínű a bihari Telegd községről) a XII. században Marosszékre és Udvarhelyszékre települtek. Székelyek laktak Dél-Erdélyben is, innen költöztek a majdani Háromszék (Sepsi-, Kézdi-, Orbaiszék) területére a XIII. században. A Székelyföldet megülő székelyek már mind magyarul beszéltek, eredetileg lehettek közöttük nem magyarul beszélő törökös elemek is, valamint avar töredékek. A székelyek nemzetiségi szervezetben éltek, törökös mintára törzsenként 6-6 nemre, a nemek 4-4 ágra oszlottak. Földrajzi neveik, népi kultúrájuk, nyelvjárásaik mutatják, hogy magyarok. A XVII. századig megőrzött írásuk — *székely rovásírás* türk eredetű. Szilaj vagy félszilaj állattartással foglalkoztak, határvédő feladatuk miatt nem kerültek földesúri fennhatóság alá. Az egyházi tizedet állatban fizették, az egész közepkorban „*ökörsütés*”-sel rótták le adójukat a királynak. Azaz a irály koronázása, házasságkötése és első fia születése alkalmából meghatározott számú állatot, pl. ökröket adtak az uralkodónak, és azokra a székek bélyegét sütötték rá. A végső letelepedés után a földet és az erdőket közösen használták, faluközösségekben. A társadalmi rétegződés nyomán kialakult a *székely nemesek (primorok)*, a lovon hadba vonuló *lófők* és a gyalogosan harcoló *közszékelyek* rétegei. A XIV-XV. században eltűnt nemzeti szervezeti helyét területi egység, a *hét székely szék egyeteme* (Universitas Sicularum septem sedium Siculicalium) foglalta el, melynek élén a székely ispán állt. A vagyoni tagolódás nyomán megjelennek a *jobbágysors*, János Zsigmond fejedelem a közszékelyeket fosztotta meg kollektív szabadságuktól, s az erdélyi fejedelmek, hogy megnyerjék a székelyek jelentős haderejét, többször visszaállították és megerősítették az ún. „székely szabadságot”. A jobbágysors megmaradt 1848-ig. Szórványos kivándorlás után a „*mádéfalvi veszedelem*” (1764) tömeges menekülést eredményezett Moldvába. A dualizmus idején elhanyagolt, ipar nélküli vidék maradt. A vasúti hálózatba is későn kapcsolták be. Az 1800-as években ismét nagy számban vándoroltak ki Óromániába és Amerikába

---

---

is. A XVIII. században Gyergyó, Háromszék és Marosszék román nyelvszigetei alakultak ki. A székely népi kultúra értékes archaikus rétegeket őrzött meg — Kriza János gyűjtései nyomán indult meg az azóta tartó feltárás, megőrzés, megmentés hatalmas munkája. A földművelés és állattenyésztés mellett háziipari termékeik: faragás, szalmafonás, szita, taplókészítés, szénégetés, fazekasság, gyapjúszövés stb.

Székelyföld — A székelyek lakta vidék Erdély délkeleti sarkában, A székelyek XII-XIII. századi betelepődése óta kialakult vármegyéknek megfelelő közigazgatási egységek: — Háromszék, Csíkszék, Udvarhelyszék, Marosszék — 1876-ig léteztek, ekkor vármegyéket szerveztek belőlük. 1920-tól Erdéllyel együtt Románia — 1940–1944 között Magyarország — része. 1952–1960 között Magyar Autonóm Tartomány néven külön közigazgatási egység volt. 1960–1968 között a Maros Magyar Autonóm Tartomány és Brassó Tartományhoz, azóta Maros, Hargita és Kovászna megyékhez tartozik.

Szentföld — 1. A felső Nyárád mente egy része, a Mikháza környéki katolikus falvak tréfás neve. 2. Háromszék északi, többségében katolikusok lakta, az egykori Kézdiszék terület vidékének tréfás neve.

Szilágyság, Szilágy — A Réz- és a Meszes-hegység, a Szamos, valamint az Érmellék által közrezárt dombság. A magyarság a honfoglaláskor népesítette be a gyér szláv népességű vidéket. Egyik legkorábbi tájnevünk, a források a XIV. századtól említik. Kisebb tájai: **Kraszna vidéke** Szilágysomlyó, Kraszna, Zilah központokkal. **Berettyó-mente** Szilágynagyfalva és Berettyószéplak. **Tövishát**, Dió-sad.

Szörénység, Szörényvidék, Szörény — A Bánság keleti hegyvidéki területe, hagyományos központja Karánsebes. A XI. század óta lakják magyarok s **Havaselve** nyugati területeivel **Szörényi bánság** néven csatolták a középkori magyar királysághoz.

Temesköz — A Maros, a Tisza és a Duna által közrezárt síkság, melyen a Temes folyik keresztül. A honfoglalás után népesítették be a magyarok, 1374 óta tájnév a Temesköz. Lakosai közül Temesvár eleste (1552) után sokan elpusztultak, elmenekültek. A török kiűzése után **Temesi Bánság** (Temeswarer Provinz, Banatus Temesvariensis) néven Bécs külön kormányozta, s a német telepések mellé román és szerb lakosság költözött. A vidék magyar községei: Csóka, Padé, Torontáloroszi, Szaján, Torontálvásárhely, Ürményháza, Végvár, Újszentes, Omor. Vásáros központjai: Zsombolya, Temesvár, Nagybecskerek, Nagyikinda.

Torockó vidéke — Szűk völgy az Erdélyi-Érchegység keleti végében, két, magyarlakta helysége: Torockó és Torockószentgyörgy. Első magyar lakosai a XI. században telepedtek meg, s a XIV. századtól vált jelentőssé a torockóiak manufaktúrális vasbányászata, kohászata és vasfeldolgozó ipara. Nyelvsziget volt a miatt népi kultúrája sok archaikus vonást őrzött meg, különösen nevezetes gazdag és színes népviselete, hímzése és bútorfestészete.

Tövishát — Kistáj a Szilágyságban, Diósd központtal. Magyar és román lakossága van.

Túrhát — A szatmári Erdőhát szomszédságában a Túr folyó partján fekvő vidék, Botpalád, Kispalád, Nagypalád községekkel.

Udvarhelyszék — Az egykori székely székek egyike, önálló tájegység, a Székelyföld nyugati részén, a Kis-és Nagy-Homoród, a Vagyas patakok, valamint a Nagy-Küküllő és a Fehér-Nyikó völgyében. A XII. században szállták meg a telegdi székelyek. Székhelye Székelyudvarhely, itt tartotta udvarát a székely ispán, itt folyt a székelyek bíraskodása, s itt tartották a székelyek gyűléseit. A forrásokban és a köztudatban „*anyaszék*ként” is szerepel. Kisebb tájai: Homoród mente, Nyikó mente, Erdővidék egy része.

A táji különbségekkel magyarázott valóságos és az annak tetsző néprajzi egységek három csoportra sorolhatók:

1. **Néprajzi vagy etnikai csoportok.** Két altípusa van:

a. Azok a csoportok, amelyek sajátos „mi”-tudatukkal (mátság, összetartozás, közös eredet hite) határolják el magukat a környezetüktől, pl. „mi székelyek vagyunk, ti nem vagytok székelye, ti mások vagytok”. Ennek az elkülönülésnek történeti háttere van: rendi-társadalmi kiváltság, területi elkülönülés, idegen népektől való származás tudata: székelyek, szászmagyarok, hóstátiak, alfalusiak stb.

b. Azok a csoportok, amelyeknek sajátos „mi-tudata” ugyan nincs, de környezetük különböző jegyek alapján legtöbbször gúnynévi megjelöléssel elkülönítik őket: ti csángók vagytok...

A két terminus a meggyökeresedett szóhasználat miatt egyenértékű. Az etnikai csoport nem jelent sem idegen nemzetiségű, sem a magyarságtól eltérő származású közösségeket. Környezetében a magyarság számos más nemzetiségű néprajzi csoportot, más népek etnikai csoportjait is megkülönböztet. Nem az elavult, sőt ma már sértőnek ható népnevekre gondolunk (tót, oláh, sváb, rác, ruszin), hanem a kisebb közösségek, kisebb vidékek szűkebb körben elterjedt nevére. Például: németek: cipcerék, szászok, románok: mócok, mokányok, copók (Topánfalva környékiek), padurányok (Arad-Zaránd megyeiek), vasányok (avasiak), oltyánok, muntjánok, moldoványok.

2. **Etnokulturális csoport.** Olyan csoport, amelynek meglétét néprajzi vizsgálat határozza meg. Az etnokulturális jelző utal az esetleges néptörténeti háttérre és a kulturális meghatározottságra. Jobb ismeretük a Magyar Néprajzi Atlasz munkálataitól várható.

3. **Táji csoport.** Olyan csoport, amely alapját vagy keretét kisebb-nagyobb táj vagy vidék alkotja. A fogalmi tisztázáshoz válasszuk külön a népi tájszemlélettől a földrajzi gondolkodást. A földrajztudomány kialakította a maga tájfogalmát, ügyelt arra, hogy a legkisebb területnek legyen neve, tartozzék valahová. Például Prinzh Gyula tájrajza Magyarországot négy nagy országrészre, tizenöt tájra és számos vidékre darabolta. A népi tájszemlélet nem törekszik minden kis földnek nevet adni, sőt olykor nagyobb területeket sem nevez meg. Idegen tőle mind a

---

---

geográfiai látásmód, mind a mesterkélt névadás. Elsősorban a felszín tagolódásához igazodik, annak jellegzetességeit ismeri föl, de épp oly erős benne a történeti, társadalmi, nemzetiségi változásokat megörökítő törekvés. A tájnevek általában tömörek, ritka közöttük az összetett, bonyolult kifejezés. A névtípusok igen régi-ek. Jellegzetes tájnévtípus pl. a folyó + köz összetétel. Ilyen lehetett már Etelköz is. Egy sor régebbi tájnevünket eredetileg képző nélkül használták. Később, a XV. századtól a máig élénk -ság, -ség képző formálta őket, pl. Szilágyság. Korai középkori eredetűek a ma már jórészt elhalványult -mező összetételű nevek, pl. Kenyérmező. A -mellék, -vidék, -völgy, -mente, -hát toldalékkal képzett tájnevek újabb eredetűek lehetnek, erre mutat viszonylag kései megjelenésük (XVII-XVIII. sz.) Igen régi legtöbb tájnévi értékű megyenevünk, a XVI-XVII. századtól beszélhetünk a magyar tájnevek nagyobb arányú használatáról. Magyarország egyik első térképi ábrázolásán, Zsámboki János mappáján (1579) sorozatnyi megye- és helységnév mellett már megtaláljuk a Körösközt, Termesközt, Szamosközt, Szilágyságot is. A népi tájnevek az íratlan nemzeti hagyományban éltek hosszú századokon át. A népoktatás kiterjedéséig, amikor a földrajztanítás terjeszteni kezdte a geográfiai neveket, olyan nyelvszokás és tájszemlélet tartotta fenn őket, amelyben egységes, társadalmi rétegektől, osztályoktól független látásmód és gondolkodás érvényesült (Kósa László — Filep Antal, 1978. 40-48.).

Beke Sándor

Brassóban, a régi várfal alatt

Süme emlékére

Emlékeim filmkockáján
ledőlt gyermekkoromból
egy kicsi oszlop.
Restaurátort szeretnék hívni,
hogy visszaállítsa,
de nem tudok,
mert nincs oly nagy
helyrehozó művész
e széles nagyvilágon.

Az iskolából jövet
a Vár utcán
együtt rohantunk haza,
ő kísért minket, mi kísértük őt —
aki ősz hajú
nagymamájához sietett.
Miközben mentünk
a középkori házak
apró ablakai alatt,
hangoskodásunktól
és kopogó lépteinktől
visszhangzott az ódon
macskaköves utca.

*

Azt hittük akkor,
hogy mi uraljuk az utcát,
a régi városrészt,
az iskolát,
a Graft-patak menti árkokat,
a zöldben fodrozó erdőt,

---

a bükkös fái közt
roskadozó várat —
a jelent, a jövőt,
az álmokat —,
s az Ábri tanár úrral
együtt tett sok
osztálykirándulást.

Azt hittük,
hogy miénk a mindenség
a Cenk óriástól az óperenciáig,
és azt hittük,
hogy ez a csoda
mind természetes,
s mindig így lesz,
amíg csak élünk
ezen a mesés szép világon.

Azt hittük,
hogy a jelen
sohasem öregszik meg,
délceg, örökifjú,
csodaszép marad,
s gyermekként
benne játszhatunk mindig,
mint egy nekünk szentelt pályán,
a „grundon”,
a régi várfal alatt.

Azt hittük,
hogy a világ
soha véget nem érő
eszméletlen játék,
s hogy a rossz ellen
jó ír a kamaszkori csínytevés,
az őszinte kacaj,
azt hittük,
hogy játszani könnyedséggel
— mint egy mesében —
legyőzhető
minden gonosz óriás,
mely szemben áll velünk,

---

s kezében kardjával
gúnyosan kacag.

Azt hittük,
hogy az iskolacsengő
nekünk fog szólni,
akkor is,
ha a szünet végén a hangját
nem akarjuk meghallani,
azt hittük féltékenyen,
hogy a schola padjai
mindig ránk várnak —
másokat
sosem fognak befogadni.

*

Az óvárosban a Vár utcán
a nagymamájához sietett egy gyermek.
Sietve lépkedett,
loholt haza az iskolából.
Én kísértem őt
meg Karcsi, a padtársam.
A megrepedezett
ódon kapu alatt váltunk el egymástól,
ő szokása szerint mosolygott,
majd megfogta
a súlyos fémkilincset,
s még egyet jópofáskodva
becsukta maga mögött
a nyikorgó bejáratot.

Most is estefelé
— az emlékképek dzsungel-sűrűjében —,
egy homályos-hamvas
függöny mögül
felcsillan nevető szeme,
miközben az óvárosban
öreg lámpagyújtók
keltik életre a világosságot,
hogy fény csillanjon
a régi házak
kopott homlokzatán.

Elindult.
 Hátán a bőrből varrt iskolatáskával,
 kezében futball-labdát tart,
 és úgy siet,
 mint egy nyugtalan szerelmes,
 hogy az ég sötétkék bástyái alatt
 — a csillagképek között —
 meghódítsa a legszebb égi kertet.

Úgy tesz,
 mint egy rakoncátlan égitest,
 mely azért költözött fel
 az ég birodalmába,
 hogy az óváros fölött űrködjék
 csellengő csillagként,
 és szebbé tegye
 a világegyetemet.

*Emlékland, Areopolis és Corona közötti légvonalban,
 2015. február 19-én.*

Demeter Attila

Súlytalanul

Szegény flótás áll szárnyaszegetten
 S némán tűri, mit tesznek vele.
 Meghasonlott, már szeme se rebben,
 Nincs jövője, múltja, jelene.

Arca sápadt, tekintete méla,
 Reklámokkal teli a zsebe.
 Réalmait lakat alá rejti,
 S ütődötten néz a semmibe.

Jó, ha nem kell elszámolni holnap,
 S amíg tart a látszat-kényelem,
 Mindegy, hogy a hírek miről szólnak,
 Nem akad már fenn a tényeken.

Véleményét gyorsan visszavonja,
 Vagy szégyelli, s ki sem mondja már,
 Tudja jól, hogy az esélyét rontja:
 meg van húzva neki a határ.

Már hosszú ideje látja, érzi:
 Olyan ez a kór, mint a pestis,
 Mint hű polgár, mégis azt reméli,
 Hogy lassan megemészti ezt is.

P. Buzogány Árpád

takaró helyett

lehúszom rólad a blúzod
tavaszba öltöztetnélek
csupasz fák esti tüzénél
szóljon csak rólad az ének

te legyél takaró helyett
szikrákat fújó nagy tüzem
madarak hangos szavával
március ma rólad üzen

viszem a szerelmet

koszos ablakú vonatban
viszem a szerelmet feléd
megtehetnéd hogy fölöttem
a holdat is napra cseréld

apró reggeli madárka
bogánásra száll és énekel
hajad szétsepri a ködöt
mosolyogsz s a nap égre kel

világ virágát vinném én
örömmel letenném eléd
mienk a nyár az ég a hold
neked adnám — kéred? — felét

meddig mosolyogsz? még meddig
tarthat a világ jókedve?
létezik-e annyi idő
hogymajd el legyél felejtve?

Az ő ajkairól, aztán szeméről

Forrása hűs szavaknak,
te bársonypuha ajak,
hányan álmodtak rólad,
mióta nem láttalak?

Hajnalok kósza fénye
söpri szavad visszhangját,
és széttűnnek valahol,
mint viharban a hangyák,

legszebb ritmus a véred
nyugtalan dübörgése —
minden álmodt szétdarabolt
szép szemed éles kése.

Ács Julianna

Ács Julianna (Fábry Györgyné) ahhoz a legendás tanárnemzedékhez tartozott, amely a legnemesebb eszmények jegyében nevelte a jövő ifjúságát. Sokáig tanított Budapesten (néhány éve hunyt el), s gimnáziumi tanártársai, kollégái, tanítványai rendkívüli szeretettel emlékeznek rá — elragadó személyiségét impozáns emlékkönyvben is felidézve és megörökítve. A kiemelkedően művelt tudós tanárnő elbeszéléseket, történeteket és verseket is írt — s költeményei mind a szeretet, a lelki-erkölcsi kultúra, az örök becsű ideálok szépségét és igazságát hirdetik, ráadásul nagyrészt egyetemes érvényű antik strófa, időmértékes, ódon zeneiségű metrumok és ritmusok keretezte és dallamosította formákban, aforisztikus alakzatokban, a régi szellemóriásokra is emlékezve és emlékeztetve. Ezekből egy megkapó kötet nemrég jelent meg (*Győrszentiváni történetek*, Bp., Tarsoly Kiadó, 2013) — benne a semmilyen körülmények között sem feladható ember-, természet-, élet-, hazaszeretet inspirálta gondolati verseivel, amelyek mint kis gyöngyszemek fűzhetők az igaz emberség alkotta eszmék és érzések fonálára. A mostani verscsokor némi ízelítőt nyújt ennek a mindenkor tiszteletre méltó alkotói tevékenységnek a hiteles értékeiből.

Bertha Zoltán

*

Ács Julianna (dr. Fábry Györgyné) gimnáziumi tanár

Született 1930. szeptember 28-án Győrszentiván, Győr melletti községben. Szülei Ács István géplakatos, szerkezeti lakatos, szövőmester és Kozma Júlia szövőnő, 1933-ban Újpestre költöztek. Iskoláit az Újpest Megyeri úti elemiben és az újpesti Kanizsay Dorottya Leánygimnáziumban végezte. 1949-től a budapesti Tudományegyetem bölcsészkarán történelem-filozófia szakos, majd az újonnan létesített levéltáros szakcsoportban történelem–levéltár szakon tanult és ott szerzett oklevelet. 1953–1954-ben az Országos Levéltárban levéltáros.

Fábry Györggyel az újpesti evangélikus templomban 1951. december 29-én kötött házasságot. 1953-ban született György, 1957-ben Kornél fia, akiket gondosan nevelt. 1959-től általános iskolai tanár volt Soroksáron majd Pesterzsébeten. 1961 és 1963 között az új Fóti úti Általános Iskolában tanított Újpesten. 1963 és 1992 között a Könyves Kálmán Gimnázium (Újpest) tanára volt, ahol történelmet és művészettörténetet tanított. Mindkét fia gépészmérnök; nősek. Mindkét fiánál egy lány és egy fiúunoka született.

Tanártársainak többsége tisztelte. A tanítványainak nagy többsége szerette és példaképnek tekintette.

Súlyos, fájdalmas betegségek után Budapesten 2012. augusztus 5-én elhunyt. Sírja az Újpest-megyeri temetőben, a 44. parcellában van. Végrendellete szerint urnája együtt van férjének anyai nagyszülei urnáit rejtő sírban.

Halála után jelent meg a Tarsoly Kiadó gondozásában hátrahagyott írásaiból szerkesztett könyve (2013. május 30.), *Ács Julianna: Gyórszentiváni történetek*. E könyve és az ugyancsak a Tarsoly Kiadó gondozásában megjelent, róla szóló *In memoriam Fábry Györgyné* című könyv a verseit tartalmazza (2014). Ez utóbbi könyvében ötven egykori tanítványa emléksorai is olvashatók.

Verseinek többsége időmértékes (sapphói, aszklepiadészi, alkaioszi). Történeti tanulmányait (*Európa a XVI. században. Reformáció és ellenreformáció*) könyv alakban a közeljövőben a Tarsoly Kiadó jelenteti meg.

Arisztotelész és az igazság

Jó barátom Plato, de nála még jobb
Az igazság, mondja a nagy tanítvány.
Jó, ha ezt kellő figyelembe vesszük:
Szent kötelesség!

Silva Rerum

A dolgok erdeje
Vesz körül minket,
Az idők eleje
Teremti-e mindet,
Vagy csak agyunk
Észleli mindezt?
Élünk, vagyunk,
Hegyek állnak messze nézve,
Folyók ágaznak kéz a kézbe,
Szellő fúj, vihar dühöng,
A vándor rémülten dülöng:
Előre menjen vagy bujjon el,
Kapaszkodjon vagy — bukjon el?
Az erdő fái mit susognak
A magunkfajta vándoroknak?

Születünk, élünk egy darabig,
Kinek-kinek mennyi adatik.
Egy élten át tanulunk
S mégis mily kevés, amit tudunk,
Hisz oly nagy a dolgok erdeje
Hogy soh'se jutunk a végire...

Prado

Prado képtárába belátogathatsz:
Meglepődöl, mert Goya, Zurbarán és
Bosch, Velazquez képei nézhetőek.
Mind csupa szépség.

Ám Murillót és Riberát is látod
Greco mellett, szinte előnt a látvány:
Számptalan festmény-sorozat halomban;
Mily alkotások!

Mesterek voltak, ez vitathatatlan.
Hol találsz művészt, ki ilyenre képes?
Hol terem bárhol az ecsetvonás íly
Mestere mostan?

Földi élet és öröklét

Nyílvessző-sebesen száll el a földi lét,
Úgyszólván elrohan zúgva az életünk.
Mindezt észre se vesszük, hova tűnhetett,
Álom volt ez a lét talán?

Ám mégse lehetett folytonos szunnyadás!
Gyermekként, fiataalként, öregedre is
Dolgoztunk, cselekedtünk, pihenés is volt.
Honnan hát ez a kétkedés?

Transzcendencia-rejtjel elenyészhetett
Bennünk? Észre se vettük? De hiszen a jel
Rejtőzik tudatunkban: ezen életen
Kívül van egy Örök hazánk!

Szélmalom

Szélmalom nagy szárnyai nem forognak,
Áll a munka most, a vitorla megállt.
Ám ha szél fúj újra indul az őrlés:
Liszt, dara, derce...

Dolgozott nyár-ősz idején a malmunk,
Korpa és liszt zsákba elrakva rendben.
Az öreg molnár is alszik, lepihent.
Jó kenyерünk lesz!

Napsugár

Napsugárban fürdeni csak emlék már
Őszi széltépázta napon. De messze
Még a tél! És tél esetén lehet még
Napsugaras nap.

Jégcsapok házak ereszén a Naptól
Majd csorognak, és lepotyog egynémely.
Íly időben óvatosan vigyázó
Közlekedés kell!

Úton lenni

Úton lenni: embersors. Te is vándorolsz.
Hol van vége? Ki tudhatja az út hová
Visz, meddig. Lehetőleg ne nagyon siess
Vándor! Néha az út rövid...

Tavasza várva

Napfény sárga-fehér színe tavaszt ígér.
Múlik már a sötét nemszeretem idő.
A nedvek elindulnak, a növényi sejt
Felébredve tavaszt jelez.

Holnaptól maradék hókupacokra vár
Megszűnés, pocsolyáknak ad helyet a hó.
Trilláz cinke, rigó, kis madarak dalát
Szellő hordja tovább, tovább...

Zsóka „első verse”

Amíg anyám méhében vagyok
És a csendben hallgatok:
Anyám szívét hallom, hogy dobog.

Majd véget ér a meleg álom,
Itt vagyok már a külvilágon
Minden oly hangos, minden oly fényes...
Csak édesanyám teje édes.

Evezünk a Dunán

Nyári hőségben evezést ajánlok.
Szép folyónk széles vize hív, csalogat.
Gyere, szállj csónakba, evezz erősen,
Húzd a lapátot!

Fák lelógó ágai nem izgatnak,
Csak figyelj őket, bele nem akadhatsz.
Mindinkább vízpart közelébe húzzad,
Így egyszerűbb lesz.

Jól repít két jó evezős, örömmel
Élvezik: siklik a hajó! Üdítő
Érzetet kelt tagjaidban, erősödsz,
Ez gyönyörűség!

Orgonák

Mámorítólag illatos fehérlő,
Zöldbe burkolt szép orgonák uralják
Most a kertünket, lebilincselő kép,
Festeni kell ezt!

A fehér mellett lila színbe' játszó
És sötétszínű lila-tripla szintén
Szembetűnő és ragyogóan pompás...
Éteri szépség!

Tanítványok emléksorai

Ács Juliannáról

„Mivel ő egész nap a gimiben volt — a második otthonának tekintette —, akkor jártunk hozzá korrepetálásra, amikor csak akartunk. Nagyon büszke volt régi növendékeire, akik az ő hivatását folytatták. Alkalmadtán meg is hívott néhányat közülük, hogy olyan ismeretekhez is juthassunk, amelyek „tankönyvön kívüliek”.

„Ami elsőként beugrik Fábryné tanárnőről, az az, hogy iskoláim ideje alatt bárcsak mindig ő tanította volna a történelmet! Nekem felüdülés volt a színes óráit hallgatni. A feleltetések nála nem felelések voltak, hanem inkább egy beszélgetés, együtt gondolkodás.”

„Nagyon dinamikus, gyors mozgású és élénk gondolkozású volt. Bevont minket, diákokat is az anyag tárgyalásába, kérdéseket tett fel, kikérte a véleményünket, próbálgatott bennünket: észreveszünk-e összefüggéseket elmúlt korok történései és a saját tapasztalataink között.”

„Soha nem hallottam, hogy diák szidta volna. Nem emlékszem panaszra, hogy igazságtalan vagy méltánytalan lett volna bárkivel. Amikor bejött az osztályba, elég volt csak körbemosolyognia, csend lett, és mi figyeltünk rá.”

„Minden diákjáról jót feltételezett. Talán minden emberről is.”

„Revelációként hatott ránk, amikor megérezte velünk, hogy mást gondol a közelmúlt történelméről, mint ami a hivatalos tankönyvekben szerepel, és ez nagyon bátor dolog volt alig 10 évvel '56 után. Hivatástudatával, kisugárzásával, a szó nemes értelmében igazi pedagógus volt, klasszikus tanárszemélyiség, akire szeretettel emlékezünk.”

Csire Gabriella

Regelő napkelet (XIII.)

A pecsétgyűrű

A nagy perzsa király, Ahasvérus, aki Indiától Szerecsen-országig százhuszonhét tartományt uralt, köztük Izraelt is, elhatározta, hogy feleséget választ magának. Ezért összegyűjtötte hatalmas birodalmából a száz legszebb leányt. A hajadonokat felvitték Susa várába, az asszonyok házába.

Élt akkoriban a perzsa birodalom szívében egy zsidó férfi a Benjámin nemzetségéből. Mordecháj Jeruzsálemből hurcolták el Júdea királyával együtt, amikor Babilónia királya, Nabukodonozor rabságra vetette a legyőzött népeket. Babilóniát később leverték a perzsák. Mordecháj így került Susa várába. Ő viselte gondját nagybátyja árván maradt lányának, Eszternek.

Amikor kihirdették országszerte, hogy Ahasvérus a száz legszebb leány közül választ magának feleséget, Mordecháj elvitte nevelt leányát az asszonyok házába. De lelkére kötötte Eszternek, soha ne árulja el a származását.

Eszter tíz hónapig tartózkodott az asszonyok házában. Ekkor bevittek a sudár alakú, gyönyörű leányt a királyhoz. Ahasvérus első látásra megszerette, és Esztert választotta feleségül. Pompás lakodalmat ült, amelyre meghívta az összes fejedelmeket. Az örömmünnepen busásan megajándékozott minden tartományt.

Mordecháj sose mozdult el a király kapujából, csakhogy hírt halljon Eszterről. Így történt, hogy véletlenül megneszelve, hogy a király két udvarmestere — a két kapuőr — el akarja tenni láb alól Ahasvérust. A cselszövők szándékát Mordecháj rögtön megüzente Eszternek, aki késedelem nélkül szólt a királynak. Ahasvérus kivizsgálást rendelt el, és a két kapuőrrel csakugyan kiderült, hogy gyilkos tervet forralt ellene. Így mentette meg Eszter az uralkodó életét.

Nem sokkal ezután a király Hámánt helyezte az összes főember és fejedelem fölé. Aki csak látta, térdet-fejet hajtott Hámán előtt. Egyedül Mordecháj maradt hajthatatlan, tiszteletének semmi jelét nem adta. A király nagy hatalmú főembere megharagudott ezért a kapuban ülő emberre, és megérdeklődte, hogy hívják és honnan származik. Amint megtudta, hogy Mordecháj zsidó, meggyűlölte egész nemzetségét, s azt kezdte forgatni a fejében, hogyan írthatna ki a perzsa birodalomból minden zsidót. Végül azt mondta a királynak:

— Él szerte az országban egy nép, amely minden tartományodban elkülönül, más törvények szerint él, mint a többi nép és megszegi törvényeidet. Ezt nincs miért tovább tűrni! Ha elrendeled a zsidók kipusztítását, kincstáradat tízezer ezüstpénzzel gyarapítom.

A király lehúzta ujjáról a pecsétgyűrűjét, és Hámánnak adta.

— Tartsd meg az ezüstöt — mondta —, a zsidókkal pedig bánj tetszésed szerint!

Hámán azonnal megparancsolta a király írnokainak, hogy Ahasvérus nevében foglalják írásba a zsidók kiirtására vonatkozó parancsot. A király gyűrűjével lepecsételt levelekben, melyeket megküldtek minden tartománynak, ez állt: „Pusztítsátok ki, semmisítsétek meg a zsidókat ifjaktól öregekig, gyermekestül, asszonyostul a tizenkettedik hónap tizenharmadik napján és kobozzátok el javaikat!” A futárok vitték a király leveleit, és birodalomszerte kihirdették a zsidók ellen hozott ítéletet, még Susa városában is. A zsidók elkeseredésükben zsákruhát öltöttek, és fejükre hamut szórtak. Bőjtbe, gyászos siralomba, panaszos jajgatásba kezdtek, hátha meghallaná könyörgésüket az Úr.

Mordecháj is megszaggatta ruháit. Jajszava elhatolt a palotáig. Eszter azonnal hozzá küldte az udvarmestert: tudakolná meg, miért kesereg Mordecháj.

Nevelőapja mindenről beszámolt, és Eszter kezéhez juttatta a királyi rendelet másolatát is, azzal a meghagyással, hogy könyörögjön urának: ne engedje nemzetségét kipusztítani.

Eszter meghallgatta udvarmesterét és gyámjának azt üzente:

— Köztudott, hogy aki hívatlanul lép be a király belső udvarába, halál fia, ha csak nem nyújtja ki feléje aranypálcáját Ahasvérus. Engem harminc napja nem kéretett magához.

— Mondd meg a királynénak — üzent vissza az udvarmestertől Mordecháj —, ha nem járulsz Ahasvérus elé, Isten másképpen szabadítja meg a zsidókat, de akkor mi ketten biztosan elveszünk. És ki tudja, nem azért lett királyné belőled, hogy népedet kimentsd a végveszélyből?

Eszterben e szavak hallatán megszületett az elhatározás, hogy hívás és engedély nélkül megy be a királyhoz, élete árán is.

Szolgálólányaival együtt három napig böjtölt a királyné, azután fölvette díszruháját, és megállt a királyi vár belső udvarában. Ahasvérus a trónuson ült, onnan épp az udvarra látott. Amint megpillantotta Esztert, kinyújtotta feléje aranypálcáját.

— Mit óhajtasz, királyné? — kérdezte nyájasan. — Szólj bátran! Az ország felét is kérheted, bármit megadok neked.

— Csak azt szeretném, uram — felelte Eszter szelíden —, hogy jöjj el ma este hozzám Hámánnal együtt lakomára.

Ahasvérus örömmel tett eleget Eszter kívánságának. Borivás közben gyöngéden unszolta a feleségét:

— Kívánd az ország felét! Kérj tőlem akármit, s megadom.

— Megint csak azt szeretném — felelte Eszter szelíden —, hogy jöjj el Hámánnal együtt holnap is. Akkor megmondom, mit kívánok.

Hámán vidáman lépett ki aznap a palota kapuján, eltelve gőgös büszkeséggel. Most már biztos volt benne: a király mindenkinél többre becsüli. Lám, a királyné

---

is neki kedvez: már másodszer hívja meg lakomára, Ahasvérussal együtt. De amint belebotlott Mordechájba, aki szokása szerint a kapuban ült, s nemhogy térdet-fejet hajtott volna előtte, ráadásul úgy tett, mintha sose látta volna, dühében akasztófát ácsoltatott saját udvarán, hogy amint engedélyt ad rá a király, kivégeztesse Mordechájt.

Azon az éjszakán a királyt elkerülte az álom. A történelmi krónikát olvastatta fel, hogy nyugtalanságát elűzze. És amikor odáig jutottak a felolvasásban, hogy Mordechájnak köszönhetően menekült meg Ahasvérus a két kapuőr orvtámadásától, megkérdezte:

— Milyen jutalmat kapott a hűséges Mordecháj?

— Semmit! — felelték az apródok.

Hámán kora reggel jött a királyhoz, azzal a szándékkal, hogy halálos ítéletet kérjen Mordecháj ellen. De Ahasvérus nem hagyta szóhoz jutni:

— Mondd, mi jár annak — kérdezte —, akit meg akar tisztelni a király?

Hámán azt hitte, neki akar kedvezni Ahasvérus, ezért így válaszolt:

— Öltöztessék drága ruhába, ültessék jó paripára, úgy hordozzák körül a városon azt az embert, és kiáltsák előtte fennhangon, hogy mindenki hallja: „Ilyen tisztelet jár annak, akit Ahasvérus kitüntet!”

— Siess akkor — hagyta meg Ahasvérus —, hozd elő a ruhát meg a lovat, és tégy úgy mindenben a zsidó Mordechájjal, azzal, aki a kapuban ül, amint tanácsoltad.

Hámánt lesújtotta a király parancsa, de örömet színlelt. Végighordozta Mordechájt a városon, és fennhangon kiáltotta előtte, hogy mindenki hallja: „Ilyen tisztelet jár annak, akit Ahasvérus kegyével kitüntet!”

Hámán megszégyenülten tért haza, Mordecháj pedig visszaült megszokott helyére, a kapuba.

Amint leszállt az est, Hámán a királlyal együtt megjelent Eszter királyné lakomáján. Borivás közben Ahasvérus megint biztatni kezdte a feleségét:

— Mit kérsz tőlem, királyné? Kívánj akármit, megkapod!

— Uram király! — szólalt meg Eszter. — Engedd, hogy éljek, és nemzetségem is maradjon életében. Mert meg akarnak minket semmisíteni!

— Ki az, és hol van, aki ilyen aljasságra vetemedne?

— Itt van! — mutatott Eszter a király legrangosabb főemberére. — Hámánt ösztökéli ellenünk a gyűlölet! Kivégzésekre készül. Saját udvarában is akasztófát ácsoltatott.

Ahasvérus nagy haragjában kirohant a palota kertjébe. Hámánt iszonyú rémület szorongatta. Sírva könyörgött Eszterhez kegyelemért. Felindultságában eszméletét veszítette, és az ágyra zuhant. Ahasvérus épp akkor tért vissza, amikor Hámán elterült a királyné nyoszolyáján.

— Mit keres ez itt a feleségem fekhelyén? — kiáltott fel Ahasvérus. — Vigyék azonnal, s végezzetek vele!

Hámánt azonnal lefogták. Arcát befedték, s már vitték is az akasztófához, melyet ő ácsoltatott saját udvarában a zsidó Mordechájnak.

A király megkegyelmezett a zsidóknak. Miután megtudta, hogy Mordecháj nem más, mint Eszter nevelőapja, magas rangra emelte hű emberét, pecsétgyűrűjét is neki adta.

A kegyelmi rendeletet, melyre Ahasvérus gyűrűje nyomott pecsétet, gyors lovas futárok vitték meg minden tartományba. Eszter királyné pedig meghagyta a zsidóknak, hogy minden évben emlékezzenek meg a csodás fordulatról. Mivel Hámán sorsvetéssel, Purral határozta meg a perzsa birodalomban élő zsidók kiirtásának a napját — ami épp ellene fordult —, Purimnak nevezték el az örömnepet.

Az ajándékozás és adományozás szép szokása, az Adar hónap 14. és 15. napján megtartott Purim-ünnep arra emlékeztet, hogy az Úr sose hagyja el népét és a legnagyobb veszélyből is kimenti híveit.

Pálffy Tamás Szabolcs vendégmunkás érzés

sötétnarancs a nap körülölel az este
érzékeimmel játszik kreol bőrű teste
vendégmunkás vagyok e különleges érzés
mégsem tabutéma ne legyen félreértés

én akartam jönni a testem odatenni
az órabér munkára a kánikulára
jól tettem hogy jöttem tudom jól döntöttem
öt ország átszelése múlttá vált mögöttem

ismerem önmagam érzem szabad vagyok
meghozok egy döntést a cél felé haladok
állhatatossággal konok kitartással

sötétnarancs a nap holnap ragyog az égen
szőlőszedő vagyok ez számomra nem szégyen
de szégyen lenne hogyha nem lenne reményem

*Spanyolország (Villanueva de la Jara — Cuenca)
2013. szeptember 23.*

Nagy Székely Ildikó

Késői dal

Szívemet most már végképp kulcsra zárom,
egész nap színes fényképeket nézek,
a zongorista, látom, felnevet:
„Ha-ha, a lány végül mégis enyém lett.”

Lehúznék sorra most már minden rolót,
hogya még lenne bár egy ablakom,
de te kitérted mindet, s kiugrottál
míg aludtam, egy furcsa hajnalon.

A csendre újra zenét lopni vágyom,
de ilyen későn ez már képtelenség,
zongoristám garzon mélyén horkol,
szívemen füstté vál', s kiszáll az álmom.

Március

Most utcalánynak öltözött,
kezében nincs már hóvirág,
nem hozott mást, csak bánatát,
s tántorog pocsolyák között.

Eldobta minden illatát,
csak sár szagát, csak sör szagát,
s amerre járt, sok csupasz ágra
felakasztotta szép magát.

Csapzott haját a szél se fújja,
mégis csak ő kell most nekem,
szűk szoknyáján, nézed, eldugja
s viszi aprópénz-életem.

Kiss Székely Zoltán

Jelen idejű ünnep

Felkél a januári nap
és kékség költözik az ablakkeretekbe.
Felcsillan az aranysárga díszök az asztalon.
Moccan az utca.
Autók élesülő hangja vágat az ablak alatt
és morog távolodva.
A friss párák mintha a párkányról
szállanának — fehéritik az azúr négyzeteit.
Fény csusszan az amarillisz kardpenge levelére
Nerudát idézi
— országa mint a felkötött kardlap Dél-Amerika oldalán.
Csodát tesz ez a fény —
ráhangolódik most minden mozgás.
A külső élettelen világ jelzései —
mint színielőadást előző gongütések —
belső ritmussá oldódnak az élőkben.
Felpattan egy amarilliszvirág.
A szomszédban vizet tesznek főni a levesnek.
Csobban a víz.
Felvonít egy eb.
Tejért sír fel csecsemő-lányom.
Lágy mosolyú anyja szempillája rebben.
És kinyílik a második amarilliszvirág.
Fehér ünnepben fürdik a Város.

1976–1985.

Ráduly János

Félperces történetek (X.)

Salapéta

Mondom Andrisnak:

— Eddig nem láttam rajtad ezt a ruhadarabot.

— Salapéta (kezeslábas) a neve. Nagyon szeretem, tele van zsebekkel: elől kettős zseb, több oldalzseb, még a nadrágszáron is zseb. Ha pénzem volna! De a betegnyugdíjam egyenlő a semmivel. Most elszegődtem: négy hónapra megyek a méhésszel a Duna mellé. Kiszállunk a méhekkal.

— A jövedelem?

— Né, ha nem csorran, cseppen. Valamit segíteni fog a félszeg sorsomon.

Csodálkoznának

Deák Jani már három órája vágja druzsbával (kézi szalagfűrészszel) a tűzifámat. El-elnézem a kis masinát, derekasan dolgozik. Mondom:

— Ha fölkelnének az őseink, csodálkoznának a druzsbán.

— Igen, elcsodálkoznának, de csak annyival is maradnának.

— Ezt mire mondod?

— Arra — azt mondja —, hogy az őseink tudás nélkül, iskola nélkül nem tudnák felfogni a gép működését. Boszorkányságnak tartanák.

Megkörményeztek

Gabi kollegám közel nyolcvanöt éves. Rápillantottam:

— Nincs baj — mondom —, még jól bírod magad.

— Hadd el, ma reggel elmentem a pékségbe kenyérért, s ahogy indultam volna haza, megszédültem. Megkörményeztek a halál félelmei.

Mosolyogni kezdtem.

Hallod-e, Gabi, javítanod kell a mondaton: hagyd el a halál szót, gondnak épp elég annyi is, hogy megkörményeztek a félelmek.

Két murok

Az öreg Gábor bácsi jön-megy a zöldségstandon, murkot keres. Rápillant az egyik ládára:

— Hát itt akkora murkok vannak, mint valami répák. Kérek két darabot, a két legkisebbiket.

Míg mérlegre kerül a portéka, három-négy asszony is összeverődik.
— Hát mit kezd azokkal a nagy murkokkal? — kérdi az egyik.
Az öreg hallgat. Mondja az elárusító:
— Egy kiló harminc deka a két murok.
— Jó, elviszem. Mert a murok nem is nekem kell, hanem a szomszédasszonynak. Ott hadd pucolgassa.

Félek a tükörtől

Az este az udvaron szembenéztem a meredt szemű Holddal. Azt kérdeztem:
— Hová tűnt el szép leányarcod?
— Ó, hát nem ismered a slágert? Úgy kezdődik, hogy: „Lányból lesz az asszony, asszonyból a...” Különben azt tanácsolom, nézd meg magadat te is a tükörben.
A határozott válasz hallatán belém fagyott a szó. Mert a tükör ritkán mutatja meg azt, amit elvárnék tőle.

Sírni kezdett a diófa

Tél közepe van, s az udvarunkon sírni kezdett a diófa.
— Mi történt? — kérdeztem.
— Tökéletesen megárvásodtam: a fagyos szél leseperte rólam az utolsó falevelet is, kacsaringózva hullt a földre. Az ágaimat jégbe burkolta.
— Sebaj — próbáltam vigasztalni —, közelednek a tavaszi fények.
— Igen — válaszolt a diófa —, biztos, hogy kitavaszkodunk. De addig, addig...

Berzenkedés

Lakodalomban voltunk Héderfáján — meséli Gyuri —, s az egyik pillanatban két koma összeveszett. Úgy merkeltek (acsarkodtak) egymásra, mintha ellenségek lettek volna. Végül az egyik győzelmesen „kivágta” magát:
— Én is pont olyan ember vagyok, mint te, csak én nem loptam!
Ezzel az összekoccanás, a berzenkedés be is fejeződött. A vendégsereg alig vett észre valamit. Vagy tán annyira közismert történetről van/volt szó, hogy szóra sem érdemes?

Földön lakó

— A harmadik fafeldolgozó üzemben dolgoztam — mondta Áron —, s megszűnt a munkahelyem. „Befagyasztották” a posztomat. Földön lakó ember lettem, akár a régi szegények.
— Kik voltak a régi szegények?
— A zsellérek, a jobbágyok, a napszámos munkából élők. Úgy is nevezték őket, hogy földön lakó emberek.

— Állj meg — szóltam —, Szabó T. Attila történeti szótárában (SZT, 1984. IV. kötet. 366. old.) „Az fewdewn lakok” (= földön, földön lakók) kifejezés is megtalálható, 1554-ből való adat. Megtudjuk: a szegénység családonként gyakran öröklődött. Sajnos, máig hatóan.

Itt csak falatozzál

Orbán Jani barátom mesélte:

— Úgy történt, hogy reggel felkelt a kibédi ember, falt egyet-kettőt, s átment a szomszédba. Ott éppen reggeliztek. Mondta illemből a gazda:

— Szívesen látunk.

— Né, otthon már falatoztam, de leülök — válaszolt a szomszéd. Azzal mindjárt asztalba ült, s elkezdett enni: hát evett, evett, addig fogyasztotta az ételt, hogy az asztalról minden elfogyott. A gazda eltűnődött. Fennhangon mondta:

— Hallod-e, szomszéd, azt tanácsolom, változtasd meg a menetrendet: ezután egyél otthon, itt csak falatozzál.

Akár az éhes farkasnak

Jancsi sógor disznótartásra is berendezkedett.

— Négy kocám van, az egyik most malacozott meg. Tizenkét malaca lett. A tizenkettedik csámpás volt, úgy láttam, meg is döglött. Kivitem a pajtából, s rádobtam a trágyadomb tetejére. Nagyot huppant. Az eséstől, attól a huppanástól tátogatni kezdett, kapkodott a levegő után. Visszavitem az istállóba, s olyan malac lett belőle, akár a többiből. Az ételükbe állandóan savót csöppentek. Szopnak még, de már az ételt is eszik. Olyan étvágyuk van, akár az éhes farkasnak.

Simonfy József

csupa nem

nem semmi	fent miért kell nekem
az életet így leélni	porban sárban fetrengenem
össze se jön semmi	nem vagyok istenek kegyeltje
hernyóim babérlevéllel	nem vagyok megáldva
etetem s csupa selyembe	jókedvvel beszéddel
öltözött hölgyekben	nem vagyok jó háznak
gyönyörködöm	se kertnek
furcsa érzések gyötörnek	csupa nem és nem
hátamon végigfut a hideg	nem semmi az életet
ha jócsillagom ott ragyog	így leélni

G. Szabó Ferenc

Játékreplés

Ma játszottunk én és a lét
piros almafákon hintáztunk
kiugrottak a sugár romantikák
az álmos mindennapok ablakpereméről
csillagvirágoskertem közepében
egymás lábnyomában lépve
kietlen aszteroidákon magokat hintettünk
mint nagyapám aki a földet kenyérré gyúrta
felhők könnycseppjeivel élesztgette
a kiszáradt torkú magokat
majd házikenyeret vitt az isteneknek
a föld szíven orgonatakaró volt
mint megannyi nimfa kacérkodtak
velünk a virágvilág színhalmazok
önfeledten simogatta őket a szél
törékeny testük illata elkábította
aztán repült tovább boldogan
befújva szeretettel a világmindenséget
a mesélő hegyek templomcsend tisztásán
hófehér juhok citeráztak a fűvel
pásztor furulyált önfeledten
pannon ős ajándékával
a fenyők mint kamaszlányok riszálták derekukat
fecskeangyal szállt alá
megcsókolta a pásztor homlokát
a pásztor fia az iskolakapunál állt
az iskola ős szakállát simogatta
kedvtelve nézte a megbolondult autókat
s a pajkos, éneklő kis emberkéket
akik nevetve körbetáncoltak
mint tábortüzet egy részeget és nevettek
végre kilépett az iskolakapun Ő is
mint a télből március
a világzaj eltompult
amikor a pásztorfiú
megcsókolta szerelme piros arcát
valahol máshol az apa fölemelte fiát

---

meghintáztatta a pillangók szárnyain
s az kacagva mondta
még egyszer — még egyszer
egy árny fejcsoválva megjegyezte, hogy
ezek is meghibbantak, te jó élet...
de szép volt ma ez a nap
még akkor is
ha csak játéka voltam a létnek

Márton Károly

A bözödi tónál

Csónakkal közeledni
kiálló toronyhoz,
mint velenceiek gondolája
hazatéréskor.

A víz alatt falu nyugszik,
mint paplan alatt a gyermek.
De vajon a sóhajok
a víz alatt nyugalmat lelnek?

Húsvétkor

Húsvétkor
a bárányok bégetése
előcsalja
a gyilkos szenvedélyt:
a kések előkerülnek,
s a bárányok elhallgatnak;
de nyitott szemükben
a feltámadás
reménye csillan.

Molnos Ferenc

Házszentelés

Giling-galang, giling-galang — hallatszik be a csilingelés az utcáról. A kiskapu már órák óta kitárva várja a csengettyűsök érkezését. Nannyónak még hajnalban gondja volt rá, nehogy valami csoda folytán útjukat állja a különben soha be nem zárt kapu. Néhányszor az utcára is kiállt, s hosszasan elnézett lefelé, van-e már valami mozgás arra. Régóta rendbe tette a szemközti kicsi házat az udvar túloldalán, ahol a maga födele alatt bemohásodott özvegységében egyedül élt, s ahonnan az egész gazdaságot fáradhatatlanul igazgatta. Asztalán maga szőtte fehér abrosz, cseréptartóban áll már a gyertya, mellette egy skatulya gyufa, aprópénz a csengettyűsöknek, ministránsoknak, borítékban papírpénz a kántor diszkrét mozdulatára vár. Nálunk is megtette reggeli vizitjét, hadd lám minden rendben van-e, felkeltünk-e már, s készülődünk-e a pap fogadására. Anyánkat, bár nem mondja, bosszantja az elmaradhatatlan inspekció. Úgy érzi, maga is tudja, mit kell tennie. Ő legalább annyira izgatott. Rég megfejté Bimbót, elszűrte a tejet, kiporciózta, s kantáros fazékban van, amit a csarnokba kell vinni. Minket is korán felvert.

— Ébredjetek! Keljetek már! Mindjárt itt vannak a házszentelők – pattognak sűrű egymásutánban a parancsszavak.

— Miért kell már felkelni, 'sze a plébános úr is még csak most fordul át a másik oldalára – dohog a bátyám.

— Keljetek, hogy vessem be az ágyat! Még a csarnokba kell menni!

Olyan még nem volt, hogy ne az anyánk ébresztőjére keltünk volna. Hacsak nem voltunk betegek, egyéb hiányában az ágy bevetésének halaszthatatlan sürgőssége okán vágta el a hajnali álom puha szalagját, s zavart ki mindhármunkat az ágyból. Ilyenkor nem volt apelláta, bár mi a nagyobbak már abban a korban voltunk, amikor az ember már nem fogadja megfellebbezhetetlen tényként a felnőttvilág törvényeit, igazságait, hanem szeret mindent nem csak színéről, de fonákjáról is megvizsgálni. Könyveket bújó gyermekek lévén, a nyomtatott betű igézetében cseperedvén olyan szerteágazó ismeretekre tettünk szert, amelyeket szívesen állítottunk a felnőtt megfellebbezhetetlenség kikezdésének szolgálatába. Bátyám már több mint egy éve kétjegyű számmal írta az életkorát. A gyermeki dolgok viszonylatában, nagybátyámtól ellesett mérce szerint már nagylegénynek számított. Igyekezett ennek nem csak az elvégzett munkában, de hangvételen és fellépésben is megfelelni. Magam nyolc éves bölcsként a látott mintát követtem. Bátyám távollétében nagyszerűen is alakítottam szerepemet, ám ha jelen volt, ő dirigált közöttünk, s a replikákat ő adta a felnőtteknek.

Öcsémnek s nekem nem osztottak még feladatot, de nincs kegyelem, ki kell kászálódni az ágyból. Jól tudjuk, anyánk addig nem nyughat, amíg le nem ta-

---

---

karhatja az ágyterítővel a lépcsősre vetett ágyat, amíg túl nem vagyunk a reggelin, s ő a mosogatáson. Ezért hajt minket erőltetett menetben végig a megszokott reggeli szertartásainkon. Az ünneplő ruha kikészítve a másik ágyon. A kályha alatt száradó bakancsok bokszolása nekem jut. Bátyám már elviharzott a tejes fazékkal, s mire én fényesre kefélem a cipőket, megmosakszom, öltözöm, addigra megtér a tejcsarnokból.

— Hol vannak? — kérdezem tőle.

— Még semmi nyomuk. Lehet, hogy az idén nem is lesz házszentelés. Nem biztos, hogy minden évben megtartják.

— Ne ijesztgesd a kicsiket! Na, üljetek asztalhoz! — anyánk a kályha mellől dirigál, ahol már kavargatja a forró serpenyőben a felvert tojást.

Ki-ki a maga helyét foglalja el az asztalnál. Bátyám melléhez szorítva kanyarítja a késsel a kenyeret. A nagy, piros nyelű kést anyánk távol élő nővérétől kapta. Ereklüként őrzzi, de nem vonta ki a használatból. Bár számtalan társa fekszik a konyhaasztal fiókjában, a család számára mégis egyedül csak ő „a kés”. Méretével, alakjával, pengéjének élével kimeríti a fogalmat. Bármelyik másikuk csak „egy kés” lehet.

— Vágjál mindenkinek! — kapja a menetszerű utasítást.

— Én csak magamnak szándékoztam vágni. Úgy gondoltam, mindenki vágjon magának.

Én még-még vághatnék, de az ötéves öcskösre egyszerre szoktunk rádörrenni, ha olykor kezébe vette a kést. Anyám is elérte az iróniát, s ezúttal válasz nélkül hagyja. Zörgő pénzt önt a bátyám markába, hogy majd a csengettyűsöknek ki-ossza.

Az asztalnál ülünk, amikor Nannyó érkezik. Hiába invitáljuk, le sem ül. Megtartja a terepszemlét, s már megy is.

— Csak megnéztem, hogy felkeltetek-e — mondja.

— Mi igen, s a csarnokban is fel vannak kelve, hál’ istennek! — cserdít vissza a bátyám.

Még rengeteg tennivalója van. Bár az éjszaka nem havazott, a nyírágseprűvel mégis van igazítanivalója az udvari ösvényeken. S aztán az útra is ki kell mennie ötpercenként.

Reggeli után csak ténfergünk. Magunk is várakozunk. Észrevétlenül terjed ki ránk anyánk és nagyanyánk nyugtalansága. Előbb csak az öcskös költözik ki a kapu elé, aztán mi is ott találjuk magunk.

— Láttok-e valamit? Jönnék-e? — társul be hozzánk Nannyó.

— Én igen, Amburit, Marcit s Ferit. Erre jönnek.

A második, harmadik szomszédból a kölykök szintén az úton kóricálnak. Minket meglátva felénk indultak. Nannyó is elnéz lefelé az utcán, csak megkésve áll össze a fejében a kép és a hallott szöveg.

— Az eszetek tokja — vágja aztán oda nekünk mérgesen, s beviharzik az udvarra.

Marci és Feri testvérek. Amburiékon túl van a kapujuk, de udvaruk egy hosszú bejárattal Amburiék kicsi telke mögé kanyarodik, és szomszédos a mi kertünkkel. Ők a házból ki sem láthatnak az utcára, hát persze, hogy felderítőnek indultak ők is. Mindennapos játszópajtásaink, de a munkában is kiségtjük egymást. Bátyámnál valamennyien fiatalabbak, inkább velem alkotnak egy galériát. Most is vidáman üdvözljük egymást, parolázunk. Komolyan vették feladatukat, nem csak nézelődtek a kapuból, de le is mentek a kanyaron túl, az utca elejére. Anyánk is kinéz, ott vagyunk-e még.

— Nehogy elmenjetekek valamerre! Nem láttátok, hol tartanak? — kérdi a testvéreket.

— Még csak Kerekeséknél vannak. A plébános úr megadja a módját, nem siet — mondja Feri, a nagyobbik.

Pont a meredek alatt lakunk. Kisebb lejtő van a kapunk előtt is. Először ott futunk neki egy-egy kijegesedett csúszkának. Csak úgy lezseren, könnyedén, a ruhára vigyázva. A patkós bakancs élére állva úgy mentünk, mint a korcsolyán. Jobb láb elől. Ennek külső élén, a másik belsején egyensúlyozva. Megállás előtt kunkorira kanyarodva, mint a malac farka.

Giling-galang. Megjöttek a csengettyűsök. Messzire megelőzték a papot.

— Fogadják-e a szent keresztet?

— Fogadjuk! Fogadjuk! — érkezik lelkesen Nannyó a számukra előkészített aprópénzzel.

— Kínáljátok meg őket! — szól ki anyánk a lépcső tetejéről, kezében a süteményes tállal.

Bátyám érte jön, megkínálja őket, s aztán felénk nyújtja. Sorra szedjük le róla a darabokat. Az utolsót maga falja fel. Csak most jut eszébe a rábízott pénz. Zsebébe nyúl, és egyenlően elosztva a csengettyűsöknek adja, akik a kapufélfára egyezményes jelként a házszentelőknek egy nagy F betűt rajzolnak.

— Ügyesen húzzátok, hogy a plébános úr meg legyen elégedve! — kötekedik a bátyám, s az üres tálcát lóbálva viszi be.

— Csak nem ettétek mind meg? — csodálkozik anyánk. — A plébánost s a kántort most mivel kínáljam?

— Azok úgyse esznek süteményt. Töltsön bort nekik! Tölthet nekünk is.

— Majd töltsök én nektek, ne féljetekek! — emeli meg a hangját.

Bátyám jobbnak látja máskorra halasztani e téma megvitatását, s gyors léptekkel elhagyja a konyhát.

Minket már a meredeken talál. Épp Marciékkal, s a csengettyűsökkel versenyzünk, hogy ki tud hosszabbat csúszni. A kapunktól mintegy húsz méternyire kifelé szeli át az utat a patak. Nincs híd, a szánkó átmegy rajta, de a patkónak legyőzhetetlen akadály. Így ez lehet csúszkálásaink végpontja. Aki hosszabbat akar menni, annak kintebbről kell indulnia. És mi hosszabbat akarunk menni. A jeges oldalon egyre kintebbről indulunk. Kinyújtott karokkal egyensúlyozunk, miközben a patkó élén állva száguldunk egymás után lefelé. Megvan a gyakorlatunk

---

---

valamennyiünknek ebben. Mikor a hóviszonyok megengedték, két váltásban is próbáltunk. Csak a kis öcskös nem vesz részt a játékunkban. Ő az aljban a patak mellett a hóban szöszmötöl.

Bátyám csatlakozása új lendületet visz a játékunkba. Legnagyobb lévén kihívást jelent mindannyiunknak. Felpörgeti a versenykedvet. Az utca hosszú, meredek, jeges és fényesre csiszolt. Hosszút lehet rajta csúszni. Akár a tetőtől az aljig. Minél kintebbről indulunk, annál nagyobbra nő a sebességünk, s nehezebb lesz megállni a pataknál az aljban. A verseny tulajdonképpen azon múlik, hogy ki mekkorát mer ebből bevállalni. Egymást heccelve fokozatosan növeljük ezt a távolságot.

Belefeledkezünk a játékba. Rég feloldódott már bennünk a reggeli várakozás feszültsége. Anyánk is megfeledkezett rólunk, Nannyó sem jár ki már ötpercenként az útra. Semmi sem zavarja vakmerő száguldásunk. Egyenként indulunk. Oly hosszú már a táv, oly szédítő a robogás, hogy egymás produkcióját figyelmünkkel megtiszteljük. Mikor egyik az aljba ért, csak akkor indul a másik.

Én vagyok soron. Az út szélén szétszórtan, mint villanypóznák, sorakoznak a társak. Pillanatról pillanatra nő a sebesség. Az út jobbra lejt, és enyhe ívben balra kanyarodik. Bal felől magas mart, jobb felől a Mélypatak ásító árka szegélyezi. Félúton vagyok, tekintetemmel a magam előtti pár méteres terepet úgy tapogatom le, mint autó rövid fénye. Azt figyelem, ott menjek, ahol a legsimább, ahol nem dudorodnak elém jégrögök. Ekkor hallom a riasztó, kétségbeesett kiáltást:

— Szán! Vigyázz, szán!

Előre nézek. Most csattan át velem szemben a jégbarázdás patakon egy szán. A lovak riadtan vágatnak felém, a gazda részegen gajdolva hadonászik az ostorral. Pillanatokon belül ott vagyok. Szó sem lehet arról, hogy mellettük elrobogjak. Most kell megállni, amíg még nem késő. Villan az agy, mozdul a láb. Most következik az a bizonyos malacfark. Úgy firkantom le, mint bankkormányzó a begyakorolt aláírását. A vonal tökéletesre sikeredik, csak az írószer nem tud megállni. Fejjel előre vágódom a havas árok mélyére. Kinyújtott karom rugózik alattam, fordít bukfenckbe. A kerges hóban pörögve gurulok az oldalon, míg megérkezem a Mélypatak fenekére. A gazda talán észre sem vette, mi történt. Bátyám a társaság élén vágóban érkezik, ő emel ki riadtan a tenyéryi vízből, amiben békésen csücsülök, s épp azon örvelezem, hogy ilyen jól megúsztam.

Kikászálódunk az árokból. Az emléken túl már csak egy vizes folt — az ülepemen — maradt a kaland után. Épp a tanulságot próbáljuk levonni, kibeszélni az élményt, amikor az aljban meglátjuk a kapunk felé közeledő reverendát. Két ministráns után a plébános, majd a kántor lép be a kapun.

— Na én erről lekéstem — riad meg Amburi az otthoni következményekre gondolva.

— Ezt bizony le mi is — ocsúdnak fel a testvérek is.

— Gyertek! Még nálunk elérhetitek — jön a mentőötlettel bátyám, s azzal nekiiramodik a lejtőnek. Szedjük a lábunkat utána.

Magunkkal rángatjuk a kis öcsköt, visszük a versenytársakat is, akik otthon már lekésték a házszentelést. Lóhalálában vágatunk. Anyánk csak csodálkozva néz végig rajtunk, amikor a ministránsok, a plébános és a kántor után csapatban tódulunk be valamennyien a szobába, s aprószentekként sorakozunk fel mellé hosszú sorban. Keresztet vető keze egy pillanatra megdermed a levegőben, amikor tekintete rám esik, amint én alázatos képpel és nadrágom hátsó felén egy vi-zes térképpel előrelépek, hogy megcsókoljam a plébános által felém nyújtott fe-születet.

Ráduly János

Haikuk

Tánca

Hajnalhasadás:
Fényekké vált örömök
Fesztelen tánca.

Felöltötték

Kopaszodó fák —
Felöltötték magukra
Árvaságomat.

Délelőtt

Téli délelőtt —
Szinte időtlenné vált
Szép várakozás.

Vibrálna

Gyertyát gyújtottam —
Míntha lelked vibrálna
Szobám fényében.

Aszalódom

Már aszalódom,
Mint naplementekor a
Megfáradt árnyék.

Fölruháztalak

A fényeimmel
Fölruháztalak: most a
Büszkeségem vagy.

Szentgyörgyi László

(K)arcok. Tamási Áron

Féltem: a kopjafát
elsöpri helyéről
a pusztító fergeteg.

Most nyugodt vagyok,
hisz meggyőződtem:

talajából
csak gyökértelen fát
téphetnek ki a szelek.

(K)arcok. Bertolt Brecht

A Nincsen szükségem sírkőre című verse kapcsán

„Javaslatokat tett. Mi pedig
elfogadtuk a javaslatokat.”

De a javaslatokat nem követte tett.

Ez pedig Rád is rossz fényt vet.
Vagy csak ránk, Berti Brecht?

New York-i képeslap. Szabadság-szobor

Védtelességem tudata:
egyetlen védelmem.

Reálpolitika

Ésszerűségből
kell hallgatnom arról,
amit pontosan nem tudok.

Kényszerűségből
kell hallgatnom arról,
amit már biztosan tudok.

H. Barbócz Ildikó

Havasi méz

megérintett a havas —
korán reggel
arcomon éreztem
leheletét
friss csöppekkel áztatta
bőröm bársonyát
a láthatatlan virágerdő
bódító illatát
küldte felém a szél
s még számban hordom
emlékként
a borostyánszínű méz
sejtelmes ízét

Úgy indulni el...

úgy indulni el
hogy ne csak
a fák virágos gömbje
pitypangok sárga selyme
várak ősi szelleme
erdélyi tornyok magasa
s hegykaréjok havasa
de találkozások melege
egy barát integető keze
tíz év hűséges emléke
hívjon tavaszi
lélekpezsdítő útra

Homoródi ébredés

fülem merítem	szemem telítem
hegyi csobogással	rengeteg erdővel
tüdőm merítem	lelkem megtöltöm
fenyők illatával	a Hargita szívével

Ács Julianna

Könyörgés

Szenteld életedet jót cselekedni, így,
Csak így tudsz az Isten lába elé merész
Tervet tenni: ezentúl vezetőd az Úr!
Buzgólkodj, könyörögj, segít!

Engedelmesen

Szívedben irgalom és szeretet legyen:
Gyémántnál becsesebb, jobb-e tanács. Kövesd
mindig lelkesedéssel, engedelmesen,
És szebb lesz a világ ettől!

Nagypéntek

Nagypéntek. A sötét éj feketén üzen:
Krisztus függ a keresztfán bűneink miatt.
Ő vállalta miértünk a gyalázatot,
Kínok közt letekint miránk.

Felfogtad a csodát, hogy az Isten Fiát
Feláldozta helyetted? Kegyelem, ingyen!
Mert Ő úgy szeretett, hogy e világ után
Mennyben égi hazánk legyen!

Boldog haza

Krisztus fogja kezéd, hitre is ő vezet,
Vésd szívedbe: a vallás a te gyámolod!
Jézus élete árán teneked örök
Boldog égi hazát adott!

Ráduly János

Cselédlánynak nem süt a Nap (II.)

A kibédi szolgálóleányok életéből

„Mind lement a kezemről a bőr”

Én már egyáltalán nem voltam kicsi, mert tizenhét esztendő voltam, amikor elszegődtem szolgálni. Egyszer kijártam az iskolát, de csak négy osztályt jártam. Mert közben volt dolog, mert ugye, édesapám 1914-ben elment a háborúba, s két év múlva már el is esett. Galíciában. Ott esett el, többet nem jött haza. S akkor kellett bizony dolgozni. Egyéb lett volna még ez-az a háznál, de a ruházattal volt a baj. Nem is lehetett akkor kapni, alig volt ruhaféle. Ugye, háború is volt, s meg kellett szolgálnunk a ruhát. Pedig valamennyi birtok volt a háznál, termett a gabona, azt nem is lehet mondani, hogy nem volt mit együnk, de a ruhával volt a baj. Nem volt lábbeli sem. Így aztán 1922-ben elmentem én is szolgálni. Karácsony ahogy eltelt, hát újévre mentem el. Újévre szegődtem el Kolozsvárra.

Aztán az is volt a helyzet, hogy odakerültem idővel, hogy egy fiú udvarolt nekem. Itt Kibéden. Anyám hozzá adott volna feleségül. Én nem akartam hozzá menni. Mondtam, hogy nem menyek még férjhez semmiképpen. De anyám akarta, mert háza volt a fiúnak, s hogy maradjak itthon. Jó mulatság volt karácsonykor, ott voltunk mind fiatalokul, jól mulattunk. S egyszer jöttek utánam, jöttek otthonról, hogy menjek haza, mert leánykérés akar lenni. Én azt mondtam, hogy nem! Engem ne kérjen meg senki, mert menyek szolgálni. Anyámnak egyetlen leánya voltam, s voltak olyan kibédi leányok, hogy már kilenc s tizenegy éve szolgáltak.

Hát elmentem én is. Azt mondtam, amíg a fiú meg nem nőszül, nem is jövök haza soha többet. Nem kell belévegyülni a fiatalok dolgába.

Akkoriban sok kibédi leány volt Kolozsváron. Tudtam, hogy hol dolgozik a szomszédleány, s odamentem hozzá. Ő tudta, hogy melyik gazdánál van szükség cselédleányra, s így aztán elszegődtem. Újév első napján. De itt csak négy hónapig voltam. Az első két hónapra, ami pénzt kaptam, abból vettem egy pár cipőt. A másik két hónapban aztán lett egy kicsi pénzem, de nem szerettem itt, ennél a gazdánál. Sok volt a munka. Kellett mosni is, takarítani. Takarítani a szobákat, súrolni. Olyan erős lúggal kellett súroljak, hogy mind lement a kezemről a bőr. Szoba nem volt olyan sok, két szoba volt s a konyha.

Minden reggel öt órakor fel kellett kelni. Öt órakor ébresztett az óra. Meg is szoktam a korán kelést, legtöbbször óracsergés nélkül ébredtem meg. Ugye, a legelső munkája a szolgálónak, a cselédeánynak, hogy magát szedje rendbe, fésülködjék, mosakodjék, s az ágycát vesse bé. A hálás a konyhában volt. Olyan asztal volt, hogy alul kihúztam az ágycát, s abban aludtam. Nappal asztal volt csak s éjjel az ágycát. Ahogy magamat elrendeztem, meggyújtottam a tüzet, aztán mikor felkelt a család, hát ágycázni kellett. Takarítani, szellőztetni.

Volt a családban egy kisasszony, ő zongorára tanította a gyermekeket. Voltak még családtagok, azt mondja, volt az öreg, akkor volt a felesége, ugye, az már kettő, a kisasszonnyal három, s volt még három gyermek. Haton voltak. A kisasszony nagyon jól főzött. Én mindent kellett segítsek neki, mindent hordtam a keze alá. Zöldséget pucolni, sütni, mindent segítettem. Ha dagasztottak kenyérnek, azt én el kellett vigyem a pékhez. Ha kóserezni (zsidó étel, ital, étkezési mód) kellett, akkor el kellett menjek vágatni. Elküldtek olyan messze, erősen messze vágatni az állatokat, tyúkokat. Ezt a kóserezést én nem szerettem. Olyan ándungom (felfogásom) volt, hogy nem szerettem. Elvittem a majorságot a vágatóba. Ott egy éles valamivel, mint a penge, elvágta az állat nyakát. Akkor a tollút letépni róla. Semmi forrázás nélkül. Nem forráztunk semmit. Szárazon a tollút le kellett tépni a tyúkról. De úgy, hogy a bőre se menjen tönkre. Mikor ez megvolt, akkor haza kellett vinni, az öreg nagysága otthon kibontotta, s mindenestől egy kosárba rakta. Aztán másnap sütötték meg a tyúk darabjait. Ilyen volt a szokás.

A cselédnek az étkezése külön volt a konyhában. Velük, a családdal egy asztalnál, ugye, nem ettem. De az étel ugyanaz volt mindig. Itt nem volt az, hogy levágták nekem külön a kenyeret. Ott volt a kenyér a cseléd előtt, vágthatott magának. Az étkezés után rögtön kellett mosogatni, akkor a kályhát szépen rendbe szedni, s a konyhát is tisztába rakni. Súrlos bútorok voltak. Súrlos volt az asztal is, a kredenc is, minden. Erős lúggal jól le kellett súrolni mindent. Úgy lesúroltam a szekrényt, a kredencet, hogy még fénylett. Az öregnek, a gazdának kocsmája volt. Amikor mindent jól lesúroltam, akkor jött a konyhába, s fogott neki dolgozni. Sokszor a kályhát szépen kipucoltam, s akkor ő jött, tette rá a húsz literes fazekat, s főzte a szirupot. S az asztalra is rakott ki mindent, volt zöld, volt piros színű ital, s vegyítette őket, ott kotyvasztott. Ahogy végzett, én már megint kellett súroljak mindent. Hát volt mivel foglalkozni.

Délben s vacsorakor a család, ugye, ott evett az ebédlőben, én bé kellett az ételt hordjam. A kisasszony kitétte az edényekbe, s mondta nekem:

— Na, tessék bevinni!

Akkor a család evett. Volt úgy, hogy vacsorára hideg ételeket ettek, nem volt mindig főtt étel. Sokszor ami maradt délről, azt ették. Vacsora után megint ott volt a sok dolog. Mert az asztalt össze kellett szedni, mosogatni kellett, ágycázni kellett. Az egész családnak. Az ágycázást is én kellett csináljam. Ugye, ezért fizettek. Mikor minden munka elvégződött, s mindenki lefeküdt, én csak akkor fekihüdhettem le. Ha éjfélíg fenn voltak, nekem is fenn kellett üljek. Jött még vendég

---

---

is, akkor már, ugye, én nem feküdhettem le, ha vendég van. Ha tizenkettőig voltak fenn, én is addig voltam fenn. De reggel öt órakor fel kellett kelni. Mikor aztán mosásra kerültünk, nagymosásra, azt el kellett végezni. Ugye, hogy már akkora voltam, hogy tizenhét éves, hát mosni kellett. Öt órakor felkeltem, s mire kivirradt, a kimosott ruha már a padláson volt. Fenn a padláson. Utána jött a más dolog, ugye.

Bevásárolni mindig a kisasszonnyal mentünk. Ahogy kiléptünk a kapun, már ott volt a piac. Közel volt a piac. Ő vásárolt meg mindent, a kisasszony, én csak kellett segítsek neki hazacipelni. Nekem a kezemben nem járt pénz bevásárolni. Amit jónak látott a kisasszony, azt ő megvette.

Ennél a gazdánál havonta nekem kétszázötven lejt fizettek. S ugye, adták az ételt, ez volt az egész fizetség. Itt csak négy hónapig voltam. Nem szerettem náluk, a fizetés is kicsi volt. Javítottak volna a fizetésen, de én azt mondtam, nem maradok tovább. Főleg azért, hogy nem szerettem az ott való szokást. A kóserezést, ugye. Mert hogy a gazdám kocsmáros volt, hát rengeteg majorságot vágta.

Aztán május elsejére tudakolóztam, s mondták, hogy van egy más hely, jobb hely. Egy kibédi fehérréppel találkoztam az utcán, s mondtam neki, hogy semmiképpen sem akarok maradni a régi gazdánál. Aztán elmentem vele, s így kerültem el Dr. Gy. Árpádhoz. Fül s gégész volt. Itt már háromszázötven lejt ígértek. De fősvények voltak. A kenyeret is úgy vágta le nekem, kiporciózták. A reggeli, az olyan volt, hogy negyed csupor tejet, kávét adtak, de a cukrot megpirította a nagysága. Azt valami lével összekeverte, s belétöltötte a kávémba. Hát nagyon gyenge kávé volt. Avval délig kellett hallgatni, pedig ugye, délig sok dolog volt. Bizony sokszor olyan éhes voltam, hogy kopogott a szemem. Ötör reggel itt is fel kellett kelni. Volt gyermekszoba, ebédlő, hálószoba, megint a doktornak egy sarokszoba, az volt az írószobája. Mikor műtött, volt ápolónő, azt a szobát is én kellett takarítanom.

Piacozni itt a nagyságával mentünk. Én segitettem. Gazdag család volt erősen. Nekik Kardosfalván volt tizenöt hold földjük, itt termett búzájuk, termett zöldségük, minden. Aztán avval a Gálfi Rózával feszt kellett menjünk Kardosfalvára zöldségért. Kimentünk az állomásra, a vasútállomásra, s onnan gyalog. Akkoriban még kocsis volt a téren, kocsiszekér. Elindultunk otthonról, kocsival mentünk el az állomásig. Ez a Gálfi Róza is ennél a családnál dolgozott, ő a doktor feleségének az édesanyjánál szolgált. Külön szobában lakott Róza, de volt, hogy télen azért együtt aludtunk.

Mondom, hogy ennél a gazdánál a kosztal volt a baj, itt a vacsora is gyenge volt. De azért mégis maradtam náluk, mert azt nem szerettem, hogy én elmenjek a cselédpiacra. Akkor városon volt cselédpiac. Elmentek oda a cselédleányok, akik keresték a gazdát, s odamentek a nagyságák, fogadtak szolgálot maguknak. Kérdezték:

— Maga be akar állni szolgálni?

S ott meg is fogadták a leányt. Így volt a cselédpiacon. Én oda nem akartam elkerülni. Mert ugye, ha kiderül a leányról, hogy ma itt dolgozik, holnap annál dolgozik, az sem jó dolog. Úgy, hogy ehhez a gazdához én odamentem májusban, 1922-ben, s csak 1924-ben jöttem el. Addig végig itt maradtam. A fizetés egyszer sem változott ez alatt az idő alatt. Mindig háromszázötven lejt kaptam.

Itt engemet szobaleánynak vettek fel először. A szobaleánynak az a teendője, hogy kellett a szobákat takarítani, s az ételek, mikor elkészültek, az asztalt kellett teríteni, mindent előkészíteni. Hogy miként terítsek: duplán terítsek-e, a szalvétákat rendesen tegyem le, a kanalak rendesen legyenek, sótartó, minden. Szépen. Az enyém volt az ablakpucolás is, a takarítás s az ételbehordás, amit a szakácsné megfőzött. Az ágyvetés is az enyém volt. Mikor legelőször felvettek, azt mondta a nagysága:

— Maga tud-e szépen ágyazni?

Megmutatták. Akkor divatban az összevett ágyak voltak. Voltak alul a matracok, a matracokon aztán szépen a párnák, a párnák tetején szépen a paplan. Akkor szépen a paplant letakarni. Egyszer megmutatta a nagysága, s úgy kellett csinálni mindig.

A konyhára egy német lányt hoztak szakácsnének. De aztán a szakácsnét elkergették a háztól. Mert a macskával evett. Én bevitettem az ételt a szobába, evett a család, hoztam ki a tányérokot a konyhába, s azon kaptam a szakácsnét, hogy eszik, s a macska beléevett a tányérjába. Én akkor jelentettem, hogy né, mi a helyzet. Mondtam a nagyságának:

— Én mától többet nem ülök itt.

— Miért?

— Azért — mondom —, mert a szakácsné a macskával egy helyt eszik. Nekem az a tányér sem kell többet.

Aztán így elküldték a szakácsnét. Azt mondta a nagysága.

— Na most, annyit tud maga, hogy elvégzi a szakácsné helyett is a munkát. Kikerül a konyhába, s ott is fog dolgozni.

Akkor aztán így kikerültem a konyhára. A fizetés maradt. De nem is, ne hazudjak: mert a pénzt felemelték négyszáz lejre. Beléírták a munkakönyvembe is. Eddig megvolt a munkakönyvem is, őriztem, csak most téptem össze valamelyik nap. Ugye, már nyolcvankét esztendő vagyok, s gondoltam, minek őrizzem tovább?

Így bizony, elment a szakácsné, hát a konyhát is kellett vállaljam. Igaz, fogadtak mosónőt, mosónő jött, s annyival legalább könnyebb lett a munkám. S vasalni sem kellett többet. Csak az orvosi ruhákat vasalni, abban segíttem. Na de egyebet aztán csináltam mindent, mindent. Cselédlánynak nem süt a Nap.

Egyszer feljött édesanyám, mert bizony már volt nekem egy kicsi pénzem, hát jött, hogy vegyünk ruhát. Kellett vacsorázni, s bizony gyenge étel került elé. Mondta édesanyám:

— Hát téged így vacsoráztatnak?

— Így — mondtam.

— S itt ülsz mégis?

— Itt — mondom —, megszoktam. Nem menyek sehova máshova.

Édesanyám csodálkozott. Másképp rendes népek voltak, vigyáztak reám. Oda hozzám fiú nem jöhetett, biztos, táncba egyszer sem engedtek el, jól is tették, egy kicsit, ha elmentem vagy később kerültem haza, már szóltak. A nagysága, mert látta, hogy sok dolog van, hát vasárnap délután elengedett. Este nyolc órára már haza kellett menni. Délben, ebéd után én már siettem, hogy hamar, hamar, hamar a mosogatással, hogy találkozzam a kibédi leányokkal. A Főtéren kellett találkoznom velük. A legtöbb cselédleánynak akkor volt a kimenője, de tudok olyanról is, hogy még kimenője sem volt. Én, ha elmentem négy órakor, nyolckor már otthon kellett legyek. Az idő hamar eltelt. De jó volt, mert találkoztunk egymással, s örvendtünk, hogy láhattuk egymást. Egy-egy mondta, hogy:

— Na, hallottátok az otthoni hírt?

S elmondták, hogy mik történtek Kibéden. Bizony estefelé rosszul esett, hogy haza kellett menni már. De mindent meg kellett szokni. Más szórakozás semmi sem volt. Úgy tartottak, hogy leányul engem édesanyám sem tartott jobban, mint az asszonyom. Ugye, városban táncba menni, hazamenni éjjel egy leánynak nem jó dolog. Számítottam is, hogyha lefekszem idejében s korábban, reggel jobban fel tudok kelni és idejében. Mondom, takarékosok is voltak a gazdámék, úgy, hogy kihágás ott nem is lehetett. Engem még meg sem kellett szidjanak sohasem. Még olyant is hallottam, hogy egy-egy helyen megverték a cselédleányt. Engem nem szidtak soha, soha. A nagyságának, ugye, hogy öt gyermeke volt, hát volt mivel foglalkozzék ő is.

Haza Kibédre, amíg ott voltam, egyszer sem engedtek el. Jaj, hát ki is jött volna haza? Nem, nem. Ha elment a cselédleány szolgálni akár egy évre, akár két évre, akkor nem volt az, hogy hazajöjjön. Ugye, elszegődtünk hónapjára, akkor az a hónap el kellett teljen, jött a másik hónap, s maradni kellett. A maradásokat belevezették a cselédkönyvbe. A cselédkönyvben személyleírás is volt. Itt Kibéden elmentünk a jegyzőhöz, s leírta, hogy milyen a hajam, milyen a szemem, hogy macskaszemem van, ezek voltak belé írva. Ezt a személyleírást itt kellett megcsináltassuk a faluban. Avval mentünk el. A városban aztán beadtuk, s akkor kiállították a cselédkönyvet. Ugye, kellett igazoljuk, hogy hát hol s merre vagyunk, s hogy dolgozunk. Belírták, hogy mennyi hónapot dolgoztunk, s mennyi fizetést kaptunk. Voltak, akik sok évet, még tíz éveket is szolgáltak, aztán összeszedték az éveket, s nyugdíjat kaptak.

Aztán ahogy teltek a hónapok, gyűlt a pénzem. Mikor a gazdához vendégek jöttek, azok is adtak egy-egy lejt, én azt is felgyűjtöttem. Azok a pénzek szépen le voltak téve nekem. Édesanyám feljött, s vásároltunk. Vásároltunk ruhának valót, azt haza is hozta édesanyám. Amikor végleg hazakerültem, hát akkor csináltattuk meg. De még milyen ruhákat csináltattunk! S cipőt is vettünk, főleg egész cipőt. Hogy ne fázzon a bokám. Volt egy rokonságom is a városban, az is eljött velem

---

---

a cipős üzletbe, vettünk egész cipőt is, aztán félcipőt is. Itthonról meg volt adva a parancs, meg volt adva, hogy nehogy nyakas blúzt vegyek, hogy nyaka legyen neki. Meghallgattam, ugye, amit mondtak. Nem engedtek meg akármit a szülők. Kellett hallgassunk rájuk. De a mai fiatal: az nem hallgatja meg a szép szót. A félcipőt, amit megvettem Kolozsváron, azt hazahoztam. Megszidott édesanyám. Hogy minek a félcipő! De aztán abban a félcipőben mentem férjhez. Olyan cipőt vettem, amit ma látni sem lehet, fájin cipő volt.

Ennél a családnál, ennél a doktori családnál én dagasztottam meg a kenyértésztát. Négy kenyeret sütöttem mindig. A vájdlingban megdagasztottam korán reggel. S mikor a gazdáném felkelt, hát voltak a szakasztók, kicsi kosárfélék, s felszaggattuk a tésztát. Nekik nem volt kemencéjük, a pékségbe kellett elmenni, odavittem el a tésztát. Ott megsütötték, aztán kellett menni a kenyér után. Én szerettem, hogy kellett menni a kenyérért, mert legalább volt egy kicsi kilengés. Fiatalnak ez külön élvezet.

Aztán elmentünk a gazdámékkal nyaralni Sztánára. Azt mondja a nagysága:

— Na Berta, tud-e maga kenyeret sütni?

— Hát én valamennyire tudok — mondom.

— Hát mikor van kihevülve a kemence?

— Úgy tudom, hogy mikor szépen kezd fehéredni.

Elmentünk Rózával, Gálfi Rózával, ott Sztánán közel volt a nagyerdő, hoztunk egy csomó fát be, s abból csináltuk a tüzet. Volt egy kicsi kemence, s begyújtok. Mind nézem, hogy még mindig fekete a kemence. Kérdi a nagysága, hogy:

— Hát mikor tegyük bé a tésztát, Berta?

— Hát már tegyük bé — mondom —, mert nem tudom, hogy mi van ezzel a kemencével.

Betettük.

— Ne tegyünk nagyokat — mondta a nagysága.

Szakítottunk olyan kicsi kenyereket. Tesszük a lapátra, tesszük be a kemencébe. Nézem, hogy már nincs tűz, s olyan a kemence, olyan fekete, mint a kályha teteje. De nem volt baj, megsültek a kenyerek. Igaz, jó vastag héjuk lett. Levertük a héjat, lereszeltük, hát olyan kenyerek voltak, hogy na! Mondta a nagysága:

— Na, ezt így kell!

Legalább meg voltak sülvé azok a kenyerek. Nem voltak sültelenek. Ott tanultam meg, hogy hogyan kell sütni a kenyeret. Mikor lereszeltük a héjakat, hát olyanok voltak a kenyerek, mint a rózsa. Bizony elmondhatom, hogy aki nem szolgált, az nem is tud semmit. Akkor Kibédről szinte minden leány szolgált. Mert a nagygazda is a birtokot s a marhát nem adta el azért, hogy a leányának ruhát vegyen. A ruhát mindenkinek ki kellett szolgálnia. Akar férjhez menni? Szolgáljon ruhát. S ha még bútort is akart venni, hát azt is szolgálja ki.

Régebb, ugye, olyan nyomor volt, hogy falun a málét káposztalapiban megsütötték, s az is jó kellett legyen. Hát mégis valami egyebet is kellett látni, erre jó

volt a szolgálás. Meg kellett tanulni főzni. Én, mint cselédlány sütni is, főzni is, dagasztani is, mindent megtanultam.

Aztán Kolozsvárról azért kerültem haza, mert 1924-ben építettük itthon a házat. Ahol a testvérem lakott, Farkas Pál, az a ház épült akkor. Annál a háznál én mindent dolgoztam. Ott romlottam meg a lábaimmal. Mert a kutakból, hogy száraz esztendő volt, kellett hordjuk a sok vizet. Követ hordtam, szekeret megraktam, mentem, vittem a téglákat, a világon mindent csináltam, mindent, amit kellett. Nem fehérnépnek, nem leánynak valók voltak a hurcolások.

1925-ben aztán férjhez mentem. Deák Péter családjába kerültem, ő volt az apósom. Ej, nagy gazdagság volt náluk, ott volt aztán dolog: hát még ki vette volna fel azt a sok dolgot? A fiúgyermekük, amelyik otthon volt, nem tudta felverni a kalangyakarót, de én fel tudtam verni. Kalangyáltam. Mivel mi árvák voltunk, árván nőttünk fel én s a két testvérem, kalangyálni is megtanultam. Apósom csak nézett, hogy mit csinál a menyé.

Én nem mondom azt, hogy uram rossz volt. De rossz volt a helyzet. Mert apósom, ugye, nagygazda ember volt, de bizony jószágot nem vett nekünk. Pedig abban az időben annyi pénze volt neki, hogy első osztályú nagy pénzes ember volt. Annak volt ökre, bikája, olyanokat tartott, hogy szépek voltak erősen. S ugye, hatvanhárom hold föld a kezén volt, hát ott volt vagyon. Sorban tizenhat darab marha volt, amikor én odakerültem. S egy lakhelyet mégsem tudott venni nekünk. Őszig ott voltam velük. Nekem volt egy kicsi földem, amelyiken termett egy kicsi búza, törökbúza, hagyma, kender. Abban az időben, ugye, ha a leány férjhez ment, földet adtak. Kenderföldet adtak, hagymaföldet adtak, ami termett. De én csak avval is maradtam. Apósom semmit sem adott. Nem az. Hát képzelje el, hogy akkora földje volt a Küküllő mellett, hogy tizenöt kalangya búza termett rajta. Ott Kotros pataknál. Úgy volt a szó, hogy a búzatermést nekünk adják. Mi le is arattuk, akkor elment apósom, s ellopta az egészet. A nagyobbik fiam elment Parajdra árulni a piacra, paradicsomot, ezt-azt, ami termett a kertben. Jó haza, mert a vonatból oda lehetett látni Kotrosba, jön haza, s mondja:

— Édesanyám, maguk behordták a búzát a Kotros földjéről? A búzát hazahozták?

— Hát mikor hordtunk volna, fiam, mikor ma reggel mentél el, s közben még eső is volt.

— Hát menjenek fel — azt mondja a fiam —, mert né, a karók üresek.

Ugye, karókba volt rakva a búza. Na, el is ment az én uram, elment ki a mezőre, s nincs a búza. Olyan gyalázatos volt az öreg, az apósom, hogy volt neki olyan csépje, facsépje (cséphadaró), s avval már otthon ki is verte a mi búzáinkat. S rostálta a szemet. Na, ilyen segítségünk volt az öreg, az apósom. Ilyen.

Mondom, már ősszel el is kellett költözzünk a háztól. Utána egy darabig ott laktunk, ahol Árpád tanító lakik. Ott volt egy zsellérház, s abban laktunk. Fizettük a házbért. Hatvanhárom holdas embernek a gyermeke zsellérházban lakott. Ott is született az egyik gyermekünk.

Na, aztán nem hagytuk magunkat mi sem, ugye, dolgoztunk. S jött az egyik rokonunk hozzánk, s mondja:

— Te Berta, hallottátok-e, hogy az Orbán András jószág eladó? Nektek jó volna.

Mondom az uramnak:

— Hallod-e, elmenj, s megnézd azt a házat.

Igaz, nem volt a háznál semmink, csak a két csikónk. Na, mit tudjunk csinálni? Volt nekem az erdőben fám, azt levágtuk, az uram bevitte Vásárhelyre, eladtuk, valahogy kicsináltuk a pénzt. Aztán az is közbejött, hogy a testvérem engem kifizetett, adott húszezer lejt. Azt is odatettük a pénzhez, s megvettük a házat. Minden talpalatnyi darab földet, házhelyet, mindent meg kellett szerezzünk, ha azt akartuk, hogy létezzünk. Ilyen volt a nyomorúság. Elmondhatom, hogy én nem ültem bé a vagyonba. Mert az ember, ha valamit meg akar akasztani magának, azt ki kell spórolni. Nevetséges dolog, de így van. Ki kell spórolni sokszor a ruhán, sokszor a gyomron. Olyan disznók volt az egyik évben, hogy ötezer lejért adtuk el. S olyant vettünk háromezer lejért, hogy annak csak egy liter zsírja lett. Na, abból erősen Berta néni nem kacsvolt. Pedig, ugye, kellett főzni. Ezeket hiába is mondja az ember a mai fiatalnak. A mai fiatalok, ugye, másak.

Na, aztán egyszer mégis elmentem még szolgálni, akkor már az uram mellől. Mert a lovunk megdőglött, volt két szép csikónk, olyan szép almás két csikó volt, amilyent ma nem is lehet látni. De elpusztult a ló. A lába eltörött, s oda kellett a cigányoknak adni. Nem volt mit csinálni. Elmentem, s a két gyermeket itt hagytam, de nem sokat voltam oda, mert a lábam már fájt akkor. Elmentem vissza Kolozsvárra. Egy olyan helyre kerültem, ahol nagy gazdagság volt, malmuk volt a gazdáméknak, állatjuk volt, csak én ott sem szerettem. Két hónapig voltam náluk. Akkor már kilencszáz lejt fizettek, ugye, abban az időben már más volt a pénznek az értéke. Ez 1932-ben volt. Az már kicsi volt, a két hónap. S ami pénzt kaptam, hát avval nem tudtam sokat segíteni a házon.

Ennél a gazdánál is a takarítás volt a fő munkám. Takarítani muszáj volt. S mosni. Ott már mosni is kellett nekem. Mire reggelente kivirradt, már mostam. Még nem is volt mosókonyha vagy valami ilyesmi, hanem künn mostam. S a padlásán ki kellett teregetni a ruhát. Minden két hétben volt a nagymosás. Kicsiben, ugye, közben is mosott az ember zsebkendő, egy-egy ruhadarabot, de nagymosás minden két hétben volt.

Ott nem maradtam, mert a lábam dagadt. A nagysága elég jó volt, de az ura egy kicsit részeges volt. Ivott. Jött haza részegen, s akkor futott a nagysága, könnyörgött:

— Berta, bújtasson el! Bújtasson el valahová!

Bebújtattam a konyhaasztalra, ahol én aludtam éjjel. Bebújtattam, mert jött az úr. Mert még úgy is volt, hogy bizony a nagyságát megverte. Részeg fővel. Hát én ilyen helyen nem ülök. Nagyon, nagyon szerette az italt. A vágóhídon dolgozott, kereskedő volt. Nem mondom, mert másképp elég jól dolgozott, de elég az,

---

---

hogy ivott. Nem bírt magával. Nagy, kövér, piros ember volt, s részegen állított haza délután vagy este. Kiabált, kiabált bizony.

Aztán otthon is baj volt a gyermekekkel, uram ment dolgozni, s a kisebbiket édesanyám elvállalta, a nagyobbik aztán erre-arra, sokszor tekergett is. Elment az apja, s ő ki tudja, merre járkált. Úgy is volt, hogy elment, s nem kapták sehól. Azt mondták, hogy elment a nagyapjához. Elmentek oda, de ott sem volt. Kerülték a falut érte.

Az én uram engem megbecsült, nem vert. Nem szidott. Soha. Ha valami olyant szoltam, ő inkább hallgatott, odahallgatott, amit én mondtam. Nem volt olyan, mint apósom. Az már rossz ember volt. El tudják mondani a kibédiék mind, hogy milyen ember volt.

Aztán hazajöttem Kolozsvárról. Én itthon maradtam, s uram akkor elment Rákosra. A kőszénbányába. Ott dolgozott. Pénzt szerzett, aztán elment Nyárad-szeredába, s vett két bivalyt. Olyan befogókat. S így kezdtük el a gazdálkodást megint, így kezdtük el.

Azt már sokszor elmondtam, hogy bizony a szolgálégényeknek azért nehezebb volt. Hogy miket ettek: rántott hagymát csak. S törtfuszulykát. S még másnap is, ha megmaradt az ételből, hát elévették. Városon, ugye, más volt a helyzet, a cselédlányok azt ették inkább, amit a gazdáék. Ha olyan is volt, mondjuk, a reggeli, mint amilyent elmondtam, de ebédre azt ettük, amit a család evett.

A cselédpénzből mind ruhát vettem magamnak. Amikor mentem férjhez, még mind megvolt a gyolcs egy része. Még a fiamnak is, amikor megnősült, ágyneműt adtam: adtam derékaljat, párnát s még lepedőt is. Mind abból az anyagból, amit a cselédpénzből vettem. Megcsináltattam úgy, ahogy volt akkor a divat. Ha meghalok, eldobják, ugye, eldobják a régi divatot. El.

Deák Andrásné Farkas Berta 82 éves

(1987. november 21.)

(Folytatjuk)

Brauch Magda Beke Sándor: Ábécéiskola

Olivér első könyve

Amikor az Erdélyi Gondolat Gyermekkönyvtár *Ábécéiskola* című kiadványát első ízben hirtelen átfutottam (Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2014), első gondolatom ez volt: ezt a kötetet valamennyi magyar tannyelvű elemi iskolában — első, de akár az első négy osztályban — tankönyvként vagy tankönyv-kiegészítőként alkalmazni kellene. Tüzetesebben átolvasva Beke Sándor verses, alliteráló ábécéjét, méginkább meggyőződtem véleményem helyességéről. Az elemista, az írással ismerkedő, később barátkozó, azt gyakorló kis nebulók nemcsak a magyar ábécé egyes betűit tanulhatják/gyakorolhatják e kötet segítségével, hanem új szavakkal, kifejezésekkel gyarapíthatják szókincsüket, mint például: cirokseprű, cselleng, császkál, dámvad, dongó, estharang, fagyöngy, galagonya stb. Ezek csak hirtelenében kiragadott példák, a versikékből tízszer-hússzor több új fogalommal ismerkedhetnek meg a kisgyermek — természetesen megfelelő magyarázattal.

Az *Ábécéiskola* 36 négysoros verset tartalmaz, melyek minden szava azonos betűvel kezdődik:

„Aranyerdő, aranymező,
aranysárga aranyvessző.
Ablakomban aranycsillag —
Angyalszárnyú aranyeső.”

Ez így folytatódik az á, b, c, cs és a magyar ábécé többi betűjének versbe szedésével, mindössze a dz, dzs maradt ki — érthető okokból (nagyon ritkák anyanyelvünkben) és a ly (egyetlen vele kezdődő szavunk a „lyuk” és származékai, ezt furcsa volna 8-10-szer értelmes szövegben ismételtetni). Ez lényegtelen.

Nem lehetett egyszerű vagy könnyű feladat az alliteráló versikék összeállítása, hiszen a szerzőnek arra is volt gondja, hogy a szövegeken belül egyetlen szó se ismétlődjék, ráadásul anyanyelvünk különösen szép, dallamos, viszonylag ritka szavait gyűjtötte egybe.

Bárhonnan lehetne idézni, csak ízelítőül álljon itt néhány példa:

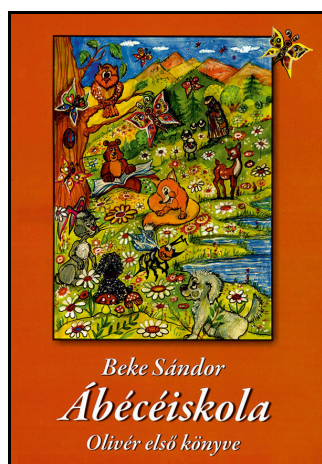
„Gyermek, gyöngytyúk, gyíkocska,
Gyapjas gyepen gyöngyharmat.
Gyöngyi, Gyula gyönyörködik
gyöngyvirágban, gyopárban.”

„Lilla lampiont lóbál,
lobogót lenget Lóránd,
Lengén lengő ladikon
Lilla, Lóránd-liliom.”

„Zebra zörgő zabot zabál,
zajos zörej zergét zavar.
Zápor zihál, zajong, zúdul,
zúgó-zengő zenebona.”

E kiragadott példák is bizonyítják, hogy a „főszereplők”, az ábécé betűi mellett mennyi új fogalommal, szép magyar szóval, kifejezéssel ismerkedhetnek meg az elemisták — 6-10 év közötti gyermekek, de akár a nagyobbak is —, ha ezt a könyvet olvassák, tanulmányozzák. Ráadásként mindegyik betűhöz és a hozzá írott vershez Péter Katalin rendkívül ötletes illusztrációi is társulnak, melyek összhangban vannak a szövegekkel, és így együtt még jobban értelmezhetőek, tökéletes összhangot alkotnak.

A kötet szép színes, vidám hangulatú fedőlapja is Péter Katalin munkája.

Erdélyi Toll

Irodalmi és művelődési folyóirat

KÖNYVÉSZETI LEÍRÁS

(I. évf. 2009. 1. számtól VII. évf. 2015. 4. /26./ számig)

A folyóirat címe: Erdélyi Toll. Irodalmi és művelődési folyóirat.

Alapítási év: 2009. Alapította: Beke Sándor. Város: Székelyudvarhely, Hargita megye.

Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen. Példányszám: 400-700. A folyóirat mérete: 24,5 x 17,5 cm.

Szerkesztőség: Főszerkesztő: Beke Sándor. Szerkeszti: Brauch Magda és Csire Gabriella. Olvasószerkesztő: P. Buzogány Árpád. Borítóterv és grafikai kivitelezés: Beke Sándor-Olivér. Gazdasági vezető: Beke Klára. A 2009–2015-os számok címlapjainak az illusztrációit Péter Katalin készítette.

Tördelés és műszaki szerkesztés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó.

Nyomtatja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó Nyomdája.

Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó. Felelős kiadó: Beke Sándor.

Oldalszám: I. évf.: 2009. 1. sz.: 224 o.; 2009. 2. sz.: 220 o.; II. évf.: 2010. 1. sz.: 224 o.; 2010. 2. sz.: 236 o.; 2010. 3. sz.: 252 o.; 2010. 4. sz.: 316 o.; III. évf.: 2011. 1. sz.: 348 o.; 2011. 2. sz.: 200 o.; 2011. 3. sz.: 200 o.; 2011. 4. sz.: 200 o.; IV. évf.: 2012. 1. sz.: 236 o.; 2012. 2. sz.: 232 o.; 2012. 3. sz.: 232 o.; 2012. 4. sz.: 232 o.; V. évf.: 2013. 1. sz.: 232 o.; 2013. 2. sz.: 232 o.; 2013. 3. sz.: 232 o.; 2013. 4. sz.: 232 o.; VI. évf.: 2014. 1. sz.: 200 o.; 2014. 2. sz.: 200 o.; 2014. 3. sz.: 200 o.; 2014. 4. sz.: 200 o.; VII. évf.: 2015. 1. sz.: 212 o.; 2015. 2. sz.: 208 o.; 2015. 3. sz.: 200 o.; 2015. 4. sz.: 200 o.

Terjesztik az aradi, bánffyhungyadi, csíkszeredai, gyergyószentmiklósi, kézdivásárhelyi, kolozsvári, marosvásárhelyi, nagyenyedi, nagykárolyi, sepsiszentgyörgyi, szalontai, székelykeresztúri, székelyudvarhelyi, temesvári és zilahi könyvesboltok. Székelyudvarhelyen még megvásárolható az Ábel Könyvesboltban és az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó székhelyén, valamint a kiadó könyvstandjain.

Az Erdélyi Toll rovatai: A folyóiratnak állandó és alkalmi rovatai vannak. *Állandó rovatok:* Írók a szülőföldről, Műhely, Irodalomtörténet, Sajtótörténet, Székely Útkereső Antológia, Anyanyelvünk épségéért, Művészettörténet, Maradandó művészet, Sors és pálya, In memoriam, Életmű, Múzsza és lant, Írói hagyatékek, Irodalmunk gyöngyszemei, Híres magyar múzsák, Paródia, Anekdóták, Szel-

---

---

lemi műhely, Dokumentumok, Művelődési visszatekintő, Élő néphagyományok, Históriai ének, Zenei világ, Filozófia, Hit és üzenet, Élő tudomány, Könyveink világa, Kultúr-térkép, Erdélyi Toll — gyermekeknek, Fiatal tollak, Kiadványaink, Erdélyi Toll — könyvészeti leírás.

Az *alkalmi rovatok* főleg „évfordulós” szerzőkre való emlékezésre vagy ünnepi események megörökítésére adnak lehetőséget. Az I. évfolyam első számától (2009. 1.) a VII. évfolyam negyedik számáig (2015. 4.) az alábbi szerzőkre emlékeztünk (közlési sorrendben): Petőfi Sándor, Radnóti Miklós, Ady Endre, Móricz Zsigmond, Bartók Béla, Kosztolányi Dezső, Zrínyi Miklós, Mikszáth Kálmán, Jókai Mór, Vörösmarty Mihály, Fazekas Mihály, Tóth Árpád, Berzsenyi Dániel, Bod Péter, Bölöni Farkas Sándor, Dsida Jenő, Aranka György, Áprily Lajos, Bethlen Miklós, Madách Imre, Jékely Zoltán, Batsányi János, Eötvös József, Szilágyi Domokos, Kós Károly, Orbán Balázs, Nyirő József, II. Rákóczi Ferenc, Makkai Sándor, Reményik Sándor.

Az I. évfolyam első számától (2009. 1.) a VII. évfolyam negyedik számáig (2015. 4.) egyes rovatok (*Írók a szülőföldről, Irodalomtörténet, Írói hagyatéék, Sajtótörténet, Anyanyelvünk épségéért, Szellemi műhely, Székely Útkereső dokumentumok, Székely Útkereső szellemi műhely, Irodalmunk gyöngyszemei, Maradandó művészet, Művészettörténet, Zenei világ, Hit és üzenet, Könyveink világa* stb.) tanulmányai, esszéi az alábbi írók, költők, történészek, tudósok, zene- és művészettörténészek, muzikológusok, egyházi képviselők életét, alkotásait, életművét elemzik, taglalják, vagy szellemi műhelyek, tudományos társaságok, intézmények eredményeit, történetét ismertetik, mutatják be (közlési sorrendben): Tamási Áron, Ady Endre, Móricz Zsigmond, Petőfi Sándor, Radnóti Miklós, Nagy Olga, Ady Endre, Bartók Béla, Erdélyi-Múzeum Egyesület, Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Kosztolányi Dezső, Kazinczy Ferenc, Böződi György, Bolyai János, Boros Béla, Zrínyi Miklós, Mikszáth Kálmán, Székely Útkereső (irodalmi és művelődési folyóirat), Jékely Zoltán, Beke György, Jókai Mór, Sütő András, Domokos Géza, Vörösmarty Mihály, Bornemissza Péter, Kovács György, Kántor Lajos, Láng Gusztáv, Veress Dániel, Bretter György, József Attila, Fazekas Mihály, Barabás Miklós Céh, Beke Sándor, Wesselényi Kollégium, Kányádi Sándor, Dankanits Ádám, Fábián Ernő, Kozma Dezső, Szilágyi Júlia, Mózes Huba, K. Jakab Antal, Rohonyi Zoltán, Molnár Szabolcs, Horváth Andor, Gyimesi Éva, Cseke Péter, Tóth Árpád, Viorel Cosma, Berzsenyi Dániel, Janus Pannonius, Sylvester János, Mikes Kelemen, Kriza János, Arany János, Kovács András Ferenc, Fülep Lajos, Berde Mária, Bod Péter, Bölöni Farkas Sándor, Dsida Jenő, Termés (folyóirat), Aranka György, Benedek Elek, Kós Károly, Áprily Lajos, Pázmány Péter, Bethlen Miklós, Hittel (folyóirat), Lakatos István, Székely Útkereső Kiadványok, Erdélyi Toll (irodalmi és művelődési folyóirat), Madách Imre, Művészet (folyóirat), Sipos Domokos, Szilágyi Domokos, Batsányi János, Eötvös József, Bánffy Miklós, Lászlóffy Aladár, Orbán Balázs, Octavian Goga, Józsa János, Nyirő József, Németh László, Erdélyi magyar irodalmi sajtó, Bálint Tibor, Reményik Sándor, Szé-

---

---

chenyi István, II. Rákóczi Ferenc, Wass Albert, Makkai Sándor, Bethlen Gábor, Szabó András, Bajza József, Székelyföldi könyvkiadás, Hunyadi Mátyás, Kőrösi Csoma Sándor.

Az I. évfolyam első számától (2009. 1.) a VII. évfolyam negyedik számáig (2015. 4.) a *Sors és pálya* című rovat az alábbi interjúalanyokkal közölt irodalomtörténeti vagy tudományos értékű beszélgetéseket: Csire Gabriella, Nagy Pál, Brauch Magda, Jakobovits Miklós, Pomogáts Béla, Demény Lajos, Kedei Zoltán, Böszörményi Zoltán, Bölöni Domokos, Csatáné Bartha Irénke.

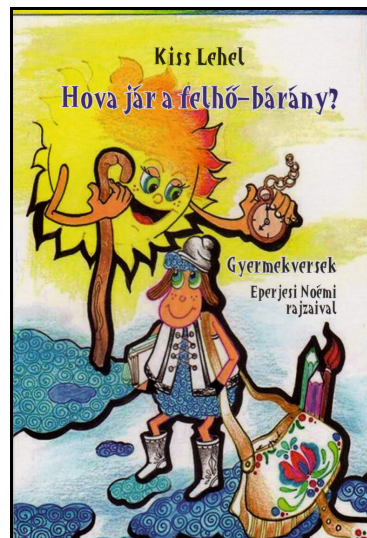
Az Erdélyi Toll szerzői (a VII. évf., 2015. 4. számig): Ady Endre, Albert-Lőrincz Márton, Ambrus Ágnes, Apáczai Csere János, Aranka György, Arany János, Áprily Lajos, Babits Mihály, Balázs Géza, Balázs Sándor, Balázs Tibor, Barabás István, Barcsay Andrea-Krisztina, Baricz Lajos, Bartalis János, Bartus Rozi, Batsányi János, Bárd Oszkár, Beke György, Beke Sándor, Bencze Mihály, Benedek Elek, Benke Júlia, Benkő András, Berde Mária, Bertha Zoltán, Berzsenyi Dániel, Békássy N. Albert, Bod Péter, Bodó Márta, Bognár Stefánia, Botár Emőke, Bölöni Domokos, Bölöni Farkas Sándor, Böszörményi Zoltán, Böződi György, Brauch Magda, Buksa Éva-Mária, Burján Emil, Bustya Dezső, Czirják Edit, Czirmay Szabó Sándor, Csatáné Bartha Irénke, Csávossy György, Csibi Márta, Csifó János, Csiki László, Csire Gabriella, Csire Gábor, Csíki András, Csokonai Vitéz Mihály, Csontos Márta, Dávid Gyula, Deák-Sárosi László, Demeter Attila, Demény Lajos, Domonkos János, Dsida Jenő, Egyed Ákos, Elekes Ferenc, Eötvös József, Eszteró István, Farkas Antal, Farkas Szabolcs, Fábíán Lajos, Ferenczi Enikő, Fodor Sándor, Főcze Kornélia, Fülöp Kálmán, Fülöp Lajos, Gábor Adrienn, Gábor Dénes, Gáspár Erika, G. Szabó Ferenc, Hadnagy József, Huber András, Ilyés András Zsolt, Imreh István, Jakab Rozália, Jakobovits Miklós, Jancsik Pál, Jánky Béla, Jékely Zoltán, Józan Miklós, Józsa Attila, Józsa János, Józsa Miklós, József Attila, Juhász Gyula, Kamenitzky Antal, Kardalus János, Kazinczy Ferenc, Kedei Zoltán, Kelemen Katalin, Kinde Annamária, Kiss Irén, Kiss Lehel, Kiss Székely Zoltán, Kocsis Rózsi, Komán János, Kosztolányi Dezső, Kovács Hont Lehel, Kovács György, Kozma László, Kozma Mária, Kölcsey Ferenc, Kriza János, László Judit, László László, Lendvay Éva, Lőrincz György, Madách Imre, Makkai Sándor, Matekovits Mihály, Málnási Ferenc, Máthé Miklós Mónika, Márk Boglárka, Márton Károly, Márton Tímea, Mester Györgyi, Mészely Adél, Mészely József, Mikó Imre, Molnos Ferenc, Murádin László, Nagy Attila, Nagy Gáspár, Nagy József Levente, Nagy Irén, Nagy L. Éva, Nagy Olga, Nagy Pál, Nagyalmos Ildikó, Nagy Székely Ildikó, Nagy Zoltán Mihály, Németh János, Németh Júlia, Nyirő József, Ötvös József, Panigay Róbert, Papp Endre, Pálffy Tamás Szabolcs, Pázmány Péter, P. Buzogány Árpád, Penckófer János, Petőfi Sándor, Péterffy Gyöngyi, Pomogáts Béla, Pongrácz P. Mária, Radnóti Miklós, Ráduly János, Rákóczi Ferenc II., Reményik Sándor, Róth András Lajos, Sántha Attila, Sebestyén Péter, Sipos Domokos, Sipos Enikő, Sipos Erzsébet, Sütő András, Szakács Betty, Szakolczay Lajos, Szász István

Tas, Szekeres Lukács Sándor, Szemlér Ferenc, Szente B. Levente, Székely-Benczédi Endre, Szilágyi Józsa Mária, Szócs Katalin, Tamási Áron, Tar Károly, Tácsi Erika, T. Ágoston László, Teleki József, Tompa László, Tompa Mihály, Tóth Árpád, Tóth István, Tóth Mónika, Vajda János, Vandra Attila, Vő Gabriella, Vörösmarty Mihály, Zágoni Attila, Zólya Andrea Csilla, Zsidó Ferenc, Zsigmond Enikő, Zsigmond Győző.

Az Erdélyi Toll illusztrátorai (a VII. évf., 2015. 5. számig): Abonyi Mária, Asztalos Sándor, B. Gyűjtő József, Bányai Éva Eszter, Barabás Éva, Barabás Miklós, Beke Sándor Olivér, Berze Imre, Cs. Erdős Tibor, Dvorácsek Ágoston, ifj. Feszt László, Gyárfás Miklós, Holányi Julianna, Horváth Szőke Gyöngyvér, Jakobovits Márta, Jakobovits Miklós, Jankó Szép Noémi Abigél, Kancsura István, Karancsi Sándor, Károly Sándor, Kedei Zoltán, Keller Emese, Kocsis Rudolf, Kolozsi Tibor, Koncz János, Korondi Jenő, Köllő Margit, László István, Lotz Károly, Madarász Viktor, Máté Péter, Mészely Ilka, Miklóssy Mária, Molnár Krisztina, Molnos Dalma, Molnos Zoltán, Munkácsy Mihály, Müller Emese, Nagy Zsolt, Novák Ildikó, Pauer Géza, Péter Katalin, Simon Anna, Soó Zöld Margit, Székely Bertalan, Székely János, Tompos Opra Ágota, Vajda György, Varga Mihály, Vargha Mihály, Venczel Árpád, Vetró András, Zsigmond Márton.

Kiadványaink

*Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2015-ben megjelent:*

Erdélyi Toll

Irodalmi és művelődési folyóirat

www.erdelyigondolat.ro

EPA URL: <http://epa.oszk.hu/02200/02203>

KIADVÁNY URL: http://epa.oszk.hu/erdelyi_toll

http://www.matarka.hu/f_leiras.php?fsz=1437

MATARKA — Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa:

<http://www.matarka.hu>

Beke Sándor:

**Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és szellemi műhely húszéves
évfordulóján**

*Beszélgetés írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal
és szerkesztőkkel XXI. századi erdélyi könyvkiadásról, sajtókiadványokról,
irodalomról, könyvterjesztésről. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó —
Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll. Székelyudvarhely, 2012.*

www.erdelyigondolat.ro

<http://mek.oszk.hu/11100/11103/>

Irodalmi és művelődési folyóirat

www.erdelyigondolat.ro

<http://epa.oszk.hu/01300/01336>

MATARKA — Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa:

<http://www.matarka.hu>

